ՀԱՄԱՌՕՏՈՒԹԻՒՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Գրաբառ լեզուի

ՀԱՅՈՑ

11989

3853 491.99-5 1358-ՍԿ
Ս-13
ալ.
425
114-ՍԱ
Հ.Ս.Խ.Հ. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ С.С.Р.А. Публичная Библиотека 7/XI--1922 имени А. Мясникяна Ա. ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ
1004 16457

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆ
փոքր
ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
Գրաբառ լեզուի Հայոց՝

Ի լոյս ընծայելոյ 'ի Միքայէլ Ծայրագոյն Վար-դապետէ Սալլանթեան Կոստանդնուպօլսեցւոյ, և տպագրելոյ 'ի Մոսկով յամին 1827.

Փոխեալ 'ի Հ[illegible] և 'ի Պ[illegible] 'ի պէտս աշակեր-տաց [illegible] [illegible] և նոր [illegible] 'ի Մ[illegible]-տէ Հայոց լեզուի յԱ[illegible] 'ի Գրիգորէ Տէր Ա[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] 'ի [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 'ի [illegible] [illegible] հարցմանց՝ 'ի շնորհս [illegible], և տպագրեալ

Ի Հայրապետութեան Տեառն Յովհաննու Ար-ժանընտիր Կաթուղիկոսի ամենայն Հայոց և Ասպետի։

Երկրորդ տպագրութիւն, ուղղագրեալ 'ի տեղիս տեղիս՝ հանդերձ ինչ ինչ յաւելուածովք.

Ի Տպարանի Բարձր Սրբազան Մետրապօլտի Հայոց Մ[illegible] Ղարաբաղու Արհի Եպիսկոպո-սին և Ասպետին Բաղդասարայ։

1840 Ի ՇՈՒՇԻ ՌՄՁԹ.

2004
2004

ՏՊԱԳՐԵՑԱՒ
Հրամանաւ և ծախիւք Նորին Սրբազան Մեծա-
կաւոր Առաջնորդին Ղարաբաղու և այլոց Տեառն
Բաղտասարայ Իշխանազնի Հասան Ջալալեանց
Աստուածարեալ Արհի Եպիսկոպոսի և Առա-
պետափառ Մետրապօլտի։

Գեղեցիկ է բարի առնել ժողովրդեան, բայց և Գե-
ղեցիկս խօսել ոչ է ինչ տգեղ։

Սալլուստիոս

Համառօտութիւն

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Գրաբառ լեզուի Հայոց։

Զսահմանէն, Նպատակէ, և Մասանց Քերականութեան։

Հ. Զի՞նչ է Քերականութիւն Հայկական։

Պ. Քերականութիւն Հայկական է արուեստ, որ ուսուցանէ զկանոնս ուղիղ յօրինելոյ զգրաբառ խօսակցութիւն լեզուիս մերոյ։

Հ. Զի՞նչ է խօսակցութիւնն։

Պ. Խօսակցութիւնն է արտայայտութիւն դատողութեանց մտաց ՚ի ձեռն կանոնաւոր բառից։

Հ. Զի՞նչ է առարկայն քերականութեան։

Պ. Առարկայն Քերականութեան է Խօսակցութիւն մարդոյ ուղղել ըստ կանոնաց, որք աւանդին յայսմ արուեստի։

Հ. ՚Ի քանի՞ մասունս բաժանի Քերականութիւնն։

Պ. Յերկուս, — յառաջին մասին աւանդին Մասունք Խօսակցութեան, այսինքն՝ պէսպէս բառք նշանակիչք զանազան իրաց և նոցին պարագայից, իսկ յերկրորդ մասին՝ Կերպն Խօսակցութեան, որ է կապակցութիւն այնպիսի բառից ընդ իրերաց առ ՚ի լինել յայտարար դատողութեանց մտաց։

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆ

Որ աւանդէ զմասունս խօսակցութեան։

ԳԼՈՒԽ Ա.

Յաղագս բառից ընդհանրապէս։

Հ. Ասա ինձ — թէ զի՞նչ են բառք։
Պ. Բառք են ձայնք յօդեալք և հնչեալք մարդկային լեզուաւ՝ առ ՚ի լինել նշան սահմանեալ կամ յօրինեալ իրաց և որպիսութեց նոցին, և կամ երևեցուցիչ զանազան շարժմանց հոգւոյ կամ կրից, (որպէս՝ աստղ, մարդ, քար, աթոռ, մեծ, սպիտակ, ես, դու, նա, աշխատել, ընթեռնուլ, գնացող, յաղագս, աստանօր, զի, թէ, ո՜հ, աւա՜ղ, վա՜շ, և այլն)։
Հ. Քանի՞ են մասունք բառից։
Պ. Մասունք կամ բաղադրիչք բառից են երկու, որպէս՝ տառք և վանկք։
Հ. Զի՞նչ է տառն։
Պ. Տառն է հնչումն ինչ պարզ ելեալ ՚ի բերանոյ մարդոյ, որ լսելի լինի ականջաց, (որպէս՝ ա, ե, է, զա, թո, լիւն, և այլն)։
Հ. Քանի՞ են տառք ՚ի լեզուին Հայոց։
Պ. Տառք են երեսուն և վեց, որք են, այբ, բեն, գիմ, և այլն, որոց նշանք կամ երևեցուցիչ գիծք կամ ձևք, որք տեսանելի լինին աչաց, կոչին՝ Գիր, (որպէս՝ ա, բ, գ, դ, և այլն)։

Հ. Ի քանի՞ տեսակս բաժանին տառք։

Պ. Տառք որոշին յերկուս, այն է՝ 'ի Պարզ և 'ի Բաղադրեալ։

Հ. Զի՞նչ է պարզն, և զի՞նչ բաղադրեալն։

Պ. Պարզն է, որ ինքնին միայնակ առանց բաղադրելոյ ընդ այլում ելուզանէ զհնչումն կամ զձայն, վասն որոյ և կոչի Ձայնաւոր տառ, որպիսիք են միայն ութ սոքին՝ ա, ե, է, ը, ի, ո, ւ, օ։ Իսկ Բաղադրեալն է այն, որ կապելով և բաղադրելով ընդ ձայնաւորի տայ զհնչումն, վասնորոյ և կոչի Բաղաձայն տառ, որպիսիք են մնացեալ տառք այբուբենի, (ոպ՝ դա, բեն, ժէ, գիմ, լիւն, նու, եւն)։

Հ. Զի՞նչ է վանկն։

Պ. Վանկ կոչին ձայնաւոր տառք, որք միով հնչմամբ ելանեն 'ի բերանոյ մարդոյ, կամ ինքնին միայնակ, և կամ բաղադրութեամբ ընդ բաղաձայն տառից, (ոպ՝ ա, ե, է, մա, ձե, էգ, ար, եմ, եւն)։

Հ. Զիա՞րդ բաժանին բովանդակ բառք լեզուիս մերոյ, կամ քանի՞ են մասունք խօսակցութեան։

Պ. Բովանդակ բառք լեզուիս Հայոց բաժանին յութն տեսակս, որք են՝ Անուն, Դերանուն, Բայ, Ընդունելութիւն, Նախադրութիւն, Մակբայ, Շաղկապ և Միջարկութիւն։

Խնդիր. Հասկացրու ինձ այս տեղ աշխարհաբառ լեզուով, թէ՝ այս ութ տեսակ բառերը ի՞նչ էն, և ի՞նչ պատճառաւ են ասվում՝ Մասունք խօսակցութեան։

Պ. ԱՆՈՒՆ է ասվում էնպէս բառը, որ մարդուց բերանիցը դուրս է գալիս, և նշանակում է աշխարքումս ըլած զատերիցն՝ մին զատ. կամ

թէ մին զատի կերպը կամ չափը կամ ինչքան լինիլը. և էն զատը եմ՝ ա̄ծանից ստեղծուած կընի, եմ՝ մարդից շինված կընի. եմ՝ աչքի կերևայ կամ ուրիշ զգայարանքներից մէկին կըդիպչի, եմ՝ մէնակ մտքով կամ հոգւով կիմացվի (Օրօրինակ՝ երկին, երկիր, մարդ, ձի, տուն, հաց, կերակուր, ջուր, հաւատ, հոգի, օր, տարի, սէր, նախանձ, ևն. կարմիր, սպիտակ, դեղին. մեծ, փոքր, երկար, կարճ. մին քանի, ամմէնը, լօխ, մին իք, ևն)։

2.) ԴԵՐԱՆՈՒՆ են ասվում մին քանի յայտնի բառեր, որ խօսակցուէ մէջի դնվումէն մարդի անունի տեղակ. և ջոկ ջոկ ցոյց էն տալիս թէ՝ խօսողը որն ա, լսօղն որն ա, և էն զատը որն ա՝ որ նրա համար խօսակցուէն ա ընում. համէլ էն բառերիցը մին քանիսը մարդի կամ ուրիշ զատի ստացուածը կամ ապրանքն են ցոյց տալիս (Օրօրինակ՝ ես, դու, նա, իմը, քունը, նրանը, մերը, ձերը, նրանցը, ևն)։

3.) ԲԱՅ են ասվում էնպէս բառերը, որ նշանակում են մարդի՝ ուրիշ կենդանիների կամ զատերի գործելը՝ մին բան անելը, կամ ուրիշ զատի մին արած գործը՝ իւրան վերայ քաշիլը. կամ թէ զատերի ինչ վիճակի մէջ՝ ինչ հալում կամ ինչ թարզ լինիլը (Օրօրինակ՝ ես գրումեմ, դու կարդումես, նա քնած ա, ծառը ծաղկում ա, կրակը եփում ա, փէտը էրվում ա, հացը ուտվում ա, ձին փախչում ա, ևն)։

4.) ԸՆԴՄԻՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ են ասվում էնպէս բառերը, որ բայերիցը դուրս են գալիս, ամմայ

ածական անունի պէս խօսակցութեան մէջ բանացն-վումէն. և ես պատճառիցս՝ մասնակից են բայի ու անունի հետ. մին էլ որ՝ միշտ էսպէս բա-ռերը կըվերջանան էս չորս վերջաւորութիննե-րովը, եալ՝ ել՝ լոց՝ օղ (Օրօրինակ՝ գրեալ, գրել, գրելոց, գրօղ)։

Ծանօթութիւն.

Անցած չորս տեսակ բառերի ինչ լինիլը պէտք է ասվի Զ. Է. Ը. և Թ գլխներումը, որովհետև հարկաւոր է առաջ տեղեկութիւն ունենալ անո-ւան, դերանուան, բայի և ընդունելութեան զանազան համգամանքներին կամ ոլպխութիններին, որ այնու-հետև կարելի լինի հեշտութինով հասկանալ Նախա-դրութեան, Մակբայի, Շաղկապի և Միջարկութեան զին-չութիւնները։

Բայց այս ութ տեսակ բառերը ասվումեն՝ Մա-սունք Խօսակցութեան՝ այն պատճառաւը, որ մարդի խօսքը շինվումա սրանցից իբրև թէ մասունքներից կամ կտորներից. ինչպէս աշխարումս զանազան զատեր կան, որ շինված են շատ կամ քիչ կտորներից՝ էն-պէս, որ եթէ այն կտորները միմեանցից հեռացնես՝ կըքանդվի էն զատը և կըոչընչանայ (Օրօրինակ՝ տունը շինվումէ՝ քարով, փայտով, աւազով, կրով, եւն. հագնելու շորը կարվումէ զանազան մասունքներից կամ կտորներից, եւն)։

ԳԼ. Բ.

Յաղագս Անուան։

Հ. Զի՞նչ է անունն։

Պ. ԱՆՈՒՆՆ է այնպիսի բառ, որ ցուցանէ զը-զինչ լինելն, կամ զորպիսի լինելն եւ զամ պիտանութեան ստեղծեալ և յօրինեալ իրաց (օր՝ քար, մարդ, թուղթ, հաց, սպիտակ, սեւ, մեծ, ևն)։

Հ. Քանի՞ են պարագայք անուանց։

Պ. Պարագայք անուանց են եօթն սոքին. Որակ, Սեռ, Ձև, Տեսակ, Թիւ, Հոլով և Հոլովադասութիւն։

Հ. Ի քանի՞ս բաժանի որակն անուանց։

Պ. Որակն անուանց բաժանի յերիս դասս, օր՝ ա) ՚ի Գոյական, բ) յԱծական և գ) ՚ի Քանականն։

Հ. Զի՞նչ է գոյական անունն։

Պ. Գոյական անունն է այնպիսի բառ, որ ցուցանէ զինչ լինելն ստեղծեալ կամ յօրինեալ իրաց, և լինի պատասխանի հարցմանս՝ զի՞նչ է (օր՝ հուր, քար, ջուր, փայտ, ծառ, ևն)։

Հ. Զիա՞րդ բաժանին գոյական անուանք։

Պ. Գոյական անուանք բաժանին նախ՝ յերկուս դասս, որք կոչին Նիւթական, և Առքական։ Եւ երկրորդ՝ ՚ի չորս տեսակս, որք են՝ Յատուկ, Ընդհանուր, Հաւաքական, և Հոմաձայն։

Հ. Զի՞նչ է նիւթականն, և զի՞նչ առքականն։

Պ. Նիւթական ասին այն անուանք, որք նշանակեն զիրս ընդ զգայութեամբ անկեալս (օր՝ երկինք, երկիր, ծով, տուն, հաց, թուղթ, գետ, ևն)։ Իսկ Առքական կոչին այնք, որ միայն մտօք իմացեալ լինին (օր՝ հաւատ, սէր, խորհուրդ, հոգի, ևն)։

Իրքական անունն այնն են և բառք՝ որք ՚ի վերջոյ կցեալ ունին զմի ՚ի մասնկանցս, ի–ն, ո–ւթի–ն, ո–ւմն, ո–ւստ, ո–ւնդ, անք, ուած (օր՝ գուշին, գեղեցկութիւն, դողումն, փախուստ, սերունդ, առաջանք, հարուած, եւն)։

Հ. Օ՞րն է յատուկն։

Պ. Յատուկն է, որ նշանակէ զմիաթիւ անհատ իր մի ստեղծեալ կամ յօրինեալ (օր՝ արեգակն, եփրատ, մովսէս, էջմիածին, մոսկով, երուսաղէմ, ռուսիա, եւն)։

Հ. Օ՞րն է ընդհանուրն։

Պ. Ընդհանուրն է, որ պատշաճի թէ բոլոր տեսակի իրաց ինչ և թէ իւրաքանչիւր անհատից այնր տեսակի (օր՝ մարդ, ծաղիկ, քար, խոտ, աստղ, եւն)։

Հ. Օ՞րն է հաւաքականն։

Պ. Հաւաքականն է, որ նշանակէ զգումարեալ միատեսակ իրս և ոչ պատշաճի անհատից, (օր՝ զօրք, երամ, գունդ, ժողով, հօտ, եւն)։

Հ. Օ՞րն է հոմանունն։

Պ. Հոմանունն է, որ միով ձայնիւ նշանակէ զիրս տեսակաւ զանազանեալս (օր՝ ակն, մայր, հաւ, կէտ, փող, եւն)։

Հ. Օ՞րն է ածականն։

Պ. Ածական անունն է այնպիսի բառ, որ նշանակէ զորպիսութիւն ստեղծեալ կամ յօրինեալ իրաց, կամ որ լինի պատասխանի հարցմանս՝ որպիսի՞ է (օր՝ կարմիր, դեղին, քաղցր, դառն, մեծ, փոքր, եւն)։

Հ. Ի քանի՞ս բաժանին ածական անուանք։

Պ. Ածական անուանք բաժանին յերկու տեսակս, ՚ի

Պարզ, 'ի Բարդ, և 'ի Յարաբարդ։

Հ. 'Ի քանի՞ դաս բաժանին պարզ ածականք։

Պ. Պարզ ածականք են երկու, Դրական, և Բաղդատական։

Հ. Ո՞ր է դրականն։

Պ. Դրականն է, որ առանց բաղդատութեան պարզապէս զորպիսութիւն իրաց նշանակէ (օր.՝ բազում, սակաւ, սպիտակ, սեաւ, բարի, չար, դառն, վատթար, եւն)։

Հ. Ո՞ր է բաղդատականն։

Պ. Բաղդատականն (որ նկատի առաւելապէս քորակացուցիչ ածականս) է, որ 'ի վերջոյ կցեալ ունի զաննշան մասնիկս գոյն (օր.՝ բարեգոյն, չարագոյն, դառնագոյն, վատթարագոյն, եւն)։

Հ. Ո՞ր են Դերանուանական անուանք, և 'ի քանի՞ տեսակս բաժանին։

Պ. Դերանուանականք (որ և Միջական) անուանք են, որք կամ զորչափութիւն կամ զթիւ իրաց նշանակեն, ուստի և բնութեամբ են ածականք. և բաժանին 'ի հինգ տեսակս, որք են Մասնական, Հարցական, Վերբերական, Հանրական և Թուական։

Հ. Ո՞յք են մասնական անուանք։

Պ. Մասնական անուանք են սոքին՝ ամենայն, երկաքանչիւր, իմն, ինչ, իւրաքանչիւր, իւք, միւս, ոմն, ոք։

Հ. Ո՞յք են հարցական բառք։

Պ. Հարցական բառք են սոքին՝ զի՞նչպիսի, ի՞նչ, ո՞, ո՞վ, ո՞ր, ո՞րչափ, ո՞րպիսի, ո՞րքան, քանի՞։

Հ. Ո՞յք են վերբերական անուանք։

Պ. Վերբերական անուանք են սոքին՝ այսպիսի, դոյնպիսի, որպիսի, այնչափ, սոյնչափ, որչափ, այնքան, դոյնքան, որքան, որ, եւն։

Հ. Ո՞յք են հանրականք։

Պ. Հանրականք են սոքին՝ ամէն, ամենայն, ամենեքեան, ամենեքին, բնաւ, բոլոր, բոլորեքեան, բոլորեքին, ողջոյն, ունէնչ։

Հ. Զիա՞րդ բաժանին թուական անուանք։

Պ. Թուական անուանք որոշին 'ի հինգ տեսակս, որք կոչին՝ Բացարձակ, Դասական, Զատական, Բաշխողական, և Կրկնական։

Հ. Ո՞յք են այդոքիկ հինգ տեսակ թուականք։

Պ. 1) Բացարձակք են սոքին, մի, երկու, երեք, տասըն, հարիւր, հազար, եւն։

2) Դասականք են այնք, որ 'ի վերջոյ կցեալ ունին զմասնիկս՝ րորդ (որպէս՝ տասներորդ, հինգերորդ եւն)։

3) Զատական անուանք են, որ 'ի վերջոյ կցեալ ունին զմասնիկս՝ ակ, կամ եակ (որպէս՝ միակ, երկեակ, քառեակ, տասնեակ, եւն)։

4) Բաշխողականք են, որ կազմին մասնկամբս քեան, կամ քին (որպէս՝ երկոքեան, տասնեքին, եւն)։

5) Կրկնական անուանք են այնք որ կցեալ ունին 'ի վերջոյ զմասնիկս՝ պատիկ, կամ կին (որպէս՝ հնդապատիկ, երեքկին, եւն)։

Հ. Ի՞ քանի՞ տեսակս բաժանին սեռք անուանց։

Պ. Սեռք անուանց բաժանեն զգոյականսն 'ի նոցունց 'ի չորս տեսակս՝ որք են՝ Արական, Իգական, Հասարակ, և Չէզոք։

Հ. Զի՞նչ է արականն և զի՞նչ իգականն։

Պ. Արական կոչի այն, որոյ նշանակեալ իրն է կենդանի արու (որպէս՝ մովսէս, հայր, եղբայր, փեսայ, եւն)։ Իսկ Իգական կոչի անունն որ նշանակէ զէգ կենդանի (որպէս՝ մարիամ, մայր, քոյր, հարսն, եւն)։

Հ. Ի՞նչ է հասարակն, և զի՞նչ չէզոքն։

Պ. Հասարակ կոչի անունն, որ պատշաճի, թէ արուի և թէ իգի (օր՝ մարդ, աղաւնի, զաւակ, թռուն, ևն)։ Իսկ Չէզոք կոչի անունն այն, որոյ նշանակեալ իրն է անկենդան և չունի զարու կամ զէգ (օր՝ ծառ, փայտ, հող, կօշիկ, ևն)։

Հ. Ի քանի՞ դաս բաժանին ձևք անուանց։

Պ. Ձևք անուանց բաժանին յերիս դասս, որք՝ են Պարզ, Բարդ, և Յարաբարդ,

Հ. Ի՞նչ է պարզն։

Պ. Պարզ կոչի անունն այն որ միով ձայնիւ զմիատեսակ իր նշանակէ, (օր՝ հոգի, սուրբ, բարի, ևն)։

Հ. Ի՞նչ է բարդն։

Պ. Բարդ անունն է այն, որ միով բառիւ զերկուս իրս նշանակէ, (օր՝ հոգեսէր, սրբալոյս, բարեմիտ, ևն)։

Հ. Ի՞նչ է յարաբարդն։

Պ. Յարաբարդ ասի անունն այն, որ միով բառիւ զերիս իրս նշանակէ, (օր՝ այլայլախառն, անաչառասիրու, անձնապահապետ, վեշտասանամեայ, ևն)։

Հ. Ի քանի՞ս բաժանին տեսակք անուանց։

Պ. Տեսակք անուանց բաժանին յերիս դասս, որ՝ ի Նախադիպ, ի Բաղադրեալ և յԸնծայեալ։

Հ. Ի՞նչ է նախադիպն։

Պ. Նախադիպ ասի անունն այն, որ յառաջոյ կամ ի վերջոյ չունի կցեալ զանձնշան մասնիկ, (օր՝ լոյս, մահ, գործ, ևն)։

Հ. Ի՞նչ է բաղադրեալն։

Պ. Բաղադրեալ կոչի անունն այն, որ յառաջոյ կցեալ ունի զանձնշան մասնիկ ինչ, (օր՝ անբան, անլոյս

անձեւն, անգործ, տժգոյն, անմահ, ևն)։

Հ. Որ ի՞նչ է ածանցեալն։

Պ. Ածանցեալն է այն որ ՚ի վերջոյ ունի կցեալ զանազան մասնիկ ինչ, (օր՝ արարած, հրայէն, գլմակ, հանճարեղ, ոսկեղէն, բնակիչ, լուսաւոր, մահացու, գործել, պտղաւէտ, քաղաքացի, շինական, ևն)։

Հ. Ի քանի՞ տեսակս բաժանի Թիւն անուանց։

Պ. Թիւն անուանց բաժանի յերկուս տեսակս, այս՝ յԵզական և ՚ի Յոգնական։

Հ. Որ ի՞նչ է եզականն։

Պ. Եզականն է այն, որ իւր ձայնիւն զմի իր միայն նշանակէ, (օր՝ մարդ, հաց, ժողովուրդ, քաղաք, օր, ևն)։

Հ. Որ ի՞նչ է յոգնականն։

Պ. Յոգնականն է այն, որ զօրութեամբ վերջաւորութեան զբազում իրս նշանակէ, (օր՝ մարդիկ, հացք, ժողովուրդք, քաղաքք, աւուրք, ևն)։

Հ. Որ ի՞նչ է հոլովն անուանց և ՚ի քանի՞ կերպս բաժանի։

Պ. Հոլովն անուանց է, որ ցուցանէ զփոփոխութիւն թէ կազմուեան և թէ նշանակութեան մի և նոյն բառին, և բաժանի յինն կերպս, որք են՝ Ուղղական, Սեռական, Գործիական, Պարառական, Հայցական, Բացառական, Պատմական, Տրական, և Ներգոյական։

Հ. Որ ի՞նչ է ուղղական հոլովն։

Պ. Բառն յՈւղղական հոլովն մնայ նշանակի անփոփոխ և առանց յարաբերութեան առ այլս, այսինքն՝ որպէս ստեղծեալ կամ յօրինեալ է իրն, և իւրով անուամբն կոչեցեալ լինի, (օր՝ մարդ, հաց, տուն, լեառն, քար, ծառ, ևն)։

Հ. Օ՛ ի՞նչ է սեռականն։

Պ. Բառն Սեռական հոլովեալ լինի յատկացուցիչ այլոյ բառի, զոր պահանջէ ունիլ առ ինքն իբր ստացուած վերաբերեալ առ ինքն, վասն որոյ և լինի պատասխանի հարցմանս ո՞յր է, (որպ՝ տունս այս որո՞յ է = կայսեր, ոյ, մարդոյ, Տրդատայ, Տիգրանայ, Աբրահամու, եւն), և եզերի յեզական թիւն՝ Ի, Ոյ, Իոյ, Ան, Ու, Եր, Օր, Ամ. իսկ ՚ի յոգնական թիւն Ից, Աց, Ոց, Եաց, Անց, Ուց, Երց, Արց։

Հ. Օ՛ ի՞նչ է գործիականն։

Պ. Բառն Գործիական հոլովեալ՝ իմացեալ լինի իբր գործիք կամ միջնորդ գործողութեան կամ կրելութեան (որպ՝ հարկանել ձեռամբ, գաւազանաւ. — գնալ ոտիւք, նաւու, կառօք. — այրել սիրով, հրով, եւն). և եզերի յեզական թուում՝ Իւ, Աւ, Ով, Եաւ, Ամբ, Ու, Երբ, Արբ. իսկ ՚ի յոգնական թուում՝ Իւք, Օք, Ովք, Եօք, Ամբք, Ուք, Երբք, Արբք։

Հ. Օ՛ ի՞նչ է պարառականն։

Պ. Բառն Պարառական հոլովեալ՝ վարի ՚ի խօսակցութեան իբր առարկայ, շուրջ զորով, կամ յորոյ վերայ կատարի գործողութիւն կամ կրելութիւն ինչ, (որպ՝ կուտել հող զքաղաքաւ. — Թշնամիք պատեցան զարքայիւ. — յածէր պաչս զբազմականօք, եւն)։

Հ. Օ՛ ի՞նչ է հայցականն։

Պ. Բառն Հայցական հոլովեալ նշանակէ զեզրն, յորոյ վերայ յանգին ներգործական գործողութիւնք, (որպ՝ պատառել զթուղթ, զհանգերձս. — հար-

կանչել զծառայն. — գրել զնամակ, եւն)։

Հ. Ո՞րն է բացառական հոլովն։

Պ. Բառն Բացառական հոլովեալ՝ ցուցանէ զերգրն, յորմէ ելանէ կամ սկսանի գործողութի՛ն ինչ կամ կրելութի՛ն, (որպէս՝ հանել ՚ի բանտէ, ՚ի ջրհորոյ. — արտաքսել ՚ի վարժարանէ. — կապել ՚ի զինուորաց. — յառնել յանկողնոյ, եւն). եւ յանգի յեզականն՝ Է, Ոյ, Իոյ, Նէ, Րէ, Ոյ. իսկ ՚ի յոգնականն՝ ըստ օրինակի յոգնակի Սեռականաց։

Հ. Ո՞րն է պատմականն։

Պ. Բառն Պատմական հոլովեալ՝ դնի իբր առարկայ, յոյր սակս կամ յորոյ վերայ լինի կրելութի՛ն ինչ կամ գործողութի՛ւն. մանաւանդ այնպիսիք, զորս միայն իմացական էակք կարեն գործել ըստ ուրում մտաւորք, (որպէս՝ ճառել ՚ի քերականութէ. — խօսիլ զարքայէ. — գուշակել զչէ. — գոհանալ զԱյ. — տրտնջել զընկերէն. — կախիլ ըզփայտէ. եւն)։

Հ. Ո՞րն է տրական հոլովն։

Պ. Բառն Տրական հոլովեալ, նշանակէ զերգրն, առ որ դիմէ, կամ ուր եղերի գործողութի՛ն ինչ կամ կրելութի՛, (որպէս՝ տալ քեզ. — բաշխել զօրաց. — ցուցանել ինձ. — ածիլ ՚ի դաշտ. — արկանել ՚ի բանտ. եւն)։ Այս հոլով կրկնակի ձեւանայ առ մեզ՝ որ՝ Անդէմահոլով, եւ Մերձահոլով։

Հ. Ո՞րն է ներգոյականն։

Պ. Բառն Ներգոյական հոլովեալ՝ ցուցանէ զտեղին կամ զժամանակն, յորս կատարի գործողութի՛ւն կամ կրելութի՛ւն ինչ, (որպէս՝ դնել յարկեղ. — տնկել

յայգւոջ. — պահել 'ի սրտի. — վաստակել 'ի տունջեան. — փախչիլ 'ի գիշերի. եւն). Եւ եզերի յեզականն՝ մեծաւ մասամբ՝ ըստ օրինակի եզակի Սեռականաց. իսկ 'ի յոգնականն, ըստ օրինակի յոգնակի Սեռականաց։

Հ. 'Ի քանի՞ տեսակս բաժանին անուանք նկատամամբ այսպիսի փոփոխման։

Պ. Բովանդակ անուանք լեզուիս Հայոց նկատմամբ այսպիսի փոփոխման մի եւ նոյն բառին՝ բաժանին յերիս տեսակս, որ կոչին՝ Կանոնաւոր, Զարտուղի եւ Պակասաւոր։

Հ. Զի՞նչ է կանոնաւորն եւ զի՞նչ պակասաւորն։

Պ. Կանոնաւոր ասին այն անուանք, որք կարեն ըստ այսմ իմն կերպի փոփոխիլ, թէ՛ յեզականն եւ թէ՛ 'ի յոգնականն։ Իսկ Պակասաւոր կոչին այնք, որք պակասին 'ի փոփոխիլն անդ, կամ 'ի թիւն եւ կամ 'ի հոլովսն։

Հ. 'Ի քանի՞ կարգս որոշին պակասաւոր անուանք։

Պ. 'Ի չորս։

Յառաջին կարգի են այնպիսի անուանք, որք միայն եզակի թուով հոլովին, որպիսի են՝ յատուկ բառք եւ անյոգնակի անուանք։

Յերկրորդ կարգի են անուանք, որք միայն յոգնակի թուով հոլովին, որպիսի են անեզական բառք։

Յերրորդ կարգի դնին այն բառք, որ միայն յառաջոյ հոլովմանէ կարեն փոփոխիլ, եւ կոչին նախդրհոլովելի, որպիսի են՝ մանաւանդ բազումք յածական անուանց։

'Ի չորրորդ կարգի են սակաւ բառք որք թէպէտ կարեն փոփոխիլ յառաջոյ եւ 'ի վերջոյ, սա-

կային չունին զասացեալ ինն փոփոխութիւնսդ, որպիսի են բառքս՝ Երէրայ, Մեծանց, Եմն, եւն.

Հ. Որպիսի անուանք ասին՝ զարտուղի։

Պ. Զարտուղի կոչին քանի մի անուանք 'ի լեզուիս, որք 'ի փոփոխիլ իւրեանց՝ 'ի հոլովս ինչ համաձայնին վերջաւորութեանց կանոնաւոր անուանց հետադայ 'պատկերաց հոլովադասութեանց, այլ 'ի հոլովս ինչ խոտորին 'ի նոցունց և այլազգ ձեւանան գլխովին, (զորպիսիս ունիս տեսանել ը իւրաքանչիւր պատկերօք Հոլովադասութեանց)

Հ. Քանի՞ են եղանակք հոլովելոյ անուանց։

Պ. Գլխաւոր եղանակք հոլովելոյ կամ փոփոխելոյ անուանց 'ի վերջաւորութիւն իւրեանց են երեք, վասն զի անուանք հոլովին՝ կամ պահելով անփոփոխ զուղղական հոլովն և յաւելլով 'ի վերայ իւրեանց 'ի վերջուստ տառս ինչ, (որպէս՝ արքայ, արքայի, արքայից, եւն). կամ հրաժարելով զվերջին ձայնաւոր տառն կամ զվանկն, (որպէս՝ երկին, երկնի, հրեայ, հրէի, եւն). և կամ՝ փոխարկելով զվերջին ձայնաւորն յայլ ձայնաւոր, (որպէս՝ տէգ, տիգի, Թիւ, Թուոյ, եւն).

Հ. Զի՞նչ փոփոխին անուանք յառաջոյ կողմանէ 'ի հոլովիլն անդ։

Պ. 'Ի Պարառական հոլովն՝ պահելով անփոփոխ ըղ վերջաւորութի գործիականին՝ յաւելուն յինքեանս զնախդիրդ՝ Զ։

'Ի Հայցական հոլովն՝ յաւելլուն 'ի վերայ իւրեանց զնոյն նախդիրն՝ Զ՝ անփոփոխ ունելով զուղղական հոլովն, բայց միայն զվերջին Ք՝ տառն յոգնակի ուղղականին միշտ փոխեն 'ի Ս, որպէս

'ի Հայցական, նմանապէս և 'ի Սկզբնահոլով Տրական և 'ի Ներգոյական հոլովսն։

'Ի Բացառականն առնուն յինքեանս զմի 'ի հոլովատառից՝ 'Ի, Յ, ՆԻ'Ի։

'Ի Գործիական հոլովն՝ անփոփոխ պահեալ զվերջաւորութիւն բացառականին՝ միշտ յաւելուն յառաջոյ զհոլովատառն՝ Օ։

'Ի Սկզբնահոլով տրականն յաւելուն յինքեանս զմի 'ի նախդրացս՝ Յ, 'Ի, Ց, ՆԻ, ԲՆԳ։

'Ի Ներգոյական հոլովն առնուն 'ի վերայ խուեանց զմի 'ի հոլովատառիցս՝ 'Ի, Յ։

Ծանօթութիւն. 'Ի վերջահոլով տրականն միշտ նոյն են անուանք ընդ սեռականին, Թէպէտ և ոչ ամենայն ուրեք։ Բ. 'Ի հոլովատառից անտի մին յարի միշտ 'ի բառս ձայնաւոր տառիւք սկսեալս, որ է՝ Յ։ Երկուք միշտ դնին 'ի վերայ բառից բաղաձայն տառիւք սկսելոց, որք են 'Ի, ՆԻ'Ի։ Բայց մնացեալք, որք են՝ Օ, Ց, ՆԻ, ԲՆԳ, կցին անխտիր յոր և իցէ բառ։

Հ. Քանի՞ են հոլովադասութիւնք անուանց։

Պ. Հոլովադասութիւնք անուանց են չորս. դասաւորեալք յայլ և այլ պատկերս 'ի սակս զանազան վերջաւորութեանց Սեռական և Գործիական հոլովոց։

ՀԱՅ.Խ.Հ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
С.С.Р.А. Публичная Библиотека
7/Ш-1922
имени А. Мясникяна
Ա. ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎ.

Ա.

Պատկեր Հոլովականութեան.

	Եզական.	Յոգնական.
Ո.	Արքայ. — — — — —	Արքայք.
Ս.	արքայի. — — — — —	արքայից.
Գ.	արքայիւ. — — — — —	արքայիւք.
Պր.	զարքայիւ. — — — — —	զարքայիւք.
Հ.	զարքայ. — — — — —	զարքայս.
Բ.	յարքայէ. — — — — —	յարքայից.
Պտ.	զարքայէ. — — — — —	զարքայից.
Տ.	ցարքայ. — — — — —	ցարքայս.
	արքայի. — — — — —	արքայից.
Ն.	յարքայի. — — — — —	յարքայս.

Ըստ այսմ պատկերի հոլովին բազում անուանք լեզուիս մերոյ, որք՝ Ա.լսա. ատեան, ենի. ակումբ, կմբի, բանտ. բդեշխ. գահ. գումար. դշխոյ. դուքս, դքսի. երաստ. զրահ. ընծայ. թատրոն. իղձ, ըղձի. լիճ, լճի. խաւարտ. ծերպ. կաթսայ. հանդէս, դիսի. հրեայ, րէի. ձիր, ձրի. Ճառագայթ. մարտ. յարդ. նժոյգ. ուղի. շուկայ. ողկոյզ, ուղկի. պարէն, րենի. ջան. ռահ. սայլ. վառոդ. տոհմ. փաստ. քղանց. օգուտ. գտի... Էջմիածին, ծնի. անդրէաս, էի... դալար. ժլատ. խուլ, խլի. համեստ... մեծագոյն, ունի. գերագոյն... քաղցրաբան. առատաբարոյ. սակաւագին, գնի. առօրեայ, րէի. գովեստ. զանազան. թագաւոր. լուսազգեաց, եցի. տրտմազգեստ. սերովբէ. ողջախոհ. հողածին, ծնի. կուածոյ. ենթակայ. սրբակրօն. ծերակոյտ, ուտի. մեծաձայն.

խաչանձև. դաւաճան. եկամուտ, մտի. քառանիւթ. սովորոյթ, ութի. անշարժ. քարաշէն, շինի. պըլա-տու. ուղեցոյց, ուցի. ճռաքաղ. միջակէտ, կէտի. . : անյք. ելք. ընթացք. ծունկք. հապարամայք, մէից. սրունք. վայելք. . . Հոլովի՝ Գիւղ, Սեռ. գեղջ, Գործ. գիւղիւ, Բաց. 'ի գեղջէ. — գիւղք, գիւղից, եւ։

Բ.

Պատկեր Հոլովադրութեան։

	Եզական.				Յոգնական։
Ո.	Բաժակ.	—	—	—	Բաժակք.
Ս.	բաժակի.	—	—	—	բաժակաց.
Գ.	բաժակաւ.	—	—	—	բաժակօք.
Պր.	զբաժակաւ.	—	—	—	զբաժակօք.
Հ.	զբաժակ.	—	—	—	զբաժակս.
Բ.	'ի բաժակէ.	—	—	—	'ի բաժակաց.
Պտ.	զբաժակէ.	—	—	—	զբաժակաց.
Տ.	'ի բաժակ.	—	—	—	'ի բաժակս.
	բաժակի.	—	—	—	բաժակաց.
Ն.	'ի բաժակի.	—	—	—	'ի բաժակս։

Ըստ այսմ պատկերի հոլովին բազում անուանք լեզուիս, որ՝ Ագարակ. ախորժակ. բաւիղ, ւղի. զարշապար. դայեակ, յեկի. դարաւանդ. երաժիշտ, ժշտի; զանգակ. էգ, իգի. ընկոյզ, կուզի. թաշկինակ. ժապաւէն, ւէնի. լապտեր. խարիսխ, րսխի. ծոզակ. կա-

պէկ, պկի. կրպակ. համալսարան. հովիտ, վտի. ձան-
ձախարիթ, րթի. ղենջակ. ճահիճ. հճի. մորակ.
մորուկ, րկի. յարկ. նախարար. նիգ, նգի. շաման-
դաղ. շիճուկ, ճկի. ուռկան. պայազատ. պատուան-
դան. ջուլթակ. ուռճիկ, ճկի. սենեակ, նեկի. սրինգ.
րնգի. վարուժան. վէմ, վիմի. վհուկ, վհկի. տակառ.
փոխարէն, րինի. քաղիրթ, ղրթի. օթևան... անմիտ,
մտի. դաժան. թշուառ. վայրագ. տարտամ... ըն-
կերատեաց, տեցի. մահկանացու. աւետաբեր. խե-
լագար. խորագէտ, գիտի. աղերսագիր, գրի. առա-
քինագործ. խոժոռադէմ, դիմի. հանդիսադիր, դրի.
հանճարեղ. սպառազէն, զինի. ամենազօր. քաւիչ, ւչի.
կողմնակալ. ոտնակապ. բեռնակիր, կրի. աթոռակից.
կցի. շանթահար. լուսեղէն, ղինի. գինեմոլ. պարանոց.
սայլորդ. մեղու. պարտիզպան. հազարապետ. հոգե-
սէր, սիրի. անձնասպան. բուրաստան. ղեկավար. նա-
ւագարան. բարերար. փեսաւէր, ւիրի. գինուոր...
արհաւիրք, ւրաց. իրանք. կառք. մօրուսք, մօրուաց...
դարփասաղէ. դիք, դից, դիօք. ևն։

Գ.

Պատկեր Հոլովադասութեան։

	Եզականք։				Յոգնականք։
Ու.	Գող.	—	—	—	Գողք.
Ս.	գողոյ.	—	—	—	գողոց.
Գ.	գողով.	—	—	—	գողովք.
Պր.	ըզգողով.	—	—	—	ըզգողովք.

Հ.	զգող.	—	—	—	զգողս.
Բ.	'ի գողոյ.	—	—	—	'ի գողոց:
Պտ.	զգողոյ.	—	—	—	զգողոց.
Տ.	առ գող.	—	—	—	առ գողս.
	գողոյ.	—	—	—	գողոց:
Ն.	'ի գող.	—	—	—	'ի գողս:

Այսպէս հոլովին բազում անուանք լեզուիս, որպէս՝ Աթոռ. անուր, նրոյ. բլուր. լրոյ. գիր, գրոյ. դրամ. երինջ, րնջոյ. զմուռս, մռսոյ. Թուփ, Թփոյ. խուղ. լուր, լրոյ. խնամ. ծծումբ, ծմբոյ. կանգուն, գնոյ. հողմ. ձու. մանանեխ, նխոյ. նիւթ. շունչ, շնչոյ. որբ. որմ. չու. ջրհոր. ռումբ, ռմբոյ. սափոր. վարունգ, րնգոյ. տուփ, տփոյ. ցու. փետուր. տրոյ. քուրձ, քրձոյ. օդ... արծուի, ծուոյ, ուլ, ծաւէք, ուղոյ, ևն. այսպէս և՝ շոգի. կոգի. հանի. հոգի. որդի. բեռորդի, ուղի. քաղաքացի, քենի, ևն ... ամուլ, մլոյ. արդար. ուղիղ, ղղոյ...յօրինած. մարդկային. յնոյ. ստորին, րնոյ. գետուն, տնոյ. ընթերցուած ... ամոլք, ամլոց. ունչք, ընչոց. սանդուղք, դղոց, ևն. Ծանուցումն. Աղակի վերջահոլով Տրականն և Ներգոյականն ոմանց 'ի բառից այսր պատկերի, մանաւանդ՝ ածականաց, յանգին երբեմն Ում (որպէս՝ գրեցելում, վերնում, մարդկայնում, 'ի ներքնում, յայլում, ևն): Իսկ Ներգոյականն եզերի ևս՝ Ի (որպէս՝ յանկողնի, 'ի մարմնի, 'ի սեղանի, ևն):

Գ

Պատկեր հոլովատուութեան

	Եզական,				Յոգնական։
Ո.	Դրացի.	—	—	—	Դրացիք.
Ս.	դրացւոյ.	—	—	—	դրացեաց.
Գ.	դրացեաւ.	—	—	—	դրացեօք.
Պր.	զդրացեաւ.	—	—	—	զդրացեօք.
Հ.	զդրացի.	—	—	—	զդրացիս.
Բ.	՚ի դրացւոյ.	—	—	—	՚ի դրացեաց.
Պտ.	զդրացւոյ.	—	—	—	զդրացեաց.
Տ.	առ դրացի.	—	—	—	առ դրացիս.
	դրացւոյ.	—	—	—	դրացեաց.
Ն.	՚ի դրացի.	—	—	—	՚ի դրացիս։

Այսպէս հոլովին գրեթէ ամ բազմավանկ անուանք եզերեալք Ի ձայնաւորաւ, որ՝ Աղաւնի. այգի. գերանդի. գոդի, դալարի. եկեղեցի. երախայրի. Թշնամի. խեցի. ծիրանի. կենդանի. կարասի. հովանի. ձիթենի. Ձձի. Մատանի., ներքինի. ուռի. պատանի. սպեղանի. քաղցրաւենի. քենի. . . առաքինի. զարտուղի. կորովի. հովանի. նախնի. սնոտի. վայրենի. . . ազնուազգի. ընտանի. աղտեղի. քառանկիւնի. Թագուհի. բագրատունի. . . Ծանուցումն։ Պատանին քանի մի անուանք բազմավանկք՝ եզերեալք Ի՝ տառիւ, որք հոլովին ըստ Գ. պատկերի, որպէս տեսեր ՚ի վերոյ։ Այն են անուանք եզերեալք՝ Ի՝ ձայնաւորաւ, որք ՚ի պատճառս գոլոյ իւրեանց միավանկ՝ հոլովին նոյնպ ըստ Գ. պատկերի, որպիսիք են՝ դի. լի. ձի, եւն։

Օտարաղղէ յոգնական. Ըսգեստանեայք, եայց, եօք. դուզնաքեայք. ենթալուսնեայք. հայաստանեայք. հողանխլթեայք. միջերկրեայք, եւն.

Ն

Պատկեր հոլովադրութե

	Եզական.				Յոգնական.
Ո.	Եղէգն.	—	—	—	Եղեգունք.
Ս.	եղեգան.	—	—	—	եղեգանց.
Գ.	եղեգամբ.	—	—	—	եղեգամբք.
Պր.	զեղեգամբ.	—	—	—	զեղեգամբք.
Հ.	զեղէգն.	—	—	—	զեղեգունս.
Բ.	յեղեգանէ.	—	—	—	յեղեգանց.
Պտ.	զեղեգանէ.	—	—	—	զեղեգանց.
Տ.	յեղէգն.	—	—	—	յեղեգունս.
	եղեգան.	—	—	—	եղեգանց.
Ն.	յեղեգան.	—	—	—	յեղեգունս.

Ըստ օրինակիս ըստ այսմիկ հոլովին բաղում անուանք լեզուիս, որ՝ Ե.կն. աղեղն. այծեմն, եման. անուն, անուանք. գագաթն. գեղմն. դուռն, դրան, դրունք. երկն. թիկն. ծաղիկ, ղկան. կայծակն. հիմն. ձուկն, ձկան. մատնիկ, նկան. շուրթն, շրթան. որմն. ունկն. սկիզբն, կզբան. տուն, տան . . . օտարաղղէ. արիւն, րեան, րենէ. ձիւն. տեսիլ, սլեան. սերմն, տեան. բարութիւն. ծնունդ, ննդեան, դոց. գալուստ, լստեան. պղքն, քին, քնէ, քինք. աղն. անձն. լեառն, լերին,

լեռնէ, լերինք. գառն, ռանէ. ձեռն, ձեռաց. ոտն, ոտից. տէր, տեառն, տերամբ, տեառնէ, տեարք, տեարց կամ տերանց. այր, առն, արամբ. կին, կնոջ, կանամբ կամ կնաւ, կնոջէ, կանայք, կանանց. երէց, րիցու, րիցամբ, րիցուէ, երիցունք...Ա՛րդիւնք, դեանց. բաջաղմունք, մանց. խրաւունք. լորձունք. երիկամունք. մկանունք... Անյօգնականք. ամառն. լուսն. հանգիստ, գստեան. ձմեռն, ռան. տիւ, տուընջեան, ցենէ կամ տուէ. եղեռն. եռանդն, դեան, եւն.

Օ.

Պատկեր Հոլովման-ԺԵ.

	Եզական.				Յոգնական.
Ո.	Գրաստ.	—	—	—	Գրաստք.
Ս.	գրաստու.	—	—	—	գրաստուց.
Գ.	գրաստու.	—	—	—	գրաստուք.
Պ.	զգրաստու.	—	—	—	զգրաստուք.
Հ.	զգրաստ.	—	—	—	զգրաստս.
Բ.	'ի գրաստէ.	—	—	—	'ի գրաստուց.
Պտ.	զգրաստէ.	—	—	—	զգրաստուց.
Տ.	առ գրաստ.	—	—	—	առ գրաստս.
	գրաստու.	—	—	—	գրաստուց.
Ն.	'ի գրաստու.	—	—	—	'ի գրաստս.

Ըստ այսմ պատկերի հոլովին ոչ սակաւք յանուանց, որ՝ Օգեստ. ագռաւ. աղուէս, ւեսու. այգ, գու, գուէ. ասր, սու, սուէ, ասուոց. գանձ. գզալթ. դաս.

զարդ. ժամ: ինձ, ընձու. զօր, րուէ, զօրաց. ծախ. հաւ. ձագ. մեղր, ղու. նաւ. շաբաթ. շահ. շէն, շի-նու. ուղտ. ուրբաթ. վարձ. փեսա. վրէժ, րիժու. ցուլ, ցլու. քէն, քինու. . . պարառողէ. բարձր, ձու, ձուէ, ձունք, ձանց. թանձր, ձրէ, ձունց, ձրուք. ծա-ղըր, ղու, ղրէ, ծաղք, ղուց, ղուք. ծանր, նունք, նունց. փոքր, քու, քուէ, քունք, քունց, քումբք. վաղ, ղու, ղուց. քաղցր, ցու, ցունք, ցունց. . . ալունք, նց, ղումբք. բարք, րուց. բովք. յոգունք. պարտք, տուց. վարք, եւն.

Է.

Պատկեր հոլովադրութեան.

	Եզակի,				Յոգնակի.
Ո.	Եղջիւր.	—	—	—	Եղջեւրք, —երք.
Ս.	եղջեր.	—	—	—	եղջերց, —երաց.
Գ.	եղջերբ, կամ երաւ.	—		—	եղջերբք, —երօք.
Պր.	զեղջերբ, կամ երաւ.	—		—	զեղջերբք, —երօք.
Ի.	զեղջեւր.	—	—	—	զեղջեւրս —երս.
Բ.	յեղջերէ.	—	—	—	յեղջերց. —երաց.
Պտ.	զեղջերէ.	—	—	—	զեղջերց. —երաց.
Տ.	յեղջիւր.	—	—	—	յեղջեւրս, —երս.
	եղջեր.	—	—	—	եղջերց, —երաց.
Ն.	յեղջեր.	—	—	—	յեղջեւրս, —երս.

Ըստ այսմ օրինակի հոլովին անուանք ոչ բազումք, որ՝ Ըձձր, ձեր. ալիւր. աղբիւր. դուստր, դստեր.

տերք, րաց· եղր· լճոտր, լնտեր· լիոր, լոտեր· կայ-
սրր· ոսկր· ուստր· վագր· տարր· րերց կամ՝ րաց·
համր. ... պարառնակէ· անգղ, գեղ, ղաւ, գեղք, ղաց·
աստղ· արկղ· եստղ· կոլթղ· կոճղ· կուպղ· ոստղ· սիկղ·
սկեղ· շիղղ, շգեղ· բշր, քեռ, քերբ, քեռէ, քորք,
քերց· հօրաքշր· մօրաքշր, ևն.

Ի.

Պատկէր Հոլովմափոխութեան։

	Եզական.				Յոգնական.
Ո·	Հայր·	—	—	—	Հարք·
Ս·	հօր·	—	—	—	հարց, կամ անց·
Գ·	հարբ·	—	—	—	հարբք·
Պր·	զհարբ·	—	—	—	զհարբք·
Հ·	զհայր·	—	—	—	զհարս·
Բ·	՚ի հօրէ·	—	—	—	՚ի հարց, — անց·
Պտ·	զհօրէ·	—	—	—	զհարց, — անց·
Տ·	առ հայր·	—	—	—	առ հարս·
	հօր·	—	—	—	հարց, — անց·
Ն·	՚ի հօր·	—	—	—	՚ի հարս։

Նոյնպէս հոլովին և բաղդեալքն սորին, և այլ սակաւ անուանք, որք՝ Նախահայր· մայր· եղբայր· պարառնակէ· օր, աւուր, աւուրէ, աւուրբ, աւուրց, աւուրբք· միջօր· կէսօր, ևն.

Թ.

Պատճէր Հոլովադասութեան

Եզակի.

Ո. Տիգրան.
Ս. Տիգրանայ.
Գ. Տիգրանաւ.
Պր. զՏիգրանաւ.
Հ. զՏիգրան.
Բ. 'ի Տիգրանայ.
Պտ. զՏիգրանայ.
Տ. { ով Տիգրան. / Տիգրանայ.
Ն. 'ի Տիգրան.

Ըստ այսմ օրինակի հոլովին բազում յատուկ անուանք լեզուիս, որ՝ Ըհէլ, բելայ. կղեմէս, մայ. մծբին, բնայ. շուշան վաղարշ . . . պարթողէ+. աթանագինէ, նեայ, նեաւ. արիստակէս, կեայ. բիւրասպի, պեայ. տիգերկոս, րեայ, եւլն.

Այսն հոլովման Բանականկան անուանց գիտելի է, զի ոմանք 'ի նոցունց հոլովին ըստ օրինակի նախընթաց պատկերաց Հոլովադասութեանց, որ՝ ըստ Ա. պատկերի — հն. Ադէն, մենի. ամենայն. բոլոր. համայն. ոչինչ, ինչի . . . Բ. Է. երեք, րից. չորք, չորս. քառք, զքառս. վեց. ութ. ինն, ըննի, ինունք, ըննից, մետասան. վեշտասան. քսան. երեսուն, սնի. քառասուն. յիսուն. իննսուն, եւլն. — ըստ Բ. պատկերի —

Ի. Ւ. միակ. երկեակ, կենկ. հնգեակ. եօթնեակ. տասնեակ . . . կր. երկպատիկ, տկի. քառապատիկ. տասնապատիկ. եօթնպատիկ . . . դառ. երկրորդ. երրորդ. հինգերորդ, եւն. — ըստ Գ. պատկերի — առաջին, ջնոյ, ջնում . . . հաւ. երկաքանչիւր, ըմէ, ըում. իւրաքանչիւր. անձնիւր, նիւրոց կամ յանցնիւրց. անյոգ. միաս ճայ. մի, միոյ կամ միոջ. հարիւր. երկերիւր, եւն. — ըստ Գ. պատկերի — Հէր. Նայպիսի. այդպիսի. այնպիսի. սոյնպիսի. դոյնպիսի. նոյնպիսի. որպիսի . . այսքան, Նոյ. այդքան. այնքան. սոյնքան. դոյնքան. նոյնքան. որքան . . . հարց. քանի՞: — ըստ Դ. պատկերի — ճայ. եօթն. տասն, սին, սամբ. — ըստ Օ. պատկերի — ճայ. բիւր . . հան. և ճաշ. ամենեքեան կամ քին, նեցունց, քումբք. բոլորեքեան կամ քին. երկոքեան. երեքեան. հնգեքեան. տասնեքեան, եւն. —.— Ոմանք նախդրիւ միայն հոլովին, որպիսիք են՝ — Հէր. այսչափ. այդչափ. այնչափ. սոյնչափ. դոյնչափ. նոյնչափ. որչափ . . . հան. ողջոյն . . . հարց. ո՞վ . . ., զի՝ ունին միայն զհոլովսն՝ ուղղական, հայցական և զսկզբնահոլով տրականն: —.— Ոմանք ունին զառանձին փոփոխումն 'ի հոլովիլն ըստ պակաս կամ լրապես, որպիսիք են — Մասնականքս:

	Եզական.				Յոգնական:
Ո.	Իմն.	—	—	—	Ոք.
Ս.	— .	—	—	—	ուրուք.
Տ.	ումեմն.	—	—	—	ումք.
Բ.	յումեմնէ.	—	—	—	յումեքէ.
Գ.	ումեմնե.	—	—	—	ումեքե.
Հ.	զիմն, կամ զիմն.		—		— ոք, —ցոք, ումեք
Ն.	— .	—	—	—	յումեք:

	Եզական:				Յոգնական:
Ո·	Ոմն·	—	—	—	Ոմանք·
Ս·	ուրումն·	—	—	—	ոմանց·
Գ·	ոմամբ·	—	—	—	ոմամբք·
Պ·	զոմամբ·	—	—	—	զոմամբք·
Հ·	զոմն·	—	—	—	զոմանս·
Բ·	յումեմնէ·	—	—	—	յոմանց·
Պ·	զումեմնէ·	—	—	—	զոմանց·
Տ·	ցոմն· ումեմն·		—	—	ցոմանս· ոմանց·
Ն·	յումեմն·	—	—	—	յոմանս:

Եզական, Եզական·

Եւ Հարցական,

Ո·	Իք·	—	—	Ի՞նչ, կամ զի՞նչ·
Ս·	իրիք·	—	—	է՞ր, — ե՞ր·
Գ·	իւիք·	—	—	ի՞ւ·
Պ·	զիւիք·	—	—	զի՞ւ·
Հ·	զիք·	—	—	զի՞նչ·
Բ·	յիմեքէ:	—	—	առի՞մէ·
Պ·	զիմեքէ·	—	—	զմէ՞·
Տ·	իմիք·	—	—	առի՞նչ· ի՞մ· — հի՞մ·
Ն·	յիմիք·	—	—	յի՞նչ:

Մասնականս՝ ինչ՝ և ոչ նախդրիւ հոլովի։ Իսկ վերբերականքս կամ հարցականքս՝ որ, ով հոլովին ամենևին նման յարաբերական դերանուանց, զորոց զօրինակն ունիս տեսանել ստորև:

1.

ԱՆՈՒՆ

Անուանք զանազանին՝ որոշելով յայլ և այլ դասս 'ի պատճառս այլ և այլ որպիսութեանց իւրեանց, որք կոչին՝ Պարագայք Անուանց և են ԵՕԹՆ,

1. ՈՐԱԿ

բաժանի յերիս դասս,

- ա) Գոյական. բաժանի
  - Նախ՝ յերկուս դասս՝
    - Նիւթական, և
    - Իրական:
  - Երկրորդ՝ 'ի չորս տեսակս՝
    - Յատուկ,
    - Ընդհանուր,
    - Հաւաքական, և
    - Համաձայն:
- բ) Ածական. բաժանի յերիս դասս՝
  - Պարզ, որ բաժանի յերկուս տեսակս՝
    - Գործական, և
    - Բաղդատական:
  - Բարդ, և
  - Յարաբարդ:
- գ) Բանականական. բաժանի 'ի հինգ տեսակս՝
  - Մասնական,
  - Հարցական,
  - Յերբերական,
  - Համրական, և
  - Թուական, որ նոյնպէս բաժանի 'ի հինգ տեսակս՝
    - Բացարձակ,
    - Դասական,
    - Օտական,
    - Բաշխողական, և
    - Կրկնական:

2. ՍԵՌ

բաժանի 'ի չորս տեսակս

- Արական,
- Իգական,
- Հասարակ, և
- Չէզոք:

3. ՁԵՒ

բաժանի յերիս դասս

- Պարզ,
- Բարդ, և
- Յարաբարդ:

4. ՏԵՍԱԿ

բաժանի յերիս դասս

- Նախատիպ,
- Բաղադրեալ, և
- Ածանցեալ:

5. ԹԻՒ

բաժանի յերկուս՝

- Եզական, և
- Յոգնական:

6. ՀՈԼՈՎ

բաժանի յինն կերպ փոփոխութիւնս

1. Ուղղական,
2. Սեռական,
3. Գործիական,
4. Պարառական,
5. Հայցական,
6. Բացառական,
7. Պատմական,
8. Տրական, և
9. Ներգոյական:

Նկատմամբ այսպիսի փոփոխութեան բովանդակ անուանք լեզուիս մերոյ բաժանին յերիս տեսակս՝

- Կանոնաւոր,
- Զարտուղի, և
- Խառնական, որ բաժանի 'ի չորս կարգս,
  - Առաջին կարգ,
  - Երկրորդ կարգ,
  - Երրորդ կարգ, և
  - Չորրորդ կարգ:

7. ՀՈԼՈՎԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

բաժանի յինն պատկերս՝ որք են՝

- ա. Արքայ:
- բ. Բաժակ:
- գ. Գող:
- դ. Գրոցի:
- ե. Եղէգն:
- զ. Գրաստ:
- է. Եղջեւր:
- ը. Հայր:
- թ. Տիգրան:

Հարկաւոր է ևս գիտել, թէ՝ անուանք հոլովին՝ զվերջին ձայնաւոր տառս կամ զվանկս երեմն 1, պահելով, կամ 2. կորուսանելով, և կամ 3. փոխարկելով.

ԳԼ. Դ.

Յաղագս Դերանուանց։

Հ. Զի՞նչ է դերանունն և 'ի քանի՞ տեսակս բաժանի։

Պ. ԴԵՐԱՆՈՒՆՆ է մասն խօսակցութե՛, որ 'ի գործ ածի փոխանակ գոյական անուան, կամ ցուցանէ զստացուած ինչ գոյականաց, և բաժանի 'ի հինգ տեսակս, որք են, Էական, Ցուցական, Ստացական, Յարաբերող և Դիմորոշող։

Հ. Զի՞նչ է էական դերանունն։

Պ. Էական կոչին այս բառք՝ Ես, Դու, Ինքն, Իւր, Իրերաց, Միմեանց, վասն զի վարին փոխանակ գոյական անուանց և անձանց։

Հ. Զի՞նչ է ցուցական դերանունն։

Պ. Ցուցական ասին այս ինն բառք՝ Սա, Դա, Նա, Այս, Այդ, Այն, Սոյն, Դոյն, Նոյն, զի ցուցանեն զանձն կամ զիր ինչ, որ մօտ է խօսողաց կամ լսողաց։

Հ. Զի՞նչ է դերանունն ստացական.

Պ. Ստացական են այս բառք՝ Իմ, Քո, Մեր, Ձեր, Իւր, Քոյին, Իմոյին, Մերոյին, Ձերոյին, Իւրոյին, Իմային, Մերային, Ձերային, Իւրային, Իւրեանցային, Սորա, Դորա, Նորա, Սոցա, Դոցա, Նոցա, քանզի յայտ առնեն զստացուած ինչ գոյականաց։

Հ. Զի՞նչ է դերանունն յարաբերող։

Պ. Յարաբերող դերանուն ասին այս երկու բառք՝ Ո, և Որ. վասն զի դնին սոքա 'ի խօսս փոխա-

նակ բառի այլոյ խոսակցութեան, (որպէս՝ Օրհնեցից զՏէր, որ իմաստուն արար զիս)։

Հ. Զի՞նչ է դիմորոշողն։

Պ. Դիմորոշող կոչին այս երեքին տառք, Ա, Դ, Ն, որք որոշեն զդէմս անուան կամ զանձինս, և են արմատ դիմաւոր դերանուանց։

Հ. Քանի՞ են պարագայք դերանուանց։

Պ. Պարագայք դերանուանց են վեց սոքին՝ Որակ, Տեսակ, Թիւ, Դէմք, Հոլով, և Հոլովադասութիւն։

Հ. Զի՞րդ բաժանի որակն դերանուանց,

Պ. Որակն դերանուանց բաժանի յերկուս, ՚ի Գոյական, և յԱծական։

Հ. Զի՞նչ են գոյական և ածական դերանունք։

Պ. Գոյական դերանունք են, որք վարին փոխանակ անձանց և իրաց և են սոքին, Ես, դու, ինքն, իրերաց, և միմեանց, նոյն, սա, դա, նա, որ։ Իսկ Ածական են այնք, որք վարին յարելով ՚ի գոյականս, և են մնացեալ վեց ցուցականք և ամ̃ ստացականք։

Հ. Ի քանի՞ս բաժանի տեսակն դերանուանց։

Պ. Տեսակն դերանուանց բաժանի յերկուս, յԱծանցեալ, և ՚ի Նախատիպ։

Հ. Զի՞նչ են Ածանցեալ և Նախատիպ դերանունք։

Պ. Ածանցեալ են, որ ՚ի վերջոյ կցեալ ունին զանշան մասնիկս. ային կամ ոյին, (որպէս՝ իմոյին, մերոյին, ևն)։ Իսկ Նախատիպ են, որ չունին զասացեալ մասնիկսդ, (որպէս՝ ես, դու, իւր, մեր, ևն)։

Հ. Քանի՞ են Թիւք դերանուանց։

Պ. Թիւք են երկու, Եզական և Յոգնական,

2.

ԴԵՐԱՆՈՒՆ

Դերանուանք բաժանին 'ի հինգ դասս՝

1. Անձական. | 2. Ցուցական. | 3. Ստացական. | 4. Յարաբերող. և | 5. Դիմորոշող։

Քննելով զգործածութիւն և զկազմութիւն այսոցիկ դերանուանց կարեմք մտածել յայնս կայլ և այլ որպիսութիւնս, որք կոչին Պարագայք Դերանուանց, և են ՎԵՑ՝

1. ՈՐԱԿ որով բաժանին դերանուանք	1. ՏԵՍԱԿ որով բաժանին դերանուանք.	3. ԹԻՒ.	4. ԴԷՄՔ որ բաժանի յերիս կարգս.	5. ՀՈԼՈՎ.	6. ՀՈԼՈՎԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ ըստ որոյ դերանուանք դասաւորին 'ի մետասան պատկերս.
Գոյական, և	Նախատիպ, և	Օ՛ բաժանմանէ այսր պարագայի տես յաղիւսակի անուանց։	Առաջին դէմ, որ՝ խօսողն,	Բաժանի որպէս և Հոլովք Անուանց։	1. Ես,
					2. Դու,
			Երկրորդ դէմ, որ՝ լսողն, և		3. Ինքն,
					4. Իւր,
					5. Սա,
Ածական։	Ածանցեալ։		Երրորդ դէմ, որ՝ այն որոյ վասն լինի խօսակցութիւն։		6. Այդ,
					7. Սոյն,
					8. Իմ,
					9. Վերջին,
					10. Ո, և Որ, և
					11. Իրերաց. — Միմեանց։

ՄԵՏԱՍԱՆ

Պատկերք հոլովագասութեան Դերանուանց։

Ա.

Հոլովք	Եզականն.	Յոգնականն.
Ո.	Ես. —	Մեք. —
Ս.	իմ. —	մեր. —
Գ.	ինեւ. —	մեօք. —
Պ.	զինեւ. —	զմեօք. —
Հ.	զիս. —	զմեզ. —
Բ.	յինէն. —	'ի մէնջ. —
Պ.	զինէն. —	զմէնջ. —
Տ.	առ իս. —	առ մեզ. —
	ինձ. —	մեզ. —
Ն.	յիս. —	'ի մեզ. —

Բ.

Հոլովք	Եզ.	Յոգ.
Ո.	Դու. —	Դուք.
Ս.	քո. —	ձեր.
Գ.	քեւ. —	ձեօք.
Պ.	զքեւ. —	զձեօք.
Հ.	զքեզ. —	զձեզ.
Բ.	'ի քէն. —	'ի ձէնջ.
Պ.	զքէն. —	զձէնջ.
Տ.	ցքեզ. —	ցձեզ.
	քեզ. —	ձեզ.
Ն.	'ի քեզ. —	'ի ձեզ.

Գ.

Հոլովք	Եզ.	Յոգ.
Ո.	Ինքն. —	Ինքեանք.
Ս.	ինքեան. —	ինքեանց.
Գ.	ինքեամբ. —	ինքեամբք.
Պ.	զինքեամբ. —	զինքեամբք.
Հ.	զինքն. —	զինքեանս.
Բ.	յինքենէ. —	յինքեանց.
Պ.	զինքենէ. —	զինքեանց.
Տ.	առ ինքն. —	առ ինքեանս.
	ինքեան. —	ինքեանց.
Ն.	յինքեան. —	յինքեանս։

Դ.

Հոլովք	Եզ.	Յոգ.
Ո.	Իւր. —	Իւրեանք.
Ս.	իւրեան. —	իւրեանց.
Գ.	իւրեամբ, կամ էաւ, եւն.	իւրեամբք.
Պ.	զիւրեամբ, կամ էաւ, եւն.	զիւրեամբք.
Հ.	զիւր. —	զիւրեանս.
Բ.	յիւրմէ. —	յիւրեանց.
Պ.	զիւրմէ. —	զիւրեանց.
Տ.	առ իւր. —	առ իւրեանս.
	իւրեան. —	իւրեանց.
Ն.	յիւրեան. —	յիւրեանս։

Ե.

Հոլովք	Եզ.	Յոգ.
Ո.	Սա. —	Սոքա.
Ս.	սորա. —	սոցա.
Գ.	սովաւ. —	սոքօք.
Պ.	զսովաւ. —	զսոքօք.
Հ.	զսա. — —	զսոսա.
Բ.	'ի սմանէ. —	'ի սոցանէ.
Պ.	զսմանէ. —	զսոցանէ.
Տ.	առ սա. —	առ սոսա.
	սմա. — —	սոցա.
Ն.	'ի սմա. —	'ի սոսա։

Զ.

Հոլովք	Եզ.	Յոգ.
Ո.	Այս. — —	Այսք. — ոքիկ.
Ս.	այսր, կամ որիկ. —	այսց, — ոցիկ.
Գ.	այսու, — ուիկ. —	այսոքիւք, — քիւք.
Պ.	զայսու, — ուիկ. —	զայսոքիւք, — քիւք.
Հ.	զայս. — — —	զայսոսիկ.
Բ.	յայսմանէ, — նէ. —	յայսց, — ցանէ.
Պ.	զայսմանէ, — նէ. —	զայսց, — ցանէ.
Տ.	առ այս. — —	առ այսոսիկ։
	այսմ, — այսմիկ.	այսց, — ոցիկ։
Ն.	յայսմ, — միկ. —	յայսոսիկ։

Է.

Հոլովք	Եզ.	Յոգ.
Ո.	Սոյն. —	Սոյնք, — սոքին.
Ս.	սորին, — րուն.	ցին, — ցուն, — ցունց.
Գ.	սովին, — վիմբ.	քիմբք, քիմբք, քոմբք.
Պ.	զսովին, — վիմբ.	քիմբք, քիմբք, քոմբք.
Հ.	զսոյն. —	զսոյնս, — սին.
Բ.	'ի սմանէ. —	'ի սոցունց. —
Պ.	զսմանէ. —	զսոցունց. —
Տ.	առ սոյն. —	առ սոսին.
	սմին. —	ցին, — ցուն, — ցունց.
Ն.	'ի սմին.	'ի սոսին։

Ը.

Հոլովք	Եզ.	Յոգ.
Ո.	Իմ. —	Իմք.
Ս.	իմոյ. —	իմոց.
Գ.	իմով. —	իմովք.
Պ.	զիմով. —	զիմովք.
Հ.	զիմ. —	զիմս.
Բ.	յիմոյ, — մէ. —	յիմոց.
Պ.	զիմոյ, — մէ. —	զիմոց.
Տ.	առ իմ. —	առ իմս.
	իմում. —	իմոց.
Ն.	յիմում. —	յիմս։

Թ.

Հոլովք	Եզ.	Յոգ.
Ո.	Քոյին. —	Քոյինք.
Ս.	քոյոյ. —	քոյոց.
Գ.	քոյով. —	քոյովք.
Պ.	զքոյով. —	զքոյովք.
Հ.	զքոյին. —	զքոյինս.
Բ.	'ի քոյոյ.	'ի քոյոց.
Պ.	զքոյոյ. —	զքոյոց.
Տ.	առ քոյին. —	առ քոյինս.
	քոյում. —	քոյոց.
Ն.	'ի քոյում. —	'ի քոյինս։

Ժ.

Հոլովք	Եզ.		Յոգ.	
Ո.	Ո.	Որ. —	Ոյք.	Որք.
Ս.	ոյր.	որոյ. —	ոյց.	որոց.
Գ.	—	որով. —	—	որովք.
Պ.	—	զորով. —	—	զորովք.
Հ.	զո.	զոր. —	զոյս.	զորս.
Բ.	յումմէ.	յորմէ. —	յոյց.	յորոց.
Պ.	զումմէ.	զորմէ. —	զոյց.	զորոց.
Տ.	առ ո.	առ որ. —	—	առ որս.
	ում.	որում. —	ոյց.	որոց.
Ն.	—	յորում. —	—	յորս.

ԺԱ.

Հոլովք	Յոգ.	Յոգ.
Ո.	— . — . —	— . — . —
Ս.	Իրերաց.	Միմեանց.
Գ.	իրերօք.	միմեամբք.
Պ.	զիրերօք.	զմիմեամբք.
Հ.	զիրեարս.	զմիմեանս.
Բ.	յիրերաց.	'ի միմեանց.
Պ.	զիրերաց.	զմիմեանց.
Տ.	ցիրեարս.	առ միմեանս.
	իրերաց.	միմեանց.
Ն.	յիրեարս.	'ի միմեանս։

Ծանուցումն։

Ըստ Ե. պատկերի հոլովին դերանուանքս՝ Դա, Նա։

Ըստ Զ. պատկերի հոլովին՝ Այդ, Այն։

Ըստ Է. պատկերի՝ Դոյն, Նոյն։

Ըստ Ը. պատկերի՝ եւ ստացականք— Մեր.. Իմային, մայնոյ. Սորայ, եւն։

Եզերեալքն՝ այլն, բաց 'ի բառէս՝ այլն, միայն նախդրիւ հոլովեալ վարին 'ի խօսս։

Իսկ ստացականն՝ Քո, հոլովի այսպէս՝ ու. Քո.— սեռ. Քոյ.— գ. Քով.— բ. 'ի Քումմէ.— եւն. ո. Քոյք. սեռ. Քոց. գ. Քովք.— եւն։

Հ. Զի՞նչ են եզական և յոգնական դերանունք։

Պ. Անձնական կոչին այն դերանունք, որք ցուցանեն զմի անձն կամ զստացուած իւր (օր. ես, դու, իմ, ևն)։ Իսկ Յոգնական են այնք, որք նշանակեն զբազում անձինս, կամ զստացուածս իւրաց (օր. մեք, դուք, մերք, իմք, ևն)։

Հ. ՚Ի քանի՞ս բաժանին դէմք դերանուանց։

Պ. Դէմք որոշին յերիս կարգս, որք են Առաջին դէմ, Երկրորդ դէմ, և Երրորդ դէմ։

Հ. Զի՞նչ է առաջին դէմն։

Պ. Առաջին դէմն է այն, որ դնի փոխանակ խօսողին (օր. ես, իմ, մեք, ևն)։

Հ. Զի՞նչ է երկրորդ դէմն։

Պ. Երկրորդ դէմն է, որ ցուցանէ զլսողն (օր. դու, քո, դուք, ևն)։

Հ. Զի՞նչ է երրորդ դէմն։

Պ. Երրորդ դէմն է այն, որ վարի փոխանակ պատմեալ անձին (օր. նա, ինքն, իւր, ևն)։

Հ. ՚Ի քանի՞ս բաժանին հոլովք դերանուանց։

Պ. Հոլովք դերանուանց ըստ օրինակի անուանց լինին [illegible] կերպիւ ՚ի թիւսն եզական և յոգնական։

Հ. Որո՞նք են հոլովադասութիւնք դերանուանց։

Պ. Հոլովադասութիւնք դերանուանց ՚ի պատճառս այլ և այլ վերջաւորութեանց սեռականին և գործիականին դասաւորին ՚ի [illegible] [illegible], որպէս տեսանի յառաջիկայ աղիւսակին։

ԳԼ. Գ.

Յաղագս Բայի։

Հ. Ո՞ինչ է բայն։

Պ. ԲԱՅՆ է այնպիսի բառ, որ յայտ առնէ կամ զգործելն, կամ զկրելն կենդանեաց և իրաց, և կամ զլինելն նոցին յորպիսի և իցէ վիճակի կամ ՚ի դրութե (որպէս՝ ես ընթեռնում. դու լսես. նա ննջէ. գազանն պատառէ. հուրն այրէ. փայտն այրի. հայրն եկեալ. ծառն ծաղկի. խոտն բուսանի. տունկըն կանաչանայ, եւն)։

Հ. Քանի՞ են պարագայք բայից։

Պ. Պարագայք բայից են ինն սոքին, Սեռ, Ձև, Տեսակ, Թիւ, Դէմք, Ժամանակ, Նշանակ, Լծորդութիւն, և Խոնարհմունք։

Հ. Ի քանի՞ տեսակս բաժանի սեռն բայից։

Պ. Սեռն բայից բաժանի ՚ի վեց տեսակս, որք կոչին Ներգործական, Կրաւորական, Հասարակ, Չէզոքական, Անցողական, և Լծական։

Հ. Ո՞ինչ է ներգործական բայն։

Պ. Ներգործական կոչին այն բայք որք ցուցանեն զգործողութիւն կենդանեաց և իրաց՝ փոխադրեալ կամ եզերեալ ՚ի վերայ այլոյ ինչ իրի (որպէս՝ աշակերտն գրէ զթուղթ. աղախինն բանայ զդուռն. հուրն եփէ զկերակուր. մայրն հարկանէ զդուստրըն, եւն)։

Հ. Ո՞ինչ է կրաւորականն։

Պ. Կրաւորական կոչին այն բայք, որք նշանակեն ըզկրելութիւն ինչ կենդանեաց կամ իրաց՝ ընկալեալ կամ կրեալ յայլմէ ներգործողէ (որպէս՝ թուղթն

գրեցաւ յաշակերտէն. դուռն բացաւ յաղախնոյն. կերակուրն եփեցաւ ՚ի հրոյ. դուստրն հարաւ ՚ի մօրէն, եւն)։

Հ. Ո՞ր է հասարակ բայն։

Պ. Հասարակ կոչին այն բայք, որ առանց փոփոխելոյ զվերջաւորութիւն իւրեանց ցուցանեն երբեմն զներգործելն բայը և երբեմն զկրելն բայից (որպէս՝ Աբրահամ ծնաւ զԻսահակ. — Իսահակ ծնաւ յԱբրահամէ. Ած տայ զկենդանիս և զմեռեալս. — Կենդանիք և մեռեալք տան յԱծոյ, եւն)։

Հ. Ո՞ր է չէզոքականն։

Պ. Չէզոքական ասացեալ բայն ցուցանէ զայնպիսի գործողութիւն որ ոչ եղերի ՚ի վերայ այլում կրողի, այլ սկիզբն և եզր նորին լինի նոյն իսկ գործողն (որպէս՝ կենդանին երթայ, շրջի, հանգչի, նստի, յառնէ, գայ, խաղայ, աշխատի, խորհի, անկանի, ընկողմանի, հանգչի, ննջէ, զուարճանայ, հեշտանայ, մեռանի, եւն. Թռչունն թռանի, Ընթանայ, սաստկանայ, խոյանայ, եղանի, եւն. խոտն բուսանի. մարմինն ողջանայ, ուռանայ, եւն)։

Հ. Ո՞ր է անցողականն։

Պ. Անցողական կոչին այնպիսի բայք, որք ցուցանեն զգործողութիւն ինչ պատճառօղ զայլ գործողութիւն յայլում ենթակայի, կամ որք նշանակեն զպատճառն գործելոյ այլոց (որպէս՝ ագուցանել զպատմուճանն, զհանդերձսն. բազմեցուցանել զհրաւիրեալսն. ելուցանել զձայնս. հորդացուցանել զդրամս, զվարձսն. ծլուցանել կամ ծլեցուցանել զպարիսպս. ծախուցանել զթշնամիս, եւն)։

Հ. Քանի՞ են էական բայք։

Պ. Լծական բայք են չորս այսոքիկ, Եմ, Գոմ, Եղանիմ, և Լինիմ։

Հ. Զիա՞րդ բաժանի ձևն բայից։

Պ. Ձևն բայից բաժանի յերիս դասս, որք են Պարզ, Բարդ, և Յարաբարդ։

Հ. Զի՞նչ է պարզն, զի՞նչ բարդն և զի՞նչ յարաբարդն։

Պ. Պարզ կոչի բայն, որ զմի գործողութիւն կամ կրելութիւն ցուցանէ (որպէս՝ ածեմ. բերեմ. սիրեմ, ևն)։ Բարդ ասի այնպիսի բայն, որ յօդեալ է ի միում նշանական բառի (որպէս՝ մտածեմ. ընծայաբերեմ. իմաստասիրեմ, զուարճախօսեմ ևն)։ Իսկ Յարաբարդ է այնպիսի բայն, որ զօդեալ է ընդ երկուց նշանական բառից (որպէս՝ զուգապարակցեմ. ողբերգարկեմ. վերականարկեմ, ևն)։

Հ. Ի քանի՞ս բաժանի տեսակն բայից։

Պ. Տեսակն բայից է, որով բայք վասն ունելոյ կամ չունելոյ զանձնշան մասնիկս բաժանին յերիս կարգս, որք կոչին Նախատիպ, Բաղադրեալ, և Ածանցեալ։

Հ. Զի՞նչ է նախատիպն։

Պ. Նախատիպ կոչին բայք, որ չունին կցեալ ուստեք մասնիկ ինչ անձնշան (որպէս՝ խոցեմ, պատառեմ, աշխատեմ, խառնեմ, շարժեմ, ևն)։

Հ. Զի՞նչ է բաղադրեալն, և զի՞նչ ածանցեալն։

Պ. Բաղադրեալ ասին այն բայք, որ յառաջոյ կցեալ ունին զանձնշան մասնիկ ինչ (որպէս՝ անպատուեմ. ապաշխարեմ, ևն)։ Իսկ Ածանցեալ կոչին այնոքիկ, որք ի մէջ վանկից իւրեանց ունին զանձնշան մասնիկ ինչ (որպէս՝ խո-

ցրուեմ· խածանեմ· շարժեմ, եւն)։

Ծանօթութիւն 1. Գլխաւոր մասնիկք կամ տառք, որք յարեալ յառաջոյ բայից, կամ մտեալ 'ի մէջ վանկից նոցին առնեն զնոսա Բաղադրեալ կամ Ածանցեալ, են յետագայքս.— Բաղադր. ան. պա. զ. ըմ. ը. հ. յ. ս. ստ. չ. տ. տժ. . . Ածանց. ակ. ան. առ, բ. գին. թ. ն. կ. կան. ղ. ն. ող. ոտ. որ. որդ. ոց. ու. չ. ան. տ. ր. ւոր։ 2. Ածանցեալ կոչին և ամ Անցողական բայք, վասն զի կազմին նոքին միշտ առնելով յինքեանս 'ի մէջ իւրեանց զմին յանձշան մասնկանցս՝ ուց. ուտ. ուզ. 'ի միասին ընդ ան մասնկան։

Հ. Զիա՞րդ բաժանի թիւն բայից։

Պ. Թիւն բայից է երկու, այսինքն՝ Եզական և Յոգնական։

Հ. Զի՞նչ է եզականն։

Պ. Եզական կոչի բայն, երբ նշանակէ զգործողութիւն կամ զկրելութիւն միոյ անձին, կամ իրի (որպէս՝ գրեմ, այրեցաւ, ննջեսցէ, եւն)։

Հ. Զի՞նչ է յոգնականն։

Պ. Յոգնական ասի բայն, յորժամ նշանակէ զգործողութիւն կամ զկրելութիւն բազում անձանց կամ իրաց (որպէս՝ գրեմք, այրեցան, ննջեսցեն, եւն)։

Հ. Ի քանի՞ս բաժանի դէմք բայից։

Պ. Դէմք բայից որոշի յերկուս տեսակս, որք են, Գլխաւոր, և Անդէմ։

Հ. Զի՞նչ է գլխաւոր բայն։

Պ. Գլխաւոր կոչին այն բայք, որք զօրութեամբ վերջաւորութեան իւրեանց յայտ առնեն զորոշ դէմս ենթակային, որում պատշաճի գործողութիւն, կամ կրելութիւն. և բաժանին յերիս տեսակս, որք են,

Առաջին դէմ, Երկրորդ դէմ, և Երրորդ դէմ։

Հ. Զի՞նչ է առաջին դէմն։

Պ. Առաջին դէմ կոչին այն բայք, որք զօրութեամբ վերջաւորութեան իւրեանց ցուցանեն, թէ գործն կամ կիրքն վերաբերի առ խօսողն (որպ՝ գրեմ, ննջեցի, ըմբռնեցայ. արձակեմք, եւն)։

Հ. Զի՞նչ է երկրորդ դէմն։

Պ. Երկրորդ դէմ կոչին այն բայք որք ցուցանեն, թէ՝ գործն կամ կիրքն վերաբերի առ լսողն (որպ՝ գրես, ննջես, արձակեցէք, եւն)։

Հ. Զի՞նչ է երրորդ դէմն։

Պ. Երրորդ դէմ ասին այն բայք, որք ցուցանեն, թէ գործն կամ կիրքն վերածի առ երրորդ ոմն բաց ՚ի խօսողէն և ՚ի լսողէն որպ՝ գրէ, ննջեաց, ըմբռնեցին, եւն)։

Հ. Զի՞նչ է անդէմն։

Պ. Անդէմ կամ դիմազուրկ կոչին այն բայք, որք զօրութեամբ վերջաւորութեան իւրեանց զորոշ դէմն ընթակային ոչ ցուցանեն, այլ լոկ զգործողութիւն, կամ զկրելութիւն, և այսպիսի վերջաւորութիւնք են ութ, սոքին, ել, ալ, ուլ, իլ, եալ, ելոյ, ող,

Իսկ բայք յանդեալք միով յայսց վերջաւորութեանց կոչին Աներեւութականք (որպ՝ կապել, կապիլ, կարդալ, զբօսնուլ, գնացող, գնացեալ, գնալի, գնալոյ, եւն)։

Հ. Զի՞նչ կոչին առանձին անուամբ բայանունք՝ եղերեալք Ել, Ալ, Ուլ, Իլ։

Պ. Այսպիսիք կոչին եւս՝ Աներեւոյթ բայ, կամ Դերբայ, վասն զի նշանակեն զգործողութիւն կամ զկրելութիւն ՚ի վերացեալն միայն առանց դիմաց և ժա-

մանակի, և իբրև անյոդնակի գոյական հոլովին ըստ Գ. Պատկերի Հոլովադասութեան Անուանց։

Ծանօթութիւն. Կերպաման սոքին՝ փոխելով զվերջին Ա. տառն առաջին դիմաց սահմանական ներկայից 'ի Ի. և 'ի հոլովիլ իւրեանց յանգեալքն՝ ԷԼ, ԱԼ, անփոփոխ հոլովին.— եղերեալքն՝ ՈՒ. կորուսանելով.— իսկ որք՝ ԷԼ. յանգին, շտառն՝ Է. փոխարկելով 'ի Ե. կամ Ա։

Հ. Ունի՞ն զառանձին անուն և բայանուանքն եղերեալք՝ Եալ, Լի, Լոց, Ող։

Պ. Այո՛. վասն զի 'ի նախնեաց մերոց կոչեցան այսպիսիք՝ Ընդունելութիւն, վորոց 'ի հետևեալ գլուխդ։

Հ. Զի՞նչ է ժամանակն բային։

Պ. Ժամանակն է այն ըստ որոյ բայք զանազան վերջաւորութիւնս իւրեանց յայտ առնեն. թէ գործողութիւն յորում ժամանակի և երբ կատարի, և բաժանի յերիս, որք են, Անցեալ, Ներկայ, և Ապառնի։

Հ. Քանի՞ են ժամանակքն՝ անցեալ և ապառնի։

Պ. Անցեալ ժամանակն կրկնակի լինի,— անցեալ Անկատար, և անցեալ Կատարեալ. իսկ Ապառնի ժամանակն նմանապէս կրկնակի ձևանայ 'ի լեզուի մերում,— ապառնի Պարզ, և ապառնի Բաղադրեալ։

Խ. Ասա ինձ.— թէ զիա՞րդ ձևանան այս կրկնատեսակ ապառնի ժամանակք։

Պ. Պարզ Ապառնին բղխի 'ի Կատարեալ ժամանակաց յաւելլով զտառս՝ Ց՝ 'ի ծայր առաջին դիմաց նոցին յեղական թիւն։ Իսկ

Բաղադրեալ Ապառնին բղխի 'ի ներկայ ժամանակաց սահմանականէն յաւելլով 'ի մէջ արմատոյ և վերջին վանկի նոցին զմի յաննշան մասնկանցս՝ էց, ացց, ուց:

Հ. Զի՞նչ եղանակն բայից:

Պ. Եղանակն է այն, որ ցուցանէ զորպիսութիւն նշանակութեան և գործածութեան դիմաւոր բայից յարաբերութեամբ առ բոլոր խօսակցութիւն, և բաժանի յերկուս տեսակս որք են՝ Սահմանական, և Հրամայական:

Հ. Զի՞նչ է սահմանական եղանակն:

Պ. Սահմանական եղանակն է՝ որ ցուցանէ իբրու պատմելով կամ ծանուցանելով՝ թէ այս ինչ գործողութիւն կամ կրելու կատարի կամ ունի կատարիլ յայն ինչ ենթակայէ, կամ որ զօրութեամբ կազմութեան իւրոյ 'ի գործ ածի 'ի խօսակցութիւնս պատմականս, վճռականս, սաստականս, բացատականս, և յայլ սոյնպիսիս (որպ՝ ես կապեմ, դու արձակէիր, նա փախեաւ, ես ըմբռնեցի):

Հ. Զի՞նչ է հրամայական եղանակն:

Պ. Հրամայական եղանակն է, որ ցուցանէ զցանկութիւն զհրաման, կմ զաղաչանս, զի գործողութիւն կամ կրելութիւն կատարեսցի յենթակայէն, կամ՝ որ զօրութեամբ վերջաւորութեան իւրոյ պահանջէ վարիլ 'ի խօսս հրամայելոյ, արգելլոյ, յորդորելոյ, կոչելոյ, ևն (որպ՝ ուսի՛ր, պահեա՛, աղօթեա՛, տո՛ւր, ևն):

Հ. Զի՞նչ է լծորդութիւն բայից:

Պ. Լծորդութիւնն է, ըստ որոյ դիմաւոր բայք բաժանին 'ի չորս դասս 'ի սակս վերջանալոյ իւրեանց յառաջին դէմս եզական թուոյ ներկայ ժա-

մանակի սահմանականին Եմ, Ամ, Ում, Իմ (որ՝ ազատեմ, իմանամ, առնում, նստիմ, եւն)։

Հ. Զի՞նչ է խոնարհումն բայից։

Պ. Խոնարհումն է այն, որ ցուցանէ մեզ զբազմատեսակ այլաձևութիւնս վերջաւորութեանց մի և նոյն բայի, երբ փոփոխէ նոյն բայն զսեռն, զթիւն, զդէմն, և զժամանակս իւր (որ՝ կապեմ, կապես, կապէ, կապեմք, կապէք, կապեն, եւն)։

Որով և բայք բաժանին յերիս տեսակս, որք են Կանոնաւոր, Զարտուղի, և Պակասաւոր։

Հ. Զի՞նչ է կանոնաւոր բայն։

Պ. Կանոնաւոր կոչի բայն այն, որ յամենայն սեռս, ՚ի թիւս, ՚ի դէմս, և ՚ի ժամանակս անթերի ունի զիւր սեփական վերջաւորութիւնս (որ՝ բայքս՝ կապեմ, լուանամ, հեղում, եւն)։

Հ. Զի՞նչ է զարտուղի բայն։

Պ. Զարտուղի ասի բայն այն որ թէպէտ ունի զամ յատուկ վերջաւորութիւնս, սակայն սակաւ ուրեք խոտորեալ ՚ի նմանութենէ կանոնաւոր բայի իւրոյ պատկերի այլազգ ձևանայ ՚ի ժամանակս ինչ (զորպիսի կարես տեսանել ստորև ընդ իւրաքանչիւր պատկերօք Խոնարհմանց)։

Հ. Զի՞նչ է պակասաւոր բայն։

Պ. Պակասաւոր կոչին այն բայք, որ չունին զյատուկ վերջաւորութիւն յամ սեռս և ՚ի ժամանակս, այլ ՚ի բազումս պակասեալ՝ յայլմէ բայէ լրանան (զորպիսի տեսցես ստորև)։

Հ. ՚Ի քանի՞ օրինակս կա՞ն ՚ի պատկերս բովանդակին Խոնարհմունք կանոնաւոր բայից։

Պ. Յերիս պատկերս, ըստ երից զոյգ վերջաւորութեանց

սահմանական ներկայից յառաջին, դէմն եզակա-
նին, որոց առաջինն յանգի՝ եմ, իմ, որ՝ Կապեմ=
Կապիմ. — երկրորդն՝ եղերի՝ ամ, իմ, որ՝ Լուա-
նամ = Լուանիմ. — իսկ երրորդն՝ ում, իմ, որ՝
Զեղում= Զեղանիմ։

⁂

Առաջին Դասի Խոնարհման Բայից.

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ.

Ժամանակք.	Սահմանական Եղանակ.		Դէմք
	Եզակի.	Յոգնակի.	
Ներկայ.	Կապեմ. —	Կապեմք. —	1
	կապես. —	կապէք. —	2
	կապէ. —	կապեն. —	3
Անցեալ Անկատար.	կապէի. —	կապէաք. —	1
	կապէիր. —	կապէիք. —	2
	կապէր. —	կապէին. —	3
Անցեալ Կատարեալ.	կապեցի. —	կապեցաք. —	1
	կապեցեր. —	կապեցիք. —	2
	կապեաց. —	կապեցին. —	3
Ապառնի պարզ.	կապեցից. —	կապեսցուք.	1
	կապեսցես. կամ կապեսջիր.	կապեսջիք.	2
	կապեսցէ. —	կապեսցեն. —	3
Ապառնի Ենթադրեալ.	կապիցեմ. —	կապիցեմք. —	1
	կապիցես. —	կապիցէք. —	2
	կապիցէ. —	կապիցեն. —	3
	Հրամայական Եղանակ.		
Ներկայ.	. — . —	. — . —	1
	Կապեա. —	Կապեցէ՛ք.	2
	մի կապեր.—	մի՛ կապէք.	
	. — . —	. — . —	3

Աներեւոյթ. — կապել, լոյս, լուծ, եւն։

ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆՔ.

Ժամանակք.	Սահմանական Եղանակ. Եզական.	Յոգնական.	Դէմք.
Ներկայ.	Կապիմ. —	Կապիմք. —	1
	կապիս. —	կապիք. —	2
	կապի. —	կապին. —	3
Անցեալ անկատար.	կապէի. —	կապէաք. —	1
	կապէիր. —	կապէիք. —	2
	կապէր. —	կապէին. —	3
Անցեալ կատարեալ.	կապեցայ. —	կապեցաք. —	1
	կապեցար. —	կապեցայք. —	2
	կապեցաւ. —	կապեցան. —	3
Ապառնի Առաջին.	կապեցայց. —	կապեսցուք.	1
	կապեսցիս կամ կապիջիր. —	կապիջիք.	2
	կապեսցի. —	կապեսցին. —	3
Ապառնի Երկրորդ.	կապիցիմ. —	կապիցիմք. —	1
	կապիցիս. —	կապիցիք. —	2
	կապիցի. —	կապիցին. —	3
	Հրամայական Եղանակ.		
Ներկայ.	. — . —	. — . —	1
	Կապեա՛ց, — Մ՛ կապիր. —	կապեցարո՛ւք, Մ՛ կապիք. —	2
	. — . —	. — . —	3

Աներեւոյթ. կապել, պելոյ, լով, եւն:

Ընդունելութիւնք. կապ[illegible], կապելու, կապելի, կապելոց:

իր, կամ եա՛ց. արուք.	եալ:
ի՛ր. արուք.	եալ:
իր, կամ եայ. էք.	ուցեալ:
տա՛ր. րոյք.	րող, կամ նող. րեալ:
եա՛, մի եր. եցէք.	եալ:
կա՛, կամ կա՛լ. արուք.	Ունօղ. կալեալ:

Օտարադէմք:	Կատարելոյ ձևանակք.	Հրամայ. ներ.
Ներգործական.		
Ածեմ.	ի, եր, էած կամ ած. աք, ին.	Ա՛ծ. էք:
Անիծանեմ.	ի, եր, անէծ. անիծաք.	Անէծ. էք.
Անկանեմ.	ի, եր. անկ, աք, եք, ին.	Ա՛նկ. —
Առնեմ.	ացի, ացեր, աց. ացաք, ին.	ա՛. ացէք.
Արծարծանեմ.	ի, եր, արծարծ, աք, ին.	Արծա՛րծ.
Արկանեմ.	ի, եր, էարկ կամ արկ. ին.	Ա՛րկ:
Բեկանեմ.	ի, եր, եբեկ. աք, եք.	Բե՛կ:
Բերեմ.	ի, եր, եբեր կամ բեր.	Բե՛ր:
Բուծանեմ.	ի, եր, բոյծ. աք.	Բո՛յծ:
Գերծանեմ.	ի, եր, գերծ. աք, եք.	Գե՛րծ կամ եա՛
Գիտեմ.	ացի, ացեր, աց. ացաք.	եա՛. ացէք:
Գտանեմ.	ի, եր, եգիտ. աք.	Գի՛տ:
Դիզանեմ.	ի, եր, դիզեաց կամ դէզ.	եա՛ կամ Դէ՛զ:
Եղծանեմ.	ի, եր, եղծ. աք, ին.	Ե՛ղծ:
Երգիծանեմ.	ի, եր, երգիծեաց, ին.	եա՛. էք:
Զանգանեմ.	ի, եր, զանգ. աք.	եա՛. էք:
Զ…ծանեմ.	ի, եր, եաց. աք, ին.	եա՛, եցէք, էք.
Զարկանեմ.	ի, եր, զարկ. աք.	Զա՛րկ:
Զ…պանեմ.	ի, եր, եաց.	եա՛, եցէք, էք:

Զեղծանեմ.	ի, եր, զեղծ. աք.	Զեղծ.
Զերծանեմ.	ի, եր, զերծ. —	Զերծ.
Թռչանեմ.	ի, եր, եթռուք. աք.	Թռուք:
Լուծանեմ.	ի, եր, ելոյծ. աք.	Լոյծ.
Լուցանեմ.	ըստ վերոյ գրելոյն:	
Լքանեմ.	ի, եր, ելիք. աք.	Լիք.
Խածանեմ.	ի, եր, եխած. աք.	Խած կամեա.
Խցանեմ.	ի, եր, եխից.	Խից.
Կեղանեմ.	ի, եր, եկեղ.	Կեղ.
Կլանեմ.	ի, եր, եկուլ. աք, իք.	Կուլ:
Կծանեմ.	ի, եր, կծեաց.	եա. էք.
Հանեմ.	ի, եր, եհան. աք, իք.	Հան.
Հատանեմ.	ի, եր, եհատ.	Հատ.
Հարկանեմ.	ի, եր, եհար. աք.	Հար. հարէլ
Հարցանեմ.	ի, եր, եհարց. —	Հարց.
Հեղձանեմ.	ի, եր, հեղձ. աք, իք.	Հեղձ.
Հերձանեմ.	ի, եր, եհերձ. —	Հերձ.
Հիւծանեմ.	ի, եր, հիւծեաց. աք.	Հիւծեա.
Հիւսանեմ.	ի, եր, հիւսեաց. —	Հիւս կամեա.
Մերձեմ.	ացի, ացեր, եմց. ացաք.	եա էք, ացէք:
Մուծանեմ.	ի, եր, եմոյծ. աք.	Մոյծ:
Յատանեմ.	որպէս Հատանեմ.	
Յարկանեմ.	ի, եր, եաց.	եա. եցէք:
Ներկանեմ.		
Ողողանեմ.	ըստ վերոյ գրելոյն:	
Ոռոգանեմ.		
Պագանեմ.	ի, եր, եպագ. —	Պագ.
Սողանեմ.	ի, եր, սոյղ. —	Սոյղ.
Սպանանեմ.	ի, եր, սպան. աք.	Սպան.
Ստեղծանեմ.	ի, եր, ստեղծ.	Ստեղծ:

Տարածանեմ.	ի, եր, եաց. —	եա. եցէք.
Տեսանեմ.	ի, եր, ետես. —	Տե՛ս։
Ցուցանեմ.	ի, եր, եցոյց. աք, ին.	Ցո՛յց։
Քերծանեմ.	ի, եր, եքերծ. —	Քե՛րծ։
Օծանեմ.	ի, եր, էօծ կամ օծ. —	Օ՛ծ։

Ծանօթութիւն. 1. Կատարելոյն Կրաւորականք այսց Զարտուղի բայից ձեւանայ յառաջին դիմի եզականին՝ փոխարկելով զվերջին Ի՝ տառն Ներգործական Կատարելոյն 'ի Ա.Յ. սակայն Զարտուղիքն այնոքիկ, որք յեզակի առաջին դիմի 'ներգործական կատարելոյն յանգին՝ ոյց, կամ յերրորդ դիմի էոյ, ձեւանան 'ի Կրաւորական Կատարեալն՝ ոյոյ, կամ էոյ, բաց 'ի բայէս՝ զատանէմ. — 2. Կրաւորականք Հրամայականք սոյն գրեթէ չեն 'ի գործածութեան գլխովին, այլ եթէ հարկեսցի ոք 'ի կիր առնուլ՝ մարթի յարել յարմատս նոցին զվերջաւորութիւնս՝ ի՛ր կամ էա՛յ, և արո՛ւք, (որ՝ Ածէ՛ր, ածարո՛ւք. հեղձէ՛ր, հեղձարո՛ւք. տարածէա՛յ)։ 3 Նաև՝ եզերեալ Ընդունելութիւնք բղխեն 'ի զարտուղի բայից աստի՝ կորուսանելով զվանկսն՝ ան՝ 'ի մէջ իւրաքանչիւրոց նոյունց եղեալս. բաց 'ի բայիցս՝ ածեմ, ասեմ, բերեմ, գտանեմ, հանեմ, մերկեմ, որք ձեւանան՝ ածեալ, ասացեալ, բերեալ, գտացեալ, հանեալ, մերկացեալ, չունելով 'ի միջի իւրեանց զնախընթաց մասնիկն՝ կամ զվանկն՝ ան։

Զարտուղիք.	Կատարեալ ժամանակ.	Հրամայ. ներ.
Չեզոքականք.		
Անցանեմ:	ի, եր, եանց. աք, իք, ին.	Ա՛նց, էք.
Ելանեմ:	ի, եր, ել. աք, իք, ին.	Ե՛լ, էք.
Զանցանեմ:	ի, եր, զանց. աք, իք, ին.	Զա՛նց, էք.
Զիջանեմ:	ի, եր, զիջաւ. աք, ևն.	Զիջի՛ր, էք.
Իջանեմ:	ի, եր, էջ, աք, իք.	Ի՛ջ, էք.
Կարեմ:	ացի, ացեր, աց. ացաք, ևն.	ացի՛ր. ացէ՛ք.
Համբերեմ:	ի, եր, համբեր. աք, ևն.	բե՛ր, էք, ցէ՛ք,
Հասանեմ:	ի, եր, եհաս. աք, իք.	Հա՛ս, էք.
Հեծանեմ:	այ, ար, աւ. աք, այք.	Ե՛ր, արո՛ւք.
Մտանեմ:	ի, եր, եմուտ. աք, իք.	Մո՛ւտ, էք.
Յանցանեմ:	եայ, եար, եաւ. եաք.	Ե՛ր, երո՛ւք.
		ընդ՛. ուցեալ.

Պակասաւորք.	Կատարեալ ժամանակ.	Հրամայական.
Ներգործ.		
Առնեմ:	Արարի, եր, արար. աք, իք.	Արա՛, էք.
Կրաւ.	Արարայ, ար, աւ. աք, այք.	ընդ. օղ, եալ.
Ներգործ.		
Դնեմ:	Եդի, եր կամ եդեր, եդ. աք. ապ. ստոր. Եդից, դիցես, ևն.	Դի՛ր, Դի՛ք.
Կրաւ.	Եդայ, ար, աւ. աք, այք. ապ. ստոր. Եդայց դիցիս, ևն.	ընդ. եդեալ.
Ներգործ.		
Առնում:	Առի, եր, էառ կամ առ.	Ա՛ռ, էք.
Ներգ.		Առեալ.
Լսեմ:	Լուայ, ար, աւ. աք. ապ. ստոր. Լուայց կամ լիցեմ, լիցես կամ լիջիր, լիցէ, լիցուք, լիցէք կամ լիջիք, լիցեն. —	Լո՛ւր, արո՛ւք.

Արտաքո.	Լուեալ եղէ, եղեր, եղև, եղաք, եղէք, եղեն. —	ընդ. Լուել։
Ներգ. Ճանաչեմ.	Ծանեայ, եար, եաւ. եաք, եայք, եան։	ե՛ր, ե՛րուք.
Արտաքո.	Կատարեալ ոչ ունի։ ապառնի. պարզ. Ծանիցիմ, իս, ի. իմք, իք, ին. —	ընդ. ուցեալ։
Ներգ. Ուտեմ։	Կերի, եր, եկեր. կամ կերաք, իք, ին կամ այսպէս. Կերայ, ար, աւ. աք, այք, ան.	Կե՛ր, կէ՛ք, ա՛յք.
Արտաքո.	Կատարեալ ոչ ունի.	ընդ. օղ, եալ։
Չէզոքաձայնք.		
Մեղանչեմ.	Մեղայ, ար, աւ, եան. ապ. պարզ. Մեղայց կամ մեղիցեմ, մեղիցես, կամ մեղիջիր, եան.	Մեղի՛ր, ա-րուք. ընդու. Մեղուցել.
Յառնեմ. —	Յարեայ, եար, եաւ, եան։ ապ. պրզ. յարեայց կամ յարիցեմ, եան.	Ա՛րի, ե՛ք. ընդ. Յարուցել։

Երկրորդ Պարզէր Խոնարհման Բայից.			
ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆՔ.			
Ժամանակք.	Սահմանական Եղանակ.		Դէմք.
	Եզակին.	Յոգնակին.	
Ներկայ.	Լուանամ. —	Լուանամք.	1
	Լուանաս. —	Լուանայք. —	2
	Լուանայ. —	Լուանան. —	3
Անցեալ Անկատար.	Լուանայի. —	Լուանայաք.	1
	Լուանայիր.	Լուանայիք.	2
	Լուանայր. —	Լուանային. —	3
Անցեալ Կատարեալ.	Լուացի. —	Լուացաք. —	1
	Լուացեր. —	Լուացէք. —	2
	Լուաց.	Լուացին. —	3
Ապառնի Առաջին.	Լուացից. —	Լուասցուք —	1
	Լուասցես կամ Լուասջիր. —	Լուասջիք.	2
	Լուասցէ. —	Լուասցեն. —	3
Ապառնի Երկրորդ.	Լուանայցեմ.	Լուանայցեմք.	1
	Լուանայցես.	Լուանայցէք.	2
	Լուանայցէ.	Լուանայցեն.	3
	Հրամայական Եղանակ.		
Ներկայ.	. — . —	. — . —	1
	Լուա՛, մի —	Լուացէ՛ք, մի	2
	Լուանար. —	Լուանայք. —	2
	— . — .	. — . —	3

Աներևոյթն. — Լուանալ, նալոյ, լով. ևն։

ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆՔ.

Ժամանակք.	Սահմանական Եղանակ.		Դէմք
	Եզակիանք.	Յոգնականք.	
Ներկայ.	Լուանիմ. —	Լուանիմք.	1
	լուանիս. —	լուանիք. —	2
	լուանի. —	լուանին. —	3
Անցեալ անկատար.	լուանայի. —	լուանայաք.	1
	լուանայիր.	լուանայիք.	2
	լուանիւր. —	լուանային.	3
Անցեալ կատարեալ.	լուացայ. —	լուացաք. —	1
	լուացար. —	լուացայք. —	2
	լուացաւ. —	լուացան. —	3
Ապառնի [illegible]	լուացայց. —	լուասցուք.	1
	լուասցիս, կամ լուասջիր. —	լուասջիք.	2
	լուասցի. —	լուասցին. —	3
Ապառնի [illegible]	լուանայցեմ.	լուանայցեմք	1
	լուանայցես.	լուանայցէք.	2
	լուանայցէ. —	լուանայցեն.	3
	Հրամայական Եղանակ.		
Ներկայ.	. — . —	. — . —	1
	Լուացիր. — մի լուանիր.	Լուացարուք. մի լուանիք.	2
	. — . —	. — . —	3

Աներեւոյթք. լուանել, ալոց, լոց, ևն։

Ընդունելութիւնք.
- լուացօղ.
- լուացեալ.
- լուանալի.
- լուանալոց։

Ըստ այսմ պատկերի խոնարհին բաղում բայք լե-զուիս, և գրեթէ ամենեքին շարաուղի և անհամաձայն են իրերաց, որպիսիք են՝

1.) Ներգործականք

որ 'ի ներգործական սեռի ունին զմի ժամանակս, և խոնարհին իբրև շարադրեալքն (թէպէտ և ոչ ամենեքեան յամի). իսկ 'ի կրաւորականն պակասաւոր գոլով՝ ունին միայն զոմանս 'ի ժամանակաց. — Որ՝ Աղամ. ածամ. ամբառնամ; հրամ. ամբարձ. բառնամ; բարձ. բառնամ, բարձ. զգամ. թանամ, թաց. լամ, լաց. լուտամ. խոկամ. կարդամ. հաւատամ. հոգամ. մուրամ. ողբամ. որոճամ. տեղամ; եւն։ Ծանօթութիւն. 1. Կրաւորականք սոցին ունին միայն զժամանակսն՝ չափաւորեալ, ապառնի պարզ և ներկայն հրամայականին, յորում և միայն զստորասականսն։ 2. Բայքս. ամբառնամ և բառնամ 'ի ժամանակս ինչ ունին 'ի վերջին վանկսն զտառս չ, և ոչ ց (Որ՝ բարձի, բարձիր, ամբարձից, ամբարձող, եւն)։ 3. Դ՝ բայից աստի երկուք միայն ունին զներկայն սահմանականին 'ի կրաւորական սեռի, որք են՝ բանիմ, բառնիմ։

2. Ներգործականք

որք 'ի Ներկայն, յԱնկատարն և 'ի Բաղադրեալ ապառնին խոնարհին ըստ Ներգործականին. իսկ 'ի Կատարեալն, 'ի Պարզ ապառնին և 'ի Հրամայականն՝ ըստ կրաւորականին. — Որ՝ Ընդխառնամ. — Խառնայց. — ցայ. ցայց. — Խառնեցէն. — ցէ'ր, ցարո'ւք, կամ ցէ'ք. — ցեալ եւն. գիտենամ. գոչանամ. գլանամ. զղջանամ. իմանամ, իմա' կա' ցէ'ր. խոստանամ. մերկանամ. մոռանամ. մուրանամ. յղանամ. ուրաս. տ', կամ տցէ'ր. ուրանամ. սըգամ. ստանամ. տգիտանամ; եւն։ Նման որոց և հընար է կոչել զոյսպիսիս՝ Հասարակ բայս։

Ըստ 1.) Ներգործականաց խոնարհելն Չէզոքականք

Անսամ. բաղձամ. գնամ. գուժամ. եռամ. զգամ. զե-ռամ. ըղձամ. թնդամ. ժուժամ. խաղամ. խայտամ. խլթամ. խնդամ. խռոխտամ. ծփամ. հաչամ. հեծ-կլտամ. հեւամ. ձգտամ. մնամ. շողամ. որոտամ. պանծամ. սոսկամ. տոկամ. փունդամ. փրփրամ, եւն. Կամ.— ցէ, ցէր, եկաց.— կա՛ց.

Ըստ 2.) Ներգործականաց խոնարհելն Չէզոքականք

Անդորրանամ, առիւծանամ, բարկանամ, գոհանամ, դալարանամ, երջանկնիմ, զարգանամ, էանամ, ընթա-նամ, թանձրանամ, ժրանամ, իշխանանամ, լրանամ, խոյանամ, խոհեմանամ, ծանրանամ, կենդանանամ, համեստանամ, հեզգանամ, ձանձրանամ, ճոխանամ, մարդանամ, մարթանամ, մերձենամ, յառաջանամ, յուսամ, նողկամ, նոյնանամ, շքեղանամ, ողջանամ, ուրախանամ, չքանամ, պայծառանամ, պարթեւանամ, պիտոյանամ, ջանամ, ջերմանամ, սեպուհանամ, սը-լանամ, վստահանամ, տեղեկանամ, տիրանամ, րա-բունանամ, ցանկամ, փութամ, քաղցրանամ, քաջա-նամ, օտարանամ, եւն.

Օտարադէմք.	Սահմանական ժամանակք.	Հրամ. և ըղձ.
Չէզոքական.		
Դառնամ.	Դարձայ, ար, աւ. ձաք.	Դա՛րձ, կամ ի՛ր. է՛ք, կամ ա՛րուք. ող. եալ.
Կեամ.	անկատ. Կէի, կէիր, կեայր. կէաք, կէիք, կէին. —	Կեա՛ց. ցէ՛ք. ցող. ցեալ.

	Կեցի, ցեր, եկեաց. եւն.	կեալոց:
Պակասաւորք.		
Չէզոք.		
Գամ. —	Եկի, իր, եկն. աք, եւն.	Ե՛կ. այք. եալ, գալոց:
Երթամ.	Չոգայ, ար, աւ. Չոգաք, աղ. պարզ. Երթայց կամ երթիցեմ. աղ. բաղադրեալ. Երթայցեմ, եւն.	Ե՛րթ. երթայք. երթեալ. երթալոց:
Ներգործ.		
Տամ. —	Ետու, ուր, ետ. տուաք, ետուք, ետուն, աղ. պարզ. տայց, տացես, եւն.	Տո՛ւր, տո՛ւք. Տուօղ. եալ. տալոց:
Կրաւոր.	Տուայ, եւն. աղ. պարզ. տացիմ, իս, ի, եւն.	

Երրորդ Պատկեր Խոնարհման Բայից.			
ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆՔ.			
Ժամանակք.	Սահմանական Եղանակ.		Դէմք
	Եզականք.	Յոգնականք.	
Ներկայ.	Հեղում. —	Հեղումք. —	1
	Հեղուս. —	Հեղուք. —	2
	Հեղու. —	Հեղուն. —	3
Անցեալ Անկատար.	Հեղուի. —	Հեղուաք. —	1
	Հեղուիր. —	Հեղուիք. —	2
	Հեղոյր. —	Հեղուին. —	3
Անցեալ Կատարեալ.	Հեղի. —	Հեղաք. —	1
	Հեղեր. —	Հեղէք. —	2
	Եհեղ, կամ Հեղ.	Հեղին. —	3
Ապառնի Առաջին.	Հեղից. —	Հեղ ցուք. —	1
	Հեղ ցես, կամ Հեղ ջիր. —	Հեղ ջիք. —	2
	Հեղ ցէ. —	Հեղ ցեն. —	3
Ապառնի Երկրորդ.	Հեղուցում.	Հեղուցումք.	1
	Հեղուցուս. —	Հեղուցուք.	2
	Հեղուցու. —	Հեղուցուն.	3
	Հրամայական Եղանակ.		
Ներկայ.	. — . —	. — . —	1
	Հեղ. — —	Հեղէ՛ք. —	2
	Մ' Հեղուր. —	Մ' Հեղուք.	2
	. — . —	. — . —	3
Աներեւոյթք. — Հեղուլ, Հեղլոյ, Հեղլով:			

ԿՐԱՒՈՐԱԿԵՆՔ.

Ժամանակք.	Սահմանական Եղանակ.		Դէմք.
	Եզականք.	Յոգնականք.	
Ներկայ.	Հեղանիմ. —	Հեղանիմք. —	1
	հեղանիս. —	հեղանիք. —	2
	հեղանի. —	հեղանին. —	3
Անցեալ անկատար.	հեղանէի. —	հեղանէաք. —	1
	հեղանէիր. —	հեղանէիք. —	2
	հեղանէր. —	հեղանէին. —	3
Անցեալ կատարեալ.	հեղայ. —	հեղաք. —	1
	հեղար. —	հեղայք. —	2
	հեղաւ. —	հեղան. —	3
Ապառնի առաջին.	հեղայց. —	հեղ ցուք. —	1
	հեղիցիս, կամ հեղ ջիր. —	հեղ ջիք.	2
	հեղցի. —	հեղ ցին. —	3
Ապառնի երկրորդ.	հեղանիցիմ. —	հեղանիցիմք.	1
	հեղանիցիս, կամ հեղանիջիր. —	հեղանիցիք. կամ հեղանիջիք.	2
	հեղանիցի. —	հեղանիցին. —	3
	Հրամայական Եղանակ.		
Ներկայ.	. — . —	. — . —	1
	հեղի՛ր. — մի՛ հեղանիր.	հեղարուք. — մի՛ հեղանիք.	2
	. — . —	. — . —	3

Աներևոյթք. հեղանել, հեղլոյ, հեղլով

Ընդունելութիւնք.	հեղող. հեղեալ. հեղանելի. հեղանելոց.

Ըստ այսմ պատկերի խոնարհին բայք սակաւք, և գրեթէ ամենեքին զարտուղի են և պակասաւոր, որք՝

Ներգործականք.

Առաքելում. — չածք. ի, եր, եաց. աք, իք, ին. — հրա. եա։ Առնում. — ի, եր, էառ կամ առ. — առ. — ըստ. Առօղ, եալ, առնլի, առնլոց։ Արգելում, Գտելում. — ի, եր, եաց։ Գերծում. — ի, եր, եգերծ։ Գտեղում. — եա, էք։ Ձգենում. — ցայ, ցաւ. — ցիր. — ցեալ, ցող։ Ձեղում։ Ձենում։ Ձերծում։ Ընթեռնում. — րցայ, ցաւ. — ցիր։ Ընկենում. — ցի, ցեր, ընկեց. — ա։ Թառ-ցում։ Թափնում։ Լեռում. — եա։ Լեղում։ Լնում. — ցի, ցեր, ելից. ցաք. — լից, ցէք։ Ըստ այսմ և Խնում։ Կառում. — ի, եր, եաց. աք. — կաս, կամ եա. — ե-ցեալ։ Կեղում. — կէզ։ Հենում։ Հերջում։ Յառելում։ Յեռում. Սփեղծում։ Քերծում։ Յելում։ — Ցանկա-ցում։ Բայքս այսոքիկ չունին ներգործոյն ածանցականսն 'ի կրաւորական սեռի բաց 'ի սոցունց՝ Ձեղանիմ. Ձենանիմ. Ձերծանիմ։ Թողանիմ. Լնանիմ. Խոր-ցանիմ։ Կիզանիմ։ Հերձանիմ։ Յեղանիմ։ Իսկ ներ-գործոյն հրամայականին չէ ախորժալուր 'ի վար արկանել։

Չեզոքականք.

Այտնում. — եայ, եար, եաւ. — իր, իք. — ուցեալ նլի, նլոց։ Ըստ սմին և Զարթնում. Թագնում. Խորտնում. Հարթնում. Մածնում. Տրտնում. Ըստ-նում. Պակնում. Պշնում. Սառնում. Սպառնում. Ցած-նում. Ցամնում. Փախնում. Քաղցնում. եաց. եալ։ Ներքնում. — ուայ, ուար. — ուիր, ուիք. — ուեալ։ Զառնում. — այ. — իր. — ուցեալ. ըստ սմին և Զբօս-նում. — եալ։ Ընկնում. — իր. — եալ։ Հեծնում. — եալ։ Հեղձնում. Ուռնում. Մեռնում, Զբաղնում. —

եցայ. — իր. — եալ: Յենում. — ցայ. — ցիր. — ցեալ:

Զեղչականք՝ ՆՄ՝ եղերեալք՝ իբրև զկրաւորականն: Ագանիմ. — այ. — իր, երուք. — անօղ, եալ: Անդրադարձանիմ. — իր, մի անդրադառնար. մրուք. Անկանիմ: Բոռ-ոսանիմ: Գնեղանիմ: Ջեղանիմ: Ջեռանիմ: Ջեջանիմ: Ջնորանիմ: Թռանիմ. — եայ: Մածանիմ: Մեռանիմ: Յեղադարձանիմ: Նստիմ. — այ. — նիստ: Ճեջանիմ: Դեռանիմ: Դերանիմ: Սնանիմ: Սերադարձանիմ: Փլանիմ: Փրջանիմ:

Զեղչականք Չիմ՝ եղերեալք:

Երկնչիմ. — եայ. — տալ. պարզ. եայց, կամ իցեմ. — իր, երուք. — նչօղ, ուցեալ: Ողորչիմ: Թանգչիմ: Թառչիմ: Խոփչիմ: Խորշիմ: Կառչիմ. — եալ: Կորնչիմ. — ուսեալ: Հանգչիմ: Մարչիմ: Մորթնչիմ: Յանգչիմ: Սառչիմ: Փախչիմ:

Խոնարհմունք Էական Բայից:

Ժամանակք.	Սահմանական Եղանակ.		Դէմք
	Եզականք.	Յոգնականք:	
Ներկայ.	Եմ. — —	Եմք. — —	1
	ես. — —	էք. — —	2
	է. — —	են. — —	3
Անց. Անկատար.	էի. — —	էաք. — —	1
	էիր. — —	էիք. — —	2
	էր. — —	էին. — —	3

Ապառնի.	իցեմ. — —	իցեմք. — —	1
	իցես. — —	իցէք. — —	2
	իցէ. — —	իցեն. — —	3
	Հրամայական Եղանակ		
Ներկայ.	. — . —	. — . —	1
	Ե՛ր. — —	Ե՛ք, երուք.	2
	. — . —	. — . —	3

Աներեւոյթ. — ել, ելոյ, ելով։

Ընդունելութիւն. — եալ, ելոց։

Ժամանակ.	Սահմանական Եղանակ.		Դէմք
	Եզակի.	Յոգնակի.	
Ներկայ.	Գոմ. — —	Գոմք. — —	1
	գոս. — —	գոյք. — —	2
	գոյ. — —	գոն. — —	3
Անկատար.	. — . —	. — . —	1
	. — . —	. — . —	2
	գոյր. —	գոյին. —	3
Անցեալ.	. — . —	. — . —	1
	. — . —	. — . —	2
	գուցէ. —	գուցեն. —	3

Աներեւոյթ. — գոլ, գոլոյ, գոլով։

Ընդունելութիւն. — գոյող։

Ժամանակ.	Սահմանական Եղանակ.		Դէմք
	Եզակի.	Յոգնակի.	
Ներկայ.	Լինիմ. —	Լինիմք. —	1
	լինիս. —	լինիք. —	2
	լինի. —	լինին. —	3

Անցեալ Անկատար.	լինէի. —	լինէաք. —	1
	լինէիր. —	լինէիք. —	2
	լինէր. —	լինէին. —	3
Ապառնի առաջին.	լիցիմ. —	լիցուք. —	1
	լիցիս. կամ	լիցիք, կամ	2
	լիջիր. —	լիջիք. —	
	լիցի. —	լիցին. —	3
Ապառնի երկրորդ.	լինիցիմ. —	լինիցիմք. —	1
	լինիցիս, կամ	լինիցիք, կամ	2
	լինիջիր. —	լինիջիք. —	
	լինիցի. —	լինիցին. —	3
	Հրամայական Եղանակ		
Ներկայ.	. — . —	: — . —	1
	լեր. — —	լերուք. —	2
	մ՛ լինիր. —	մ՛ լինիք. —	
	. — . —	. — . —	3

Աներևոյթ. — լինել, կամ լինիլ. լինելոյ. լինելով:

Ընդունելութիւնք. — լեալ, լինելի. լինելոց:

Ժամանակք.	Սահմանական Եղանակ.		Դէմք
	Եզակի.	Յոգնակի.	
Ներկայ.	Եղանիմ. —	Եղանիմք. —	1
	եղանիս. —	եղանիք. —	2
	եղանի. —	եղանին. —	3
Անցեալ Անկատար.	եղանէի. —	եղանէաք. —	1
	եղանէիր. —	եղանէիք. —	2
	եղանէր. —	եղանէին. —	3

[illegible]	եղէ. —	եղաք. —	1
	եղեր. —	եղէք. —	2
	եղև. —	եղեն. —	3
[illegible]	եղէց, կամ	եղիցուք կամ	1
	եղիցիմ. —	եղիցիմք. —	
	եղիցիս. կամ	եղիջիք. —	2
	եղիջիր. —		
	եղիցի. —	եղիցին. —	3
[illegible]	եղանիցիմ. —	եղանիցիմք.	1
	եղանիցիս կամ	եղանիցիք, կմ	2
	եղանիջիր.	եղանիջիք. —	
	եղանիցի. —	եղանիցին. —	3
	Հրամայական եղանակ.		
[illegible]	. — . —	. — . —	1
	. — . —	Եղերուք.	2
	Դ՚ եղանիր.	Դ՚ եղանիք.	
	. — . —	. — . —	3

Աներևոյթ. — եղանիլ, կամ եղանել, նելոյ, նելով, ևն

Ընդունելութիւնք.	եղեալ.
	եղանելոյ.
	եղանելի։

Ծանօթութիւն։ ՚Ի ներգործական բայից, մանաւանդ ՚ի Երկրորդ կամ Երրորդ պատկերի խոնարհելոց, սակաւք են, որք ունիցին կրաւորական ներկայն կամ ըղ-ձականն կրաւորականն՝ վասն որոյ և ՚ի պահանջել հարկին՝ կամ ներգործական ներկայն դնի փոխանակ կրաւորականին, և կամ դերբայն (ընդու-

ներքուին՝ յետ՝ եղերեալ) նոյն բային ընդ եական բայի ՚ի գործ ածի (որպէս՝ Արբեալ լինիմ, արբեալ լինիս, եւն․ արբեալ եղէ, արբեալ եղեր, եւն․ Աղացեալ լինիմ։ Ընթերցեալ լինիմ; լինիս, լինի․ լինիմք, լինիք, եւն)։

Բայք բազմօք պակասաւորք։

1․ Զեղչ․ Պարտէ․ — անցատար․ էր․ — ապառնի․ էցէ։
2․ Զեղչ․ Արթէ․ — ապառնի․ էցէ, էցեն, չէ էջէ՛ր։
3․ Զեղչ․ Ցաւէ․ ցաւէր․ ցաւեաց․ ցաւեսցի․ ցաւի-ցի․ ցաւել։
4․ Զեղչ․ Պիտի․ պիտէր․ պիտեսցի․ պիտել։
5․ Այս մի բառ Զիք, որ՝ ոչ գոյ (կայ ոչ)։

3.

ԲԱՅ

Նկատմամբ պէսպէս կազմուե և նշանակուե բայից՝ մտածին յայնս այլ և այլ որպիսութիք, որք կոչին՝ Պարագայք Բայից, և են Ի՛Ն՛Ն։

1. ՍԵՌ	2. ՁԱՅՆ	3. ՏԵՍԱԿ	4. ԹԻՒ	5. ԴԻՄՔ
ըստ որոյ բայք բաժանին ՚ի վեց տեսակս՝	որ բաժանի յերիս՝	որ բաժանի յերիս՝	որք բաժնին յերկուս	որ զբայս բաժանէ յերկուս տեսակս՝
1. Ներգործական. 2. [illegible] 3. Հասարակ. 4. Չէզոքական. 5. Ընդդիմակ. 6. Լծական.				2. Ընդհատ, որք եղերին ութ վերջաւորութեամբքս՝
որք եղերին յառաջին դէմս եզական թուոյ ներկայի սահմանականին միով ՚ի չորից վերջաւորութեանցս՝ էմ, ամ, ում, չմ։				

6. ԺԱՄԱՆԱԿ	7. ԵՂԱՆԱԿ	8. ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ	9. ԽՈՆԱՐՀՈՒԹԻՒՆՔ
որ բաժանի յերիս՝	որ է երկու.	որով դիմաւոր բայք բաժանին ՚ի չորս՝	ըստ որոյ բայք բաժանին յերիս տեսակս՝
		1. Ա. 2. Բ. 3. Գ. 4. Դ.	

		9. Հարակատարական՝	1. սեռ.	Բաժանի ՚ի վեց տեսակս, այլ և սեռն Բայից, և ձայնաւորաւորագոյն մասամբ ՚ի խնդրոյն, զոր առնու ՚ի խօսակցութեան։
ա.) Ածերեւալքն որ կէտօք, հոլովին որպէս էածոյն, էածունէ, էածունոյց, ևն։	որ՝ շինօղ, շինօղի, շինօղաւ, շինօղք, շինօղաց, շինօղօք, ևն։		2. ձև.	Երեք են ըստ Բայիցն, յորոց բղխեն։
բ.) Ածերեւալքն՝ էալ հոլովին որպէս գող, գողոյ, գողոց, գողովք, ևն։	որ՝ ծնեալ, ծնելոյ, ծնելով.— ծնեալք, ծնելոց, ծնելովք, ևն։		3. տեսակ.	Նմնչափ են, որչափ և Բայիցն։
գ. Ածերեւալքն ելի, հոլովին որպէս դրօշ, դրօշի, դրօշեաց, ևն։	որ՝ սիրելի, սիրելոյ, սիրելեաւ.— սիրելիք, սիրելեաց, սիրելեօք, ևն։		4. թիւ.	Է երկու որպէս և Անուանցն։
դ. Իսկ որք եղերին՝ լոյ, պակասաւոր են և նոյեւ դոէ միայն հոլովին։	որ՝ ապրելոյ, շապրելոյ, յապրելոյ.— ապրելոցք, շապրելոյս, յապրելոյս։	Ածականք են յերից պարտիցն Անուանց	5. հոլով.	Այն լինին ըստ օրինակի Անուանց։

Ծանօթութիւն. 1. Ընդունելութիւնք եղերեալք՝ եալ՝ յանգիւ ցուցանեն զանցեալ ժամանակն. եղերեալքն լոց՝ զապառնի ժամանակն. իսկ որք յանգին՝ օղ կամ ու՝ ոչինչ եւս ցուցանեն զժամանակ։ 2. Ի կրաւորական սեռի չգտանին ընդունելութիւնք՝ օղ՝ եղերեալք։

ԳԼ. Զ.

Յաղագս Նախադրութեան։

Հ. Զի՞նչ է նախադրութիւն։

Պ. ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ է այնպիսի բառ ինչ, որ եդեալ յառաջոյ հոլովական մասանց խօսակցութե կազմէ զհոլովս նոցա, (որպէս՝ 'ի քաղաքէ, յարքայ, առ թագաւոր, 'ի յերկինս, առ 'ի նոցանէ։ ընա, վգործող, ընդ հատանելն, եւ)։ Կամ է բառ, որ յարեալ 'ի հոլովական մասունս խօսակցութե ցուցանէ զպարագայս ինչ նոցա, 'ի յայտ ածելով զյարաբերութիւս նոցին առ միմեանս կամ առ այլ ինչ բայ, (որպէս՝ ոսկի ծանր է քան զարծաթ. — ընդ մանկանցն երգեսցուք. — գնացին հանդերձ զօրականօքն. — երթային վեհք նորա. — հօտք մնացին առանց հովուաց. — հալածեցաւ վասն արդարութե. — զօրէն արբելոց այսր անդր դեդեւէին. — ծաղկեցար դու որպէս շուշան. — ընդ ձեզ է իբրեւ ընդ որդեակս խօսի. — յառաջ քան զամառն պակասեսցէ ծաղիկն. — եղեւ չէք երից

աւուրց. — գործէր առաջի աչաց նորա. — պա-
պանձեալ առ դատողին. — Ճչէին առ գերեզմա-
նօք. — առ մեզ աճէր. — շուրջ զքաղաքաւ. —
[illegible] յամբոխէ անտի. — եւն).

Հ. Ի՛ քանի՞ տեսակս բաժանի նախադրութիւն։

Պ. Նախադրութիւնն բաժանի յերկուս, որք կոչին հո-
լովակերտք, և հոլովառուք։

Հ. Ո՞րք են հոլովակերտքն։

Պ. Հոլովակերտքն են ութն՝ կամ հանգոյն այսոքիկ,
Ի, Յ, ԻՅ, ԱՌ, ԱՌԻ, Ց, Զ, ԸՆԴ,
որք մասնաւոր անուամբ կոչին Նախդիր։

Հ. Կարե՞ս ծանուցանել ինձ ասատանօր, թէ մին մի
ի Նախդրացս յայսցանէ զոր հոլով կազմէ։

Պ. Հոլովատառ Նախդիրս Ի, կազմէ տեղականն,
ներգոյականն, և ներգոյական հոլովս, եթէ բառն հո-
լովելի իցէ բաղաձայն տառիւ սկսեալ։ Իսկ ե-
թէ բառն սկսեալ իցէ ձայնաւորաւ, յայնժամ
յարի յայն հոլովատառս՝ Յ։

Նախդիրս՝ ԱՌ, յօրինէ գործական հոլովն, և
գրեթէ միշտ յարի յայնպիսի բառ, որ նշանակէ
զկենդանի, մանաւանդ զբանական կենդանին, որ
է մարդն, որ՝ առ արքայն, առ քեզ, առ վարժա-
պետն, առ վանահականն, եւն։

Նախդիրս՝ ԱՌԻ, յարեալ ի բառս բաղա-
ձայնիւք սկսեալս կազմէ ներգոյականն, և գործական
հոլովս, որ՝ առ'ի քեզ, առ'ի հգոյէ, առ'ի քրիս-
տոսէ, եւն։

Հոլովատառս՝ Ց, կազմէ գործական հոլովն միայն
որ՝ ցարքայ, ցմայրաքաղաքն, եւն։

Հոլովատառս՝ Զ, յօրինէ ուղղականն, հնգայցա-

չան, և պատճառականն հոլովս, որ՝ զբերդաքաղաքաւն, զմարդ, զայսցանէ, ևն։

Իսկ նախդիրս՝ Ը՛ՆԴ, կազմէ զբացառականն, զտրականն, և զներգործականն հոլովս, որ՝ ընդ ահեկէ, ընդ գետն, ընդ գնալն, ևն։

Հ. Զի՞նչ են հոլովառու նախադրութիւնք։

Պ. Հոլովառու նախադրութիւնք են բառք ինչ, որք զհոլովական մասունս խօսակցութեան առնուն ինքեանց խնդիր, և զպարագայս ինչ նոցա յայտ առնեն։

Հ. Ի քանի՞ տեսակս բաժանին հոլովառու նախադրութիւնք։

Պ. Հոլովառու նախադրութիւնք բաժանին ի զանազան տեսակս նկատեալ ըստ էութեան, ըստ կազմութեան, և ըստ նշանակութեան իւրեանց։

Ա. Նաև ինձ—, զիա՞րդ բաժանին նախադրութիւնք մտածեալ ըստ այդց երից եղանակաց։

Պ. Հոլովառու նախադրութիւնք բաժանին

1. ըստ Էութեան մտածեալ ի Բնական և ի Յարմարական.

2. ըստ Կազմութեան մտածեալ ի Պարզ և ի Բարդ.

3. Իսկ ըստ Նշանակութեան իւրեանց և երբեմն ըստ նշանակութեան խնդրոց իւրեանց, քննելով՝ ի զանազան տեսակս, յորոց գլխաւորք են՝ Պատճառականն, Ժամանակականն, Տեղականն, Դասականն, Նմանականն, Ներհակականն, Օտարականն, Փոխարինականն, Աջորդականն, Յաւելականն, Բաղդատականն, և Միջնորդականն։ (Նաև թէ՝ ո՞յք ի նախադրութեանց վերաբերին յիւրաքանչիւրսն այսոցիկ տեսակաց, որ ունի աչս տեսանելոյ՝ տեսցէ)։

Հ. Ո՞րպիսի նախադրութիւնք ասին բնական, և

Որպիսիք յարմարական։

Պ. Բնականք ասին այնպիսիք, որ չեն 'ի փոխ առեալ յայլ տեսակ բառից, (որպ՝ առ, առ 'ի, ըստ, ընդ, իբր, մինչ, վասն, քան, եւն)։ Իսկ Յարմարականք կոչին այնք, որ յարմարեալ յանուանց կամ յայլոց մասանց խօսակցութեան՝ 'ի գործ ածին իբր նախադրութի (որպ՝ 'ի ձեռն, յառաջոյ, որպէս, յայսկոյս, 'ի պատճառս, յաղագս, եւն)։

Հ. Ո՞յք են նախադրութիւնք այնոքիկ, որք զխնդիր իւրեանց պահանջեն 'ի սեռական հոլովս։

Պ. Նախադրութիւնք պահանջօղք զՍեռական հոլովս են սոքին։

Վասն, սակս, 'ի սակս, յաղագս, աղագաւ, պատճառաւ, 'ի պատճառս, 'ի պէտս, առ 'ի պէտս. — —	[illegible]
Փոխան փոխանակ, փոխարէն, 'ի տեղի։	[illegible]
Զօրէն. — . — . — . — . —	[illegible]
Առանց. — . — . — —	[illegible]
Առընթեր. — . — . —	[illegible]
Զկնի, յետ. — . — . —	[illegible]
Յետոյ, յետուստ. — . —	[illegible]
Առաջի, յառաջոյ, զառաջեաւ.	[illegible]
Ընդ առաջ. — . — . —	[illegible]
Յանդիման, ակն յանդիման, դէմ յանդիման, հանդէպ. — .	[illegible]
Ներքոյ, 'ի ներքոյ. — . —	[illegible]
Արտաքս, արտաքոյ. — . —	[illegible]
Ընդ մէջ, 'ի մէջ, 'ի միջի 'ի միջոյ. — . —	Մէջէն, [illegible]

Ի վերայ· — · — · — Վրէն, Վէրան։
Ի ձեռն· — — — ձեռքովը,
Յաջմէ, ընդ աջմէ· — աջէ կողմէն։
Ի ձախմէ, յահեկէ, ընդ ահեկէ· ձախէ կողմէն։
Յայսկոյս· — — էս կողմէն, էս ղուլէն։
Յայդկոյս· — — էդ ղուլէն։
Յայնկոյս· — — էն ղուլէն, էն թարաֆէն։
Յառաջկոյս· — — առաջէ կողմէն։
Յետկոյս· — — թամահէ ղուլէն։
Ի վերկոյս· — — Վերը ղուլէն։
Ի վայրկոյս· — — Ներքի ղուլէն։

Օր՝ վասն Տեղւոյ տրտմեցուցի զնա.— ՚ի չէր սակս սիոն արօրադիր լիցի.— վարձ ձեր է այն՝ փոխանակ պաշտամանցն ձերոց.— զօրէն առիւծուց այսր անդր դեդեւէին.— գնացին ընդդառաջ նորա.— կացին յանդիման պատառուցն.— ընդ աջմէ և ընդ ահեկէ արջոյն.— յայսկոյս գետոյն.— ևն։

Հ. Ո՞յք են նախադրութիւնքն այնոքիկ, որք զխնդիր իւրեանց պահանջեն ՚ի վերջահաղով տրականն։

Պ. Նախադրութիւնք պահանջողք զՎերջահաղով Տրականն են սոքին,

Մերձ, մօտ, հուպ· — Մօտէկ, Մօտը։
Կից· — — կից, կպած, հետը։
Ուրընթեր· — — } (տե՛ս սեռականին հոլովումն։
Դէպ· — —
Ընդդէմ, հանդէպ, յանդիման, դէմ յանդիման, յայտ յանդիման. ակն յանդիման· — } (տե՛ս սեռականին հոլովումն։
Գեր, գեր ՚ի վերոյ· — առաւել։

Օր՝ աղաղակեցին և երկոքին ծերքն կից նմին.—

կայ մեզ առընթեր. — խելացն տեղի դէպ Գլխոյն է. — գեր Տորփէան գտան սովաւ զօրացեալ. — զայս հանապազ և միշտ խոկամք, զի ընկերէն գեր 'ի վերոյ լինիցիմք. — Եա.

Հ. Ո՞յք են նախադրութիւնքն այնոքիկ, որք զխնդիր իւրեանց պահանջեն 'ի սկզբնահոլով տրականն.

Պ. Նախադրութիւք պահանջողք զխնդիր 'ի Սկզբնահոլով Տրականն են սոքին,

Հուպ, մերձ, մօտ. — [illegible]

Մինչ, մինչև. — — ջէնկէ, չէքարանը.

Կոյս, կողմն. — — եանըքը, եոնը.

Օր՝ դարձաւ 'ի հիւսն կողմն. — նաւեաց յայն կոյս. — մինչ 'ի ծաղկն. — մինչև 'ի հուսոյ արևու. — Եա։

Հ. Ո՞յք են նախադրութիւնքն այնոքիկ, որք զխնդիր իւրեանց կամին պահանջել 'ի հայցական հոլովն։

Պ. Նախադրութիւնք, որք պահանջեն զհայցական հոլովն են սոքին,

Իբր, իբրև, իբրու, որպէս. — նման, պէտ.

Քան. — — տահա.

Վերքան, 'ի վերքան, անդր քան, յաւէտ քան, առաւել քան. } տահի ատակէն, չոգ աւելի, չոգ էն զօրլը.

Օր՝ 'ի վերքան զերկինս. — և անդր քան զծով. — ոսկի ծանր է քան զարծաթ. — իբրև զէող մի քարշեցին զքոյրն մեր, — Եա,

Հ. Ո՞յք են նախադրութիւնքն այնոքիկ, որք զխնդիր իւրեանց պահանջեն 'ի գործիական հոլովն։

Պ. Նախադրութիւնք առողք զխնդիր 'ի Գործիական հոլովն են սոքին,

Հանդերձ. — — բէրապէր, հէպէր.

Հետև. — — հէպէ, չըրաչ.

Յառաջ. — — առաջ։

Յետոյ. — — էպով, էպէ։

Օր՝ երկոտասան առաքելոց յետոյ.— նստարո՛ւք դուք այդր հանդերձ էշովք.— նստաւ արտաքոյ բանակին՝ հեռի երկոտասան հրասախ.— վեց ամօք յառաջ.— և այլն։

Հ. Ո՞յք են նախադրութիւնքն այնոքիկ, որք զխնդիր իւրեանց պահանջեն ՚ի Պարառական հոլովն։

Պ. Նախադրութիւնք պահանջողք զխնդիր ՚ի Պարառական են,

Շուրջ, շուրջանակի. — [illegible]։

Օր՝ ժողովուրդն շուրջ զնովաւ նստէր.— շուրջանակի [illegible] պատեալ կոտորեցին.— Եւն։

Հ. Ո՞յք են նախադրութիւնքն, որք զխնդիր իւրեանց առնուն ՚ի Բացառական հոլովն։

Պ. Նախադրութիւնք, որ առնուն զխնդիր ՚ի Բացառական հոլովն՝ են այսոքիկ՝

Բաց, բայց. — — [illegible]։

՚Ի բացեայ, հեռի, մեկուսի, զատ. [illegible]։

Գաղտ. — — [illegible]։

Հետէ. — — [illegible]։

Օր՝ ամենեքեան ցրուեցան՝ բաց յառաքելոցն.— բաց յինէն այլ ած քեզ մի՛ լիցի.— խնդրեաց իւր տեղի մի զատ յ[illegible].— գաղտ ՚ի մօրէն երթայր յեկեղեցի.— առեալ Մովսէսի զխորան իւր՝ եհար արտաքոյ բանակին՝ մեկուսի [illegible].— ՚ի բացեայ [illegible].— զմարգարէսն ած ՚ի [illegible] հետէ. — Եւն։

Ծանօթութիւն. Բ.

Ոմանք ՚ի նախադրութեանց առնլով զխնդիր ՚ի զանա-

զան հոլովս՝ փոփոխեն զնշանակութիւն իւրեանց, որպէս՝

ա.) ԱՌ; (ԱՌԱՋ).

1.) Երբեմն առեալ զՍեռական հոլովն՝ նշանակեն Մօտ, որ է՝ առ [illegible]. — առ [illegible]. — առ 'ի [illegible]. — առ 'ի զԹարախս [illegible]. — առ 'ի [illegible] զվրէժս 'ի Թշնամեաց. — եւն։ Նոյն իմաստ պահի երբեմն եւ 'ի վարիլն իբր նախդիր, որ է՝ [illegible] քո արարի. — ոչ համարեցաւ աբրահամ զանձն իւր գլուխ եւ. Ձօն [illegible] որ պատահեցին նմա. — [illegible] համարկանիցէ. — [illegible]. — [illegible]. — [illegible] սրտից բարկութեան, եւն։ Մերթ եւ նշանակէ՝ Ընդդէմ, [illegible], որ է՝ [illegible] կամ [illegible] մեղանչել. — պատերազմեցի [illegible], եւն։ Մերթ եւ նշանակէ՝ [illegible], որ է՝ [illegible] համարեսջիք. — զանձինս [illegible] ունել։

2.) Երբեմն առնլով զՍեռական [illegible] նշանակէ՝ Մերձ, [illegible], որ է՝ [illegible] կայր. — մի [illegible] եւն։

3.) Երբեմն առեալ զ[illegible] խնդիր նշանակեն՝ [illegible], 'ի [illegible], որ է՝ առ [illegible]. — նզովեալ ըզԹզենին առ [illegible]. — անդ եդին առ 'ի [illegible] զսուրբն քարեղէնսն. — առ 'ի [illegible] հեռԹոյ երկրին, եւն։

4.) Երբեմն առնլով զ[illegible] նշանակէ՝ 'Ի [illegible], [illegible], Մերձ, որ է՝ առ [illegible] բարձու. — առ [illegible]. — առ [illegible] դետոյն, եւն։ Մերթ եւ

՚Ի ժամանակէ, ՚ի կենդանութենէ, որ՝ առ Եղիսէիւ մարգարէիւ.— առ Շամիրամաւ թագաւորաւ. եւն. Մերթ եւ Նուաղէ, Ներգործելով, որ՝ զի՞նչ է յարդ առ ցորենով, եւն.

Է.) ԸՆԴ.

1.) Հանդերձ Սեռական խնդրով նշանակէ՝ փոխանակ ՚ի տեղի, որ՝ Թագաւորեաց եղբայր նորա ընդ նորա.— առ մի ՚ի կողից նորա, եւ ելից ընդ այնր մարմին.— տացես նոցա ընդ էշ եւ ընդ ձի, եւն.

2.) ՚Ի յարիլն յԱռաջական հոլովն երբ նախդիր, կամ հանդերձ Վերջահոլով առական խնդրով նշանակէ՝ Հանդէպ, ՚ի Դիմաց, Մէջ, Շուրջ, որ՝ եկն ընդդէմ եւ սոքա.— ընդ առաջի քո դասեմ, եւ է առ դարձն պսակեմ.— ընդ մէջս վիճեցին.— բաժանեցին ընդ աբրահամու.— ընդ հրեշտակային դասուց.— է երանելի մանկանցն երգեսցուք, եւն. Մերթ եւ նշանակէ՝ ՚Ի վերայ, որ՝ նախանձեցաւ ուքել է դէմն խորում.— խռովեալք է բանին.— զարմացան ընդ բանն, եւն. Այսպէս բերէ եւ զնշանակութիւն գործիականի, բացառականի, ներգոյականի, կամ տրականի, որ՝ ընդ մի բերան զհրամանն գովեն.— կախեցի երկան իշոյ ընդ պարանոց նորա.— առել ընդ մեռ.— Թքանել ընդ երես, եւն. Երկնութեամբ նշանակէ՝ Ընդ մէջ, ՚ի մէջ, որ՝ մի լիցի կռիւ է մեր եւ է մեր, եւ ընդ հովիւս իմ եւ ընդ հովիւս քո.— այս եղիցի քեզ նշան է ճշմարտութեան, եւ է ուխտին, եւն.

3.) Հանդերձ Գործիականաւ ունի զզօրութիւն մասնկանս Ընթ, որ է ՚ի ներքոյ, որ՝ հնազանդ լեր ընդ

չէառամբ նորա. — նստաւ էջն ընդ ճաղատման. — գոլասջիք ընդ ծառայս, եւն:

Գ.) ԸՍՏ.

1.) Ածեալ ընդ Տրական կամ անուանական Հայցական հոլովոց՝ նշանակէ՝ Համեմատ, Պէս, Համաձայն, որ՝ ըստ պատշաճի իւրում. — ըստ բանին ը͞ղ ազդմէ. — եղիցի ըստ բանի քում. — ըստ կարի իւրում. — երթալ ըստ կամս իւրեանց. — հատուցանել իւրաքանչիւր ըստ գործս. — տալ ցորեան ըստ չափոյն, եւն: Մերթ եւ առընթեր բայից՝ ամբաստանեմ, ելանեմ, եւն, նշանակէ Ներհակս, Ընդդէմ տան, որ՝ անցանել ըստ օրինաց. — ելին ըստ քաղաքն, եւն:

2.) Իսկ ընդ անուանական Բացառականի նշանակէ միանգամայն՝ Հանգոյն եւ Զկնի, որ՝ զԹագաւորսն որ ըստ նմանէ էին. — այր ըստ առնէ մոլորեցան. — օր ըստ օրէ. — ամ ըստ ամէ, եւն:

Ծանօթութիւն Ա.

Ոմանք 'ի նախադրութեանց առանց խնդրոյ վարելով 'ի խօսակցութիւնս՝ փոխին 'ի մակբայս, որպիսի են՝ Զկնի, յետոյ, առաջի, յանդիման, հանդէպ, ընդդէմ, շուրջ 'ի ներքոյ, մինչեւ, ներքեւ, արտաքս, մերձաւոր, եւն: որ՝ առաջինն եւ զկնին երթային. — ասէ ցայնոսիկ՝ որ զկնեան երթային. — ընդդէմ դառնիլ. — եկաց 'ի վերայ գլխոյ լերինն 'ի ճակատու. — ներքին դրունք քաղաքին բացան. — առնոյր զԹագաւորսն մերձաւոր. — պատմեաց մեզ՝ որպէս ետես զհրեշտակն. — մատուցեալ յանդիման՝ ասէին ցԹագաւորն, եւն:

Գլ. Լ։

Յաղագս Մակբայի։

Հ. Զի՞նչ է մակբայն։

Պ. ՄԱԿԲԱՅՔ ասին այնպիսի բառք, որ եդեալ ՚ի վերայ բայից կամ այլոց բառից՝ որք ՚ի մէջ բերեն զնշանակութիւն գործողութեան, ցուցանեն զպարագայս, զհանգամանս կամ զեղանակս գործողութեանց կամ կրելութեանց, (որպէս՝ այժմ է Քրիստոս կամ անդ.. յայնժամ սկսաւ նախատել.. երբեմն այսօր գործեմ.. այնչափ խրատեցի.. շատ սիրէ.. երբէ՛ք ուրացաւ զնա.. այո՛ բամբասէր.. գուցէ հարցանիցէ.. բարւոք գործեաց սա.. կոչեաց զՔրիստոս իւր լռելեայն.. այսպէս ասէ տէր.. ուղիղ ետուր զպատասխանիդ.. էր տեղին չորէ բացարձակ.. չարէ յոյժ ուրախ եղէ.. յանգէտ ուտել.. յառաջնորդէ զեկուցեալ. ո՛չ գիտող. ուրոյն ծալեալ, եւն)։

Հ. Մակբայք ՚ի քանի՞ս բաժանին։

Պ. Մակբայք ըստ օրինակի նախադրութեանց բաժանին երրակի.—

1. ըստ Ձեւոյն մտածել՝ ՚ի Բնական և ՚ի Յարմարական. 2. ըստ Կազմութեան՝ ՚ի Պարզ, ՚ի Բարդ, ՚ի Բաղադրեալ, և յԱծանցեալ. իսկ 3. ըստ Նշանակութեան քննելով յերկոտասան տեսակս, որք կոչին՝ 1. Որակական, 2. Քանակական, 3. Ժամանակական, 4. Տեղական, 5. Թուական, 6. Հարցական, 7. Ստորասական, 8. Երկբայական, 9. Բացասական, 10. Զատական, 11. Ցուցական, և 12. Բաղդատական։

Հ. Զի՞նչ է բնականն և զի՞նչ յարմարականն։

Պ. Բնական մակբայ կոչին այնք, որ չեն 'ի փոխ առեալ յայլոց մասանց խօսակցութե (որպ՝ աստ, անդ, այո՛, ուր, ո՛չ, մի, եւն)։ Իսկ

Յարմարական ասին մակբայք որք յարմարին յանուանց կամ յայլ տեսակ բառից՝ 'ի գործ ածին իբր մակբայ (որպ՝ այսպէս, առժամայն, յոյժ, յերաւի, այսօր, իբրև, մինչ, արագ, ուղիղ, եւն։

Ծանուցումն։ Յարմարական մակբայք դնին 'ի խօսակցութիս կամ անփոփոխ (որպ՝ ուղիղ, յայտնի, արդար, անշուշտ, կանուխ, ինքնայօժար, մեծաձայն, պարզերես, եւն,) կամ հոլովով ինչ փոփոխեալ (որպ՝ հաւաստեաւ, մեղմով, 'ի կարծոյ, 'ի ծնէ, 'ի ծածուկ, կենդանւոյն, եւն), կամ 'ի վերջ բառին զտառդ՝ Ս՝ յաւելեալ (որպ՝ երագս, թեթևս, յաճախագոյնս, երիցս, ուղիղս, եւն), կամ զմի բառն կրկնեալ (որպ՝ երամ երամ, ամի ամի, գայթ 'ի գայթի, փոյթ ընդ փոյթ, լու 'ի լու, եւն), և կամ զմի բառ ընդ այլում բառի յարադրեալ (որպ՝ ափ 'ի բերան, սրտի մտօք, հող 'ի գլուխ, հիմն 'ի վեր, շեշտ ընդ մէջ, ձեռս 'ի գլուխ, եւն։

Հ. Զի՞նչ է որակական մակբայն։

Պ. Որակական մակբայն է այն, որով բացատրի, թէ՝ արդեօք գործողութիւն որպիսի՞ իմն եղանակաւ կատարի, այսպէ՞ս թէ՝ այնպէս, նմա՞ն թէ՝ աննման, բարւի՞ թէ՝ յոռի, յայտնի՞ թէ ծածուկ, եւն, որպ՝

Այսպէս, սոյնպէս։ — Էսպէս, ըսէնց։
Այդպէս, դոյնպէս։ — Էդպէս, ըդհէնց։
Այնպէս, նոյնպէս։ — Էնպէս, ընհէնց։

Որպէս, զիարդ· — ինչպէս որ։
Բարւոք· — — լաւ, ոէրուան։
Յայտնի, յայտնապէս, — յայտնի, աշկէարայ։
Լու 'ի լու, — լաֆ աշկէարայ։
Ծածկաբար, գաղտնի· — ծածուկ, ըաֆուան։
Լռելեայն, լուիկ իմն· — պաղ ըռած, տատանց օէօէ։
Դիւրաբար, հեշտեաւ· — հեշտութէնով։
Բունի, բունաբար· — զօռով,
'ի հարկէ, յակամայս· — ահամայ։
Կամակար — յօժարութէ,
Ծուր, տարապարտուց, — նահախտեղեց։
վայրաբար, ընդ վայր· — հեչտեղեց։
Ինձէն· — — ինչո-ինչ։
Ինքնին· — — ինքը ինքը։
Յունարէն· — — յունաց լեզուովը։
Ռուսերէն· — — ռուսաց լեզուովը։
Հայերէն, — — հայոց լեզուովը։
Հարևանցի, 'ի հարևանցի· — մէն տընցըվորէ, էրէ՛ էրէ։
Այլազգ· — — ուրէշ հերդ։
Յանգէտս· — — անգէտութէ, բէխապար։
Սրալթուր· — — ոփէ փահ, ոփափահ։
Մուրցացի — — էմրուզով, էմրուզ փալով, էմրուզլամիշ անէլով։
Բունցի — —
Բերանացի· — — բերանով։
Ձեռամբացի· — ձեռնով, ձեռքով։
ու Խարխափ— — խօսէ ձեռն, թօլըթօա, թփթփելով, դէ՛ օադէն ծամծմաբէլով։

Յախուռն, յախրապէս. — ըօթոռըեւնով, ըօթռօ- ըօշը դրած, առանց միտք անելը, թէվէրկէլէ։

որպ՝ Այսպէս ուսոյց ինձ.— բարւոք հրահանգէ.— լռիկ ինձ խօսս էր.— բռնի տարան զայրն զայն.— կամակար աշխատէ.— ձեռքէն լաւ այս.— ՚ի մերկուց շրջէր.— ռուսերէն խօսէ այս աշակերտս.— կամիմ հարևանցի նայանել ընդ տեղիս.— գնացէն զհետ նորա հետի.— զոր օրինակ ծովուն է հաւ.— երկիւղարք զքաղումն առաւոտուր հարեալ սատակէին.— մուրացիկ տայնջ էր զպարանոց նորա և զկզակս.— առ խարխափ զտէրն խնդրէր.— մի յախուռն միապէս զամենեսեան ուրեւ.— ոչ եթէ յախուռն և յայտնի պատերազմին, այլ հնարիւք.— Եւն.

Հ. Զի՞նչ է քանակական մակբայն։

Պ. Քանակական մակբայն է այն, որով ցուցեալ լինի քանակութիւն կամ չափ գործողութեան, որպիսի են պակասութիւն, առաւելութիւն, սաստկութիւն, ընդհանրութիւն, մասնաւորութիւն, Եւն, որպ՝

Այսչափ, այսքան. — էս չափեար։
Այդչափ, այդքան. — էդ չափեար։
Այնչափ, այնքան. — էն չափեար։
Որքան, որչափ. — ինչքանոր։
Բնաւ, ամենևին, բնաւին, բոլորովին, գլխովին. — հենց լաւ, ինչ որ կայ, ամէն ըհայ, ամբէն կեր- պով, սաք, լաւ։
Փոքր ՚ի շատէ. — շատից քիչից, մին քիչ։
Բաւականապէս. — հարկաւորածէ կէօրայ, որքան որ պէտք էր.
Սակաւիկ միւս ևս և, Փոքր միւս ևս և. — քիչ մնաց որ, մին քիչ պակասէց էար.

Որ հասարակ· —	[illegible]
Միանգամայն· —	
Ի միասին· —	
Համանգամայն· —	
Բովանդակ· —	
Ընդ ամենայն· —	
Միահամուռ· —	
Միախուռն· —	
Համօրէն· —	
Միահաղոյն· —	
Խմբովին· —	
Ի սպառ, սպառսպուռ, սպառ 'ի սպուռ· —	[illegible] բնաւ, ամենևին, բնաւին, բոլորովին, Նա։
Ըստ ամի, ամ իրօք, ամ իւիք, ամիւ, ամենևին· —	
Կարի, յոյժ, շատ, յաւէտ, առաւել· —	[illegible]
Եւս քան զեւս, առաւել քան զառաւել· —	[illegible]
Սակաւ, սակաւիկ մի, սակաւս, սակաւ ինչ, սուղ ինչ, խուռն մի, դոյզն մի· —	[illegible]
Յաճախ, ստէպ, յերկար· —	[illegible]

Ծ՝ Որքան [illegible]·— համօրէն [illegible]—· առ հասարակ [illegible]·— շատ [illegible]·— առաւել եւս [illegible]·— փոքր 'ի շատէ [illegible]·— խուռն

մի էրկու.— սակաւիկ միւս ևս և քարկոծ ատնէյէն գիս.— փոքր միւս ևս և աշխարհս ոչ աշտանէ գլխ.— բաւականապէս լոյս.— միահաղոյն զարս և զկանայս հրամայեաց կոտորել.— սպառսպուռ թէզէակ էր օրինաց հոռոմոց.— սակայն կոչեցեալ զնա խոստէր ընդ նմա ևս։

Հ. Ո՞րինչ է ժամանակական մակբայն։

Պ. Ժամանակական մակբայն է այն, որ յայտնէ զժամանակ գործողութեան, որպէս՝

Այժմ, այժմու, արդ, զարդիս. հէմէն, հէնտա, շիմտի.
Այժմէն, արդէն. — — շիմտիյէտէք, հէմէնտէնտէ.
Այսօր, ՚ի սերկեանս. — բուօր.
Վաղիւ. — [illegible]
Երեկ, յերեկն. — — էրէկ, ըրկէն.
Եռանդ, յեռանդն. — [illegible]
Այգուն, այգուց. — էգուայ, ,գշէրտա.
Ամիջաւուրբ. — էէօ օյէնս.
Ընդ երեկս. — էյրտ-էնտատէն.
Երբեմն, մերթ. — [illegible]
Վաղուրեմն, վաղուևս, ՚ի վաղուց. — — շըատանց, [illegible]
Ապա, զկնի. — էտոռէ.
Յայսմհետէ, այսուհետև. Տըհէէէտանց թէնթ.
Երբև, երբ, յորժամ, մինչ. էրէ որ.
Դեռ, տակաւին. — հէտըլայ, հէտըլըէէէայ.
Միշտ, յար, յարաժամ, յաւէժ, յաւէտ, հանապազ, ցանդ. հիշտ, համէշայ.
Մինչդեռ, այնինչ. — ժամն որ հանայ.
Չև, չևևս, մինչչև. — թէտ հալայ լէէլամ, ըրէլնէյլ տատը.

Յայնժամ։ — —	մինչև էն, չըրա էն վախտը։
Յանկարծ, յեղակարծ.	ղէրտան ղէր։
Փոյթ, արագ. —	շուտ, շուտով։
Նեպով, շտապաւ, ստիպաւ.	ըտահտէ, ըտալեաձշ ընելով։
Յորմէ հետէ —	կանէ որ, էն էտն ըննե-ւեցը տէսը, նորտնեց տէսը՝ որ։
Ի հերուն հետէ. —	հէրու, անցէալ տա-րուցը տէ։
Հազիւ, հազիւ թէ, հազիւ ուրեմն, հազիւ հազ, ուր ուրեմն, յետոյ ուրեմն, անագան ուրեմն. — —	կօտով, տժըր տժէր, ըրէւէ ցէտոյ, հէձտան հէձ, անձող որ, շատ ապտըր ×ալէլով, շատ էտէ, վախտը անցնե-նալէց ցէտոյ։
Նոյնժամ, խոկ և խոկ, առ ժամայն, նոյն հետայն, անդէն և անդ, անդէն առնմին, անյապաղ.	շատ շուտ, էն սըհաթը ղէրտէան ղէր, հէնց էն տաղէղումը, չէ ըսա-ղալով որ ակ* բա-նայ։
Տակաւ տակաւ, առ սակաւ սակաւ, հետզհետէ, առ փոքր փոքր, գամ քան զգամ.—	էտաալ էտաայ, հաճող հաճող, ×էշ ×էշ հա՛։ ջոկր ջոկր։
Հետ ընդ հետ, վաղվաղակի, փութանակի. — —	շուտ, շուտով, ամէնց էտ ×ըէլէ։
Հուսկ, հուսկ յետոյ, հուսկ ապա. — —	ամէնէցը էտը, վերջ ցէ-տոյ, ամէ վէրջումը։

Պ՝ Ն. ժամ աւէլէհացա. — ընդ երեկս էհէն. — յորմէ հետէ պատուէրէցի. — տակաւին պարտէզուն. մինչչև հասեալ էր ընկերն իմ.— յեղակարծ հոր-

ծամէցաա.— Հազիւ ալատէցէն.— անաղան ուրեմն ղարնոյց.— Հուսկ յետոյ էէրէն և զաւազակսն. — յեկարէ ժամս ինչ զպատասխանիսն, և ուր ուրեմն հեծութիւն սկիզբն արարէալ՝ պատմէ զնմ: — փոյթ առնս աաաչէցէ'ա.— անդէն և անդ ծանէն.— տեսանե՞ս, թէ որպէս հետզհետէ յերկրէ հէրա-ցուցանէ զնա, եւն։

Հ. Զ՞ինչ է տեղական մակբայն;

Պ. Տեղական է այն, որ ցուցանէ զտեղի գործողութեանն, կամ կրելութեան, որ՝

Աստ, աստանօր, աստէն, այսրէն, ըօռէղէա ռէղօ-Տըա։
Աստի, աստուստ, — — ըօռէղէց, էօռէղէցըա։
Աստի և անտի, — — էօէօղըն և էն էօղըն։
Աստի անտի — { էօ ղօլ էն ղօլէց, էօրօ էօղըցը։ }
Այսր, — — ռէռլ ըօռէղ, ըօռէղ։
Այդր, այդրէն, — ըռէղ, հէնց ըռէղօ-Տ։
Այտի, այդի, — ըռէղէց, էռ ռէղէցռ։
Անդ, անդանօր, անդէն, — ընռէղ, էն ռէղօ-Տը։
Անդր, անդ. — ռէռ'է ըռռէղ. էն ռէղ։
Անդուստ, անտի. — էն ռէղէցը, էն էօղըցը։
Այլուր, այլ ուրեք. — { օ-ըէշ ռէղ, ռէռ'է օ-ըէշ ռէղ։ }
Այլուստ, այլուստեք. — օ-ըէշ ռէղէց։
Արտաքուստ, արտաքոյ. — ռօ-ըօէցը, ռօ-ըօ ղօլէցը։
Բացուստ, 'ի բացուստ, 'ի հեռուստ. — { հէռօ-ռռնց, հէռէ ռէղէց։ }
Բացէ 'ի բաց, բացուստ 'ի բաց. — — { հէռօռռնց, շռռ հէռէ ռէղ։ }
'Ի բաց. — — շռռ հէռէ, շռռ ռէն։

'Ի բացեայ, 'ի բացէ. — հեռէ, ղրաղ, հեռուվանը.
Ուստի. — — որտեղէն որ, էտեղէնը՝ որ.
Ուստեք. — — մին տեղէն, մին տա-րեն հաւ հողմեն.
Ուր, ուրանօր, յո, յով. — որ տեղը, որ ընտեղը, ընտեղ՝ որ.
Ուր ուրեք. — — ինչ տեղ որ, որ տեղ որ.
Ուրեք. — — մին տեղ, մին տեղում.
Ուրեք ուրեք. — տեղ տեղ, տեղէն հեռու.
Ստորև, 'ի ստորև — ներքևը, ներքևէ ցուլէն, քաղ
'ի վայր, 'ի ներքոյ. — ածէր, փէտ'ի ներքև.
'Ի վեր, 'ի վեր անդր. — վերէր, դէպ'ի եարխէր, երէ ցուլէն.
'Ի վերուստ. — վերէ ցուլէնը, վերէրան.

Օր՝ Աստանօր չմերեցին.— այսրէն դարձցէ.— անդուստ եջանէին.— յայսկոյս անցին.— 'ի ներքս մտանէին.— 'ի մօտոյ եկեց.— ուր ուրեք գտանիցէ.— ուստեք ո՛չ եգիտ.— ա՛րկ զքեզ աստի 'ի վայր.— գնացէն յով և կամեցին.— բացէ 'ի բաց տէր երևեցաւ նմա.— յորժամ ուրեք յածիցէ.— յորժամ Հայր սիրելի ուստեք գայցէ, արժանի որդիքն կառօք ընդ առաջ ելանէին.— Հասանէին ձայնք փողոցն 'ի բաց յառաջացելոյ.— Ջուր գետոյն՝ է որ 'ի վեր դարձցի, և է որ 'ի վայր հոսեսցի.— Եւն.

Հ. Զի՞նչ է Թուական մակբայն։

Պ. Թուական մակբայն է այն, որով ցուցեալ լինի թիւ գործողութեն, իբր զի յայտ առնէ զհամար գործոյն, կամ զկարգ ինչ յառաջնութեն, կամ յետնութեն, կրկնութեն կամ հետ զհետ լինելութեն, Օր՝

Միանգամ, գամ մի, անգամ մի. —	մին դէօնում, մինանգամ, մին հեղ.
Ոչ անգամ մի, առ մի նուագ. — — —	Ըստ մին դէօնում, հէալայ մին, հէալայ էս մին անգամն, ոչ հէալայ մըհեհ.
Նախ, նախ առաջին, զառաջինն. —	առջեւ, առաջի դէօնումը.
Երկրորդ, ապա. —	յետոյ, յետոյ էլ:
Մի. — —	մին ո՞ր
Եւ միւս, միւս եւս. —	մին էլ ո՛ր:
Քանիցս, քանիցս անգամ.	քանի անգամ որ, քանիեոր
Բիւր անգամ, բիւրիցս, բիւրս. — —	տասը հազար անգամ, շատ շատ դէօնումն.
Անդրէն, դարձեալ, կրկին, կրկնակի, միւսանգամ, վերստին, երկիցս. —	Ըէտադարձ, էտով մին էլ, նոր մինա, էրկրա հէա, էլէ:
Յոլովակի, յաճախակի. —	շատ անգամն:
Մի ըստ միոջէ, մի առ մի, մի ըստ միոյ. —	մին մինու հէտա. մին մին, դէղղաէղ:
'Ի վերջէ, 'ի վերջոյ. —	վերջըյ, յետոյ, յետանէյըը:
Փոխանակաւ. —	ֆոխըֆոխ, նօբաթով:

Օր՝ Նախ կապեցէք զհզօրն, և ապա զտուն նորա յափշտակեցէք.— յոլովակի մեղանչեմք.— մի ըստ միոջէ պատմէ.— փոխանակաւ աշխատեցէն.— դարձեալ առնեմ զձեզ.— 'ի վերջոյ հատուցաց.— քո եմ՝ ասէր ոգեսէր՝ Թէ և առ մի նուագ բխուրս մեղիցեմ.— առ անգամ մի հանգիցուք 'ի հոգւոց.— հատուսցէ կրկին.— քանիցս անգամ երդմնեցուցի զքեզ.— և այլն:

Հ. Զի՞նչ է հարցական մակբայն։

Պ. Հարցական մակբայն է, որ զպատճառ կամ զկասկած գործողութեան հարցանելով յառաջ ածէ, կամ խնդրէ զորպիսութի՛ն, զտեղին, զժամանակն, զգործոյն, եւն, օր՝

Ընդ իմէ՞, հի՞մն, զմէ՞, առ ի՞նչ, յո՞ր սակս, ընդէ՞ր, է՞ր, վասն է՞ր, զի՞, զի՞նչ. —	[illegible]
Զիա՞րդ, ե՞րբ, ո՞րպէս. —	[illegible]
Ի՞ւ, ի՞ւ, իւիք. —	[illegible]
Ո՞չ, ո՞չ ապաքէն, մի թէ ո՞չ, ո՞չ արդեօք. —	[illegible]
Քանիօ՛ն, քանիօ՛ն եւս, քանիօ՛ն աւելի, քանի՞ եւս, քանի՞ առաւել, ո՞րչափ եւս, ո՞րչափ եւս առաւել. —	[illegible]
Ե՞րբ, յո՞րժամ. —	[illegible]
Ցե՞րբ, մինչև ցե՞րբ. —	[illegible]
Ո՞ւր. — —	[illegible]
Արդեօք, մի թէ. —	[illegible]

օր՝ Ը՞ր [illegible] — յո՞ր սակս [illegible] — զի[illegible]

մըրդ ըհրէցօսյանէ.— ո՞չ պատմըլըրէօյ.— ո՞չ ապա-
քէն և մաքսաւորք և մեղաւորք զնոյն գործեն.—
զի՞նչ գործեցէք զայդ.— մի թէ ջաղէյէ՞ն 'ի փշոյ
խաղող.— Տօսանայցէ՞ք արդեօք զհոգևոր օրհնու-
թիւդ.— ի՞ւ խելք համօղէսյ.— ե՞րբ էհասպանօսյէ.—
եթէ առ անբան աշխարհս այսպէս հոգ տանէ ած,
ո՞րչափ ևս առաւել առ բանաւոր աշխարհ մար-
դըս, ևն։

Հ. Օ ի՞նչ է ստորասական մակբայն։

Պ. Ստորասական մակբայ կոչին այնք, որ եդեալ առ
բայիւ՝ ցուցանեն զստուգութիւն և զհաստատութիւն
գործողութեան, և կամ զկանխառութիւն ըստ կերպի
երդման, որ՝

Այո. — հա՛, հըտամանըէղ:

Արդարև, յիրաւի, հաւաստեաւ, խսկապէս, անշուշտ, ստուգիւ, ճշմարտիւ, իրօք, տիրապէս. — հա՛, ըղըյ՛րդ օր, էրմալը՛ է, հալը տէղլէյ, տըրէլօլը, համաթամ, տամնյ տարաֆըամնայ, ճշմարէտ օր, տամնյ ուլամղալ լամասըէլէ, հէսապէճա։

Կարի քաջ, և կարի քաջ, և կարի խիկ քաջ. — պէտօ՝ էնչպէս չէ, հաւըպալը օր, հա՛ հա՛, տատէը՛ը, պէօ՛լ:

Նաքէն, արդեօք. — հէօլյպաթայ,՝ էհարէէ, էօրծէՏ ըէ,

Գուցէ թէ, գո՛դ, գոդցես, դոդցես թէ. — հէէնց գէտա ըէ, համաըէա՛ ըէ:

Այո. ա — հա՛ ըլնէ, հա՛ հա՛ ամէն, ըղըրդը։

Ո՛ն և օ՛ն. — էօպէ էնպէ (անէ ինչ ած,) հա՛հա՛.

Որ՝ Ո՞րդ է ուրախութիւն. և նա ասէ, այո այս է.— Յիրաւի չարչարեցայ ըստ իւրեանց չարութեան.— և զի այս այսպէս է անշուշտ՝ ջանասցուք.— և այս բառուց ինչ նշանակ իցէ, և կարի քաջ.— եթէ հաւատայիք դուք մովսիսի, հաւատայիք ար- դեօք և ինձ.— ծասաստ իմն գոգցես բարկու- թեամբ հայելով.— ասասցէ տէր ժողովուրդն, ամէն.— ամէն ասեմ ձեզ.— օ՛ն և օ՛ն արարայց՝ ինձ տէր, և օ՛ն և օ՛ն յաւելցէ՛.— եթէ կամիս տիրապէս գիտել, ևն.

Հ. Ո՞ր ինչ է երկբայական մակբայն.

Պ. Երկբայական մակբայն է այն, որ զգործողութիւն ցուցանէ զտարակոյս ինչ, զկասկած, զվայս, կամ զերկիւղ, ևն, որ՝

Գուցէ, գուցէ թէ, գուցէ երբէք, գուցէ արդեօք.— } չըլըմի րէ, հէնդ ըմի օ՛ն օլ:
Թերևս, թերևս արդեօք, իցէ թէ.— } ֆէլէ, հէնդ ըմի օլ:
Մի՞ արդեօք, մի՞ գուցէ.— չըլըմի րէ, հայտայ:
Մի՞ թէ.— նարէլէ՛ է օր, չըլըմի րէ, ֆէալէ:

Որ՝ Օրհնիր 'ի լեառն, գուցէ ընդ նոսա ըմբռ- նեցայց.— մեք զայս կամէաք հնազանդել, թերևս զոգիս գտցէք.— թերևս արդեօք և ինձ շնորհես- ցէ.— իցէ թէ արդարոյն կաշառովք անօրէնն.— մի արդեօք դու իցես եգիպտացին.— ընդ ադոյն աղաղակեցէք, մի թէ 'ի քուն իցէ տէր ձեր.— երկնչիմ 'ի ձէնջ, գուցէ թէ յանզգայս նենգի- ցէ ինձ, ևն:

Հ. Ո՞ր ինչ է բացասական մակբայն.

Պ. Բացասական մակբայ ասին այնք, որ ցուցանեն

զբացասութիւն կամ զարգելութիւն գործողութեան կամ կրելութեան, որ՝

Ոչ, չ, ոչ ևս, ոչ բնաւ, ամենևին ոչ, ոչ երբեք։	[illegible]
Նոյն ոչ ևս, ոչ այլ ևս։	[illegible]
Մի, մի բնաւ, մի երբեք, մի լիցի։ — —	[illegible]
Մի և մի ևս, ամենևին մի, ո՛չ անդր։ —	[illegible]
Քա՛ւ, քաւ լիցի, քաւ մի լիցի։ — —	[illegible]

որ՝ Ոչ եղիցի յումեքէ.— ոչ երբեք եղեւցի այսպիսի ինչ.— ոչ այլ ևս տացի.— ամենևին մի պարծիր.— ո՛չ անդր 'ի բաց թողցես՝ զոր ինչ մարմնոյն է.— քա՛ւ, մի երբեք դիցէ արքայ 'ի վերայ ծառայի իւրոյ այդպիսի բան. — և այս նուաստութիւն ի՞նչ էր՝ ո՛չ անդր քաւ լիցի.— ընկեր չեղիցէ զքեզ, Լա.

Հ. Զի՞նչ է զատական մակբայն։

Պ. Զատական մակբայն է այն, որ ցուցանէ զորոշումն ինչ 'ի գործողութեան, որ՝

Միայն, և եթ, ուրոյն, սոսկ, լոկ։ — —	[illegible]
Միայն ընդ միայն։—	[illegible]
Մի մի, ուրոյն ուրոյն։	[illegible]
Մեկուսի։ — —	[illegible]
Առանձին, առանձինն, առանձնակի։ — —	[illegible]

Օր՝ Մօրհէն հաց իւրաքանչիւր առանձինն.— այնու և եթ նմանէսպէս նոցա. — բայց միայն լոկ զմիմեանս ճանաչէին.— տանոյն զթագաւորն մեկուսի.— և զի՞ մի մի տեղէն, միանգամայն ասացից.— երթ յանդիմանեա զնա, մինչդեռ դու և նա միայն ընդ միայն էջէք.— ուրոյն նովին կապանօք պահէին.— ոչ ինքնահաստատեալ սիրտ նորա, այլ սոսկ միայն բերան նորա։

Հ. Ո՞րինչ է ցուցական մակբայն։

Պ. Ցուցական մակբայ կոչին այն բառք, որք նշանակեն զառաջակայութի, զյայտնութի և զկատատարումն գործողութեն, Օր՝

Ահա, ահաւասիկ, ահաւադիկ, ահաւանիկ, աւասիկ, աւանիկ, աւանիկ. —	էտա հրէօ, էփա հրէփ, էնա հրէն, էտա հրէօ՝ ըտփէղ, էփահրէփըտէղ, էնա հրէն ընփէղ, Տփէհ տրա, փէ՛ու։

Օր՝ Կին դու, ահա որդի քո.— ահաւասիկ աստ է քրիստոսն.— ահաւանիկ 'ի խորանի անդ է.— ահաւադիկ տուի ձեզ զամ խոտ.— աւանիկ կին քո առաջի քո.— աւասիկ եմ, ևն։

Հ. Ո՞րինչ է բաղդատական մակբայն։

Պ. Բաղդատական (որ և ընտրական) մակբայն է այն, որ ցուցանէ զգործողութի ինչ առաւել ընտրելի, բաղդատելով զայն ընդ այլում գործողութե, Օր՝

Մանաւանդ, մանաւանդ թէ առաւել, առաւել ևս, յաւէտ.	էլ շափ, տատաէր շափ տատաէր, էլ լափէ, էլլաբէՏ, փահէ տատաէր էլ տաէլէ։
Որչափ ևս առաւել, որչափ ևս. ևն. — —	ղէտա օրփան տաէլէ, ղէտա օրփան տատաէր։

Օր՝ Ո՛յլ էրնայք առնուել առ ոչխարս կորուսեալս.— պաշտօնեայք Քի՞ են, առաւել ևս ես.— Երանելի է մանաւանդ տալն, քան զառնուլն.— այլ այժմիկ ծանուցեալք զԱծ, մանաւանդ թէ ծանօթացայք յԱյ.— իմաստնագոյնք ցուցան քան զամենեսեան, և յաւէտ ճարտարամտեալք.— Եթէ զտանուտէրն բէեղզեբուղ կոչեցին, որչափ ևս առաւել զընտանիս նորա.— զի եթէ ծառայ թագաւորի լինել պատիւ է, որչափ ևս Այ, ևն։

ԳԼ. Ը։

Յաղագս Շաղկապի։

Հ. Օ ի՞նչ է շաղկապն։

Պ. ՇԱՂԿԱՊՆ է այն տեսակ բառից, որ կարգաւ կապէ ընդ իրեարս զայլ մասունս բանի, կամ զբան ընդ բանի շաղկապէ՝ ծանուցանելով ընթերցողին, թէ՝ մին ՚ի բանից անտի՝ նկատմամբ միւսոյն է պատճառ, թէու՟ն, բացառու՟թն, հետեւու՟ն, մեկնու՟ն, կամ այլ ինչ սոյնպիսի,

Օր՝ Թէպէտ և յԱյ ոչ երկնչիմ և ՚ի մարդկանէ ոչ ամաչեմ, գոնէ վասն աշխատ առնելոյ զիս այրւոյն արարից նմա դատ, զի մի՛ ՚ի սպառ եկեալ թախանձիցէ զիս.— ապա եթէ հոգւով Այ հանեմ ես զդևս, ապաքէն հասեալ է ՚ի վերայ ձեր արքայութին Այ, ևն։

Հ. ՚Ի քանի՞ տեսակս բաժանին շաղկապք,

Պ. Շաղկապք ևս երրակի բաժանին, որ՝ ըստ ձա-

կութեան, ըստ Կազմութեան և ըստ Նշանա-կութեանն։

Հ. Ասա ինձ — 'ի քանի՞ս բաժանին շաղկապք ըստ երից եղանակացդ։

Պ. Շաղկապք որոշին՝

1. ըստ Տեսակին քննելով՝ յերկուս, 'ի Նախականն (որպ՝ և, զի, գէթ, թէ, ևն.) և 'ի Յարմարականն (որպ՝ առաւել ը, դարձեալ, իբր զի, նա, ոչ միայն, քանզի, այնզի, նմին իրի, ևն.)․
2. ըստ Կազմութեան մտածեալ յերիս, 'ի Պարզս 'ի Բարդս և յԱծանցեալս. իսկ
3. ըստ Նշանակութեանն նկատեալ՝ 'ի մետասան տե-սակս, որք են՝ 1. Բաղհիւսական, 2. Տրոհա-կան, 3. Բացառողական, 4. Ընկատարական, 5. Մեկնական, 6. Սկզբնաւորական, 7. Պատճառա-կան, 8. Մակաբերական, 9. Համեմատական, 10. Թէական, և 11. Զարմանական։

Հ. Ո՞րինչ է շաղկապն բաղհիւսական։

Պ. Բաղհիւսական շաղկապն է այն, որ կապէ և յարէ առ միմեանս զերկուս բանս կամ զնախադասութիւնս, որպիսի են՝

Ու, և. — — — —	ու, և։
Ուս, ևս. — —	ու, և, էլ էլէ։
Ու և, և ևս, այլ այլ և, նաև, նա ևս, միանգամայն և, իսկ, կամ, և կամ, կամ թէ. —	էլ, համ էլ, ու, ու։
թէ — և թէ, եթէ — և եթէ, թէպէտ — թէպէտ.	թէ՛ թէ՛, է՛լ էլ, համ համ, կուզէ՝ կուզէ։

որպ՝ Ո՛չ միայն լուծանէր զշաբաթս, այլ և Հայր իւր կոչէր զԱծ. — 'ի սկզբանէ արար Ած զեր-

կինս և զերկիր.— յայնմ ժամանակի այս եղև էօլ.— զի՞նչ կերիցուք, կամ զի՞նչ արբցուք, կամ զի՞նչ զգեցցուք.— Նաև սողոմոն շինեաց նմա տուն.— պարտ է զօրաց հնազանդ լինել արքային՝ ԹԷ 'ի խաղաղութեան և ԹԷ 'ի պատերազմի.— ԵԹԷ հրէայք ԵԹԷ հեթանոսք, ԵԹԷ ծառայք, ԵԹԷ ազատք՝ ամենեքին զմի հոգի արբաք.— Թափեմք զձեզ 'ի գործակալացն յունաց, ԹԷՊԷՏ պատերազմաւ ընդ կայսեր, ԹԷՊԷՏ խաղաղութ.— Եւն:

Հ. Զի՞նչ է շաղկապն տրոհական:

Պ. Տրոհական շաղկապ ասին այնք, որ եդեալ 'ի բուկիզբն կամ 'ի մէջ երկուց նախադասութեանց կամ բանից՝ ցուցանեն զնոսին որոշելի և բաժանելի յիրերաց, որպիսիք համարին բառքս՝

Կամ, և կամ, կամ թէ, թէ, եթէ. — —	եա, եահօտ, եա թէ օլսէ, աճէպ եա՛՝ եա:

Օր՟՝ Կամ լեր իմաստուն, և կամ իմաստնոցն բանից անսացող.— որպէ՞ս կամիք, գաւազանաւ եկից, եթէ սիրով հոգւոյն.— Եւն:

Հ. Զի՞նչ է շաղկապն բացառողական:

Պ. Բացառողական շաղկապն է այն, որ եդեալ 'ի միջի երկուց նախադասութեանց՝ ցուցանէ զմին լինել բացառումն 'ի միւսոյն. կամ որ կապէ զբանն ընդ բանի իբրև ընդդիմակ նորին, կամ իբրու ուղղիչ, որպիսի են՝

Այլ, այլ սակայն, իսկ, բայց, բայց սակայն, սակայն. —	ամմա, այլը հօշ:
Բայց միայն, բայցեթէ, միայն, միայն թէ, միայն զի, քան թէ, եթէ ոչ, թէ ոչ. —	միայն, միայն թէ, եօ- շարթ օր, ամմա թէ օր, հէնուզ էօ չայ օր, այլը

Օր՝ Թէպէտ յաչս մարդկան տանջեցան, այլ յոյս նոցա լի է անմահութեամբ.— Երթ, բայց զգոյշ լինիջիր.— Ո՛չ է մարգարէ անարգ, բայց եթէ 'ի գաւառի իւրում.— Ոչինչ եգիտ, բայց միայն տերև.— Բայց միայն զորդեակդ իմ մի՛ դարձուցանիցես անդր. Չիք մարգարէ անարգ, եթէ ո՛չ յիւրում գաւառի. Այր բարկացող նիւթէ զկռիւ, իսկ երկայնամիտն և զհանդերձեալսն ցածուցանէ.— Խոստանայ ապաշխարել 'ի քուրձ և 'ի մոխիր, միայն զի նա եկեսցէ և արասցէ զխաղաղութիւն.— Սակայն ո՛չ մեղմացաւ անօրէնն 'ի հպարտութենէ անտի.— Ո՛չ այլով իւիք կարեմք արդարանալ՝ բայց եթէ շնորհօքն քո.— Եւն։

Հ. Ի՞նչ է շաղկապն անկատարական։

Պ. Անկատարական շաղկապ ասին այնք, որ դնին յառաջոյ անկատար նախադասութեան, որոյ լրացուցիչ բանն սովորաբար սկսանի բացառողական շաղկապաւ, և այսպիսի բառք են սոքին՝

Թէև, Թէպէտ, Թէպէտև.—	[illegible]
Թէև ո՛չ, ո՛չ եթէ, ո՛չ թէ, իբր ո՛չ թէ.	[illegible]
Ո՛չ միայն.—	[illegible]

Օր՝ Թէև մեռանիմք մարմնով, այլ հոգիս մեր մնայ անմահ.— Թէպէտև զհետ եղև նոցա, (այլ) չկարաց հասանել.— Ո՛չ եթէ յօտար զօրութե ընկալաւ զպատիժ պատուհասին, այլ 'ի յիւրմէ հեղգութենէն.— ո՛չ եթէ 'ի տուրսն հայի Աստուած, այլ 'ի սիրտ և 'ի կամս տուողին.— Տէրն մեր ո՛չ միայն խոստացաւ առաքել մեզ զՍուրբ Հոգին, այլ և առաքեաց.— Եւն։

Հ. Զի՞նչ է շաղկապն մեկնական:

Պ. Մեկնողական ասին այն շաղկապք, որ եղեալ ՚ի մէջ երկու նախադասութեանց կամ բառից՝ յայտ առնեն թէ՝ երկրորդն է մեկնութիւն, վկայութիւն, նմանութիւն, կամ օրինակ նախընթացին, որպիսի են սոքին:

Այն է, այսինքն է, այն ինքն է, այս է, այսինքն, այսինքն է. իբրու, իբրու այն թէ, իբրեւ թէ, որպէս այն թէ. | եանի, եանի քի, ատթէ քէ, կէ-վա քէ, էնտիէ էհաննա քէ, տըր է:

Ըստ, զոր օրինակ, ըստ այնմ, ըստ որում, օրինակ իմն.— | մէսալա, էնչըլէ, նիթէկիմ տըր:

Օր՝ Որդի մասեկայ ընդոծնի իմոյ, այն է եղիազար դամասկացի.— Էլի՝ Էլի. այսինքն է՝ Ա՛Ծ իմ Ա՛Ծ իմ.— զխնկանոցն ոսկի, այսինքն պաշօնթօն.— բարձրաձիչ աղաղակաւ՝ էքէրսա այն ըէ զերկինս դողացուցանէին. — ամենեքին կազմեալ զինու հանդերձ, էքէր ըէ ՚ի պատերազմ ձակատիցին.— զարհուրեցաւ անձն նորա, զոր օրինակ շարժեսցի յանտառի ծառ մի ՚ի հողմոյ.— օրինակ իմն՝ օձի ՚ի բաց եղեալ զխածանելն.— ըստ որում երանելին պօղոս գրէ, եւ։

Հ. Զի՞նչ է շաղկապն սկզբնաւորական:

Պ. Սկզբնաւորական շաղկապ անուանին այն բառք, որ ՚ի գործ ածին ՚ի սկսանելն զնոր ինչ իմաստ առանձին նախադասութեանց, (եւ են այսոքիկ՝

Արդ, եւ արդ, այլ արդ, բայց արդ, իսկ արդ. — | էյմտի որ էօյլէ տուրուր, է, հէմ, ան հէմ, ... էնտիէ լէնտէլ ... էյ ... է, էմ ... որ ... էօ՝ ... էնչ ... որ ... տըր ... էմ՝ ... որ գըն։

Ապաքէն, նա՛ է՝ հորեւէ է որ՝ որ հեռո, որ
աւանիկ. — Յետ
Ծ՝ Ապաքէն ասիցէք առ իս զառակս զայս.— Որ
ում նմանեցուցից զազգս զայս.— Եւ որ լուա-
րուք դուք զառակ սերմանացանին.— Եւ որ
ում իցէ սուրբ յաղօթս.— Նա՛ որ վասն ան-
հնազանդութեան մերոյ ծառայ եղաք մեղաց.— Նա՛
որ բամբասէ զնոսա.— Եւն։

Հ. Ո՞րն է շաղկապն պատճառական։
Պ. Պատճառական շաղկապն է, որ եդեալ 'ի սկիզբն կամ 'ի մէջ երկուց նախադասութեանց՝ յայտ առնէ զմիտ լինել պատճառ կամ շարժառիթ միւսոյն, և են այս շաղկապք՝

Զի, քանզի, վասն զի. —	չէ-ն+ի, պատճառաւ որ։
Որովհետև, որպէս զի, փոխանակ զի, այն զի, այնու զի, նա զի. —	չէ-նոր, նորա համար որ, էն պատճառէն՝ որ, էն կողմանէ որ, որովհետև
Որ. — —	չէ-ն+ի, որ։

Ծ՝ Այն զի հրաման ընկալաք՝ ոչ (միայն) քրիստոնէից եղբարց, այլ և հեթանոսաց ցուցանել զայս.— ոչ կամիմ ես զմահ մեղաւորին, զի ողորմած է.— գունդ կազմէին, որ զնոսա չկօթակ արասցեն.— առնեն՝ որպէս զի փառաւորեսցին.— փոխանակ զի լուար ձայնի իմում.— որովհետև ճանաչես զբարին և զչարն, պարտիս խորշիլ 'ի չարէն և առնել զբարին.— Եւն։

Հ. Ո՞րն է շաղկապն մակաբերական։
Պ. Մակաբերական շաղկապք են, որք եդեալ 'ի մէջ երկուց նախադասութեանց՝ ծանուցանեն թէ յետին նախադասութիւն է եզրակացութի կամ հետևութի առաջնոյն, (որպիսիք են՝

Ապա, ուրեմն, ապաքէն, ապա ուրեմն. — —	դէմէք, իքի օր իքինջի տիր՝ դէմէք:
Աւադի, վասն որոյ, սմին իրի, դմին իրի, նմին իրի, սակըս որոյ. վասն այնորիկ, վասըն այդորիկ, վասն այսորիկ, այսր աղագաւ, յաղագս այդորիկ. եւն: — —	Ուրա համար, էօ պաշաճառուղը, էօ հողմանէ, էօ պաշճառուղը, էն հողմանէ, օրահամարը, ուրա համար, էնսէպէպինտէ, պէ օր իքինջի իլա:

Օր՝ Եթէ զիս հալածեցին, ապա և զձեզ հալածեսցեն.— ուխտեցաք սիրել զմեզ, ապա պահեսցուք զպատուիրանս նորա.— քանզի առանց չարչարանաց ծնաւ, ապաքէն որպէս զհայր գութ ունի ընդ սմա.— ոչ ողորմեցաւ ընկերին, վասն որոյ և ոչ եգիտ զողորմութի.— ուրեմն էրէ գրեն թուղթ առ նա.— հաճոյ թուեցաւ հերովդի, ապա և երդմամբ խոստացաւ տալ նմա.— ա̃ծքն մեր ապաքէն եկեալ իջեալ են 'ի բանտս, եւն.

Հ. Զի՞նչ է շաղկապն համեմատական:

Պ. Համեմատականն ասին այն շաղկապք, որք զերկուս նախադասութիւնս համեմատեալ կամ բաղդատեալ ընդ միմեանս՝ ցուցանեն զառաւելութի 'ի միում քան 'ի միւսում, (որպիսի են սոքին՝

Քան, քան թէ. —	տահա, տահայիտէ, պէտահէ:
Առաւել, մանաւանդ. —	էլլէթէ, էլլէհէմ:
Մինչ, մինչև, մինչ զի, անդամ, զի, զի և. —	էնտահօրոյէօրօր, պիլէ, օր, էնպէօ օր, էլ:
Ոչ թէ.—	տէյիլ իտէ, տէյիլ պէօյլէ օր, իլէտայ:

Օր՝ Նա ոչ գերեզման անգամ զնա ընկալաւ. — այնպէս ահագին էր տեսիլն, զի և մովսէս ասէր թէ զահի հարեալ եմ և դողամ.— գործեսցուք

զքարիս առ ամենեսեան, հանապազորդ առ ընտանիսըն հաւատոյ.— երկինք ո՛չ են անարատ առաջի նորա, բո՛ղ թէ այր դարշ և անսուրբ.— մօտագոյնս մերձենայր, մինչ ճանաչել նմա զերխան 'ի նոցանէ.— պատրաստ եմք 'ի մեռանել՝ քան անցանել ընդ օրէնս հայրենիս.— Եւն.

Հ. Ո՞րինչ է շաղկապն թէական։

Պ. Թէականն համարին այն շաղկապք, որ զերկուս բանս կամ զնախադասութիս կապելով ընդ միմեանս՝ ցուցանեն զկախումն ինչ միոյ բանի զմիւսոյն, կամ յայտ առնեն զդաշն ինչ և զպայման 'ի մէջ նոցա, (որպիսի են այս բառք՝

Թէ, եթէ. — — Թէ որ։

Իսկ եթէ, ապա եթէ, այլ եթէ, արդ եթէ, և եթէ, } ամմա թէ որ, ամմա՝ բան ա՝ առնիլ չէ գալ թէ որ, ո՛վ ա գիտաց՝ խանա ա՝ թէ որ։

Ապա թէ ո՛չ, ապա եթէ ո՛չ, ամմայ թէ որ չէ կմ չէ։

Օր՝ Եթէ մեղիցէ քեզ եղբայր քո, երթ յանդիմանեա՛ զնա.— ապա թէ՝ ո՛չ լուիցէ քեզ, ա՛ռ ընդ քեզ մի ևս.— իսկ եթէ և նոցա ո՛չ լուիցէ, ասասջիր յեկեղեցւոջ.— թէ միայն մերձենամ 'ի հանդերձս նորա՝ փրկիմ.— մեծութի թէ առաւել գայցէ։ մի՛ յօժարեսցին սիրտք ձեր.— Եւն։

Հ. Ո՞րինչ է շաղկապն վարանական։

Պ. Վարանականն շաղկապն է, որ յերկուց բանից զնուաղն կամ զփոքրն ցուցանէ ընտրել՝ իբրև ակամայ կամօք և 'ի հարկէ, (և են սոքին՝

Գէթ, գո՛նէ, գո՛նեա, գո՛նեայ. } պարի, պալի ընէա, ըմէնէ չէնէ, որըմէնէ չէնէ, հէչ օլմազսա, պու պատընէ պէ հէնը։

օր՝ Ոչ թէ օրհնել չօրհնիցես, գէ՛թ յանիծից լռեա՛։— գո՛նէ հովանի նորա հասցէ ունեք ՚ի նոյանէ։— գո՛նէ այ յայսմ հետէ զգաստացարո՛ւք։— եթէ չունիմք բաւականութի նպաստամատոյց լինել ընկերին արծաթով, գէ՛թ բանիւ օգնել մի՛ դանդաղեսցո՛ւք, եւն։

Ծանօթութիւն։ Ի նախագրեալ շաղկապաց բառքս ԹԷ, ԵՒ ԹԷ, ԵԹԷ, ԵՒ, ՈՐ, ԵԹԷՐ, ԶԻ, ԵՒ ԶԻ, բազում ուրեք դնին ՚ի խօսակցութիս՝ ո՛չ վասն հարկաւորութե, այլ վասն յարմարութե կարգի բանին, եւ կամ առ ՚ի զարդ, յորմէ եւ կոչին՝ Բարդաւորք, եւ նշանակեն՝ թէ, որ, օր՝ Գրեալ է, թէ՝ ո՛չ հացիւ միայն կեցցէ մարդ։— զո՞ կամիք զի արձակեցից ձեզ։— գիտաց, թէ՝ ցածուցեալ են։— զի՞նչ եղեւ քեզ, որ այդպէս աշխարես, եւն։

ԳԼ. Թ.

Յաղագս միջարկութե։

Հ. Զ՞ինչ է միջարկութի՛ն։

Պ. ՄԻՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ (կամ լաւ եւս Զայնարկութի) կոչին այնպիսի բառք կամ մասնիկք որ ՚ի գործ ածին ՚ի խօսակցութե առ ՚ի ցոյց կրից կամ շարժմանց հոգւոյ, որպիսի են՝ տենչ, զարմանք, ուրախութի, տրտմութի, վստահութի, երկիւղ, եւ այլն։

Հ. Ի քանի՞ս բաժանի միջարկութի՛ն։

Պ. Միջարկութի՛ն ըստ զանազան կրից բաժանի ՚ի զա-

նազան տեսակս, որոց գլխաւորքն են այսոքիկ. Աւաղական, Երգիծական, Զարմացական, Ըղ-ձական, Խնդական, Յորդորական, և Սպառնա-կան։

Հ. Զի՞նչ է աւաղականն։

Պ. Աւաղական միջարկութիւն է, որ յայտ առնէ զցաւ զտրտմութիւն, զհառաչանս, կամ զերկիւղ սրտին, (որպիսի են՝

Ո՛վ, ո՜ ո՜, ո՜հ, *հ ո՜հ, է՜հ.— ա՛խ, օ՛խ, վա՛յ։

Վա՜յ, վայվայ, ափսո՜ս, աւա՜ղ, եղո՜ւկ, բաբէ.— } վա՛յ, ափսո՛ս, խէ՛յֆ. գըյաաաար, հայէֆ։

Օր. Ո՜հ անկեալ կամ 'ի վիշտս, և ո՛չ կարեմ ինքնին ելանել.— Վա՜յ քեզ բեթսայիդա.— Ափ-սո՜ս մեք սերմանեցաք, և այլք հնձեցին և ըշ-տեմարանեցին ինքեանց։

Հ. Զի՞նչ է երգիծականն։

Պ. Երգիծական միջարկութիւն ասին այնք, որ 'ի գործ ածին իբր նշանք նախատելոյ, հեգնելոյ, ծաղ-րելոյ, արհամարհելոյ, եւն, (որպիսի են սոքին՝

Վա՜հ, վա՜շ, ո՜հ, ա՜յ, է. } դէ՛-քէ, էօ՛ֆ, բա՛րաքէալլա, մա՛շալլա, ջէհա՛ն, է՛հ.

Օր. Վա՜հ որ կարծէիր զամ երկիր 'ի մի ումպ կլանել.— Վա՜յ անպարտելի զօրաց ձերոց, որք առաւել ուժով ստոր են փախչել, քան կռուել.— Ե՜հ զիա՞րդ վաղվաղակի բարձրացար յայդ գերագոյն աստիճան պատուաքաղ լինելոյ.— եւն.

Հ. Զի՞նչ է զարմացականն։

Պ. Զարմացական միջարկութիւն կոչին բառք, որք վա-րին 'ի խօսս իբր նշանք զարմանալոյ, գովելոյ, սքանչանալոյ (որպիսի համարին՝

Ո՛, ո՜վ, ո՜վ թէ, բա- | ա՛քարէն, մա՛շալլա, եա՛հ
բէ, վա՜շ. — — | եա՛հ եա՛հ, ա՛պրէ։

Փ՝ Ո՜՝ կարծի խոր են խորհուրդք քո.— Ո՜րքան՝ քանի՞ անչափ են խնամքն քո.— Վա՜շ զօրութեան հոգւոյն սրբոյ.— Վա՜՝ զիմ որդ կարդացուք գո- հացող լինել զբարերարութեանց նորա.— Եւն։

Հ. Զ՞ինչ է ըղձականն։

Պ. Ըղձական կոչին միջարկութիւնք, որք ցուցանեն զյօժարութիւն, զբաղձանս, և զցանկութիւն սրտի խօսողին, և են՝

Երանի, երանի թէ, | նէօլայտը, նէօլայտը պէ, ըլլա-
յանկարծ, իցէ թէ, ի- | յէ՛ մը, խէյ՛լիվալ, ա՛խ էյլէ
ցիւ, ո՜վ, օ՛շ, օ՛շ թէ. | էաքէ էաշ լէյլէ, հա՛յ հա՛յ։

Փ՝ Երանի՜՝ մարմնով տկարաց, և հոգւով զօ- րացելոց.— Իցէ՜ թէ տեսանէաք զհայրենիս մեր փառաւորեալ.— Ա՛ղէ քանդրէ, իցէ՜ թէ էիր և դու իմ որդի, զի քև ազանց իշխէի.— Յան- կա՜րծ՝ երթեալ փարէի զոտիւք հոգևոր ծնողին իմոյ.— Տրտունջէին և ասէին, օ՜շ թէ՝ մեռեալ է- աք.— Եւն։

Հ. Զ՞ինչ է խնդականն։

Պ. Խնդական միջարկութիւն է, որ զցնծութիւն, և զուրա- խութիւն հոգւոյն արտայայտէ, (որպիսի են սոքին՝

Աշ, վաշ | ըշշէա՛յ, օխա՛յ, օխա՛յ՝ անըշ ա, ջանըմ լէլլէ
վա՜շ, ո՜հ, | ջանըմ լէլլէ, ա՛խ էնէլա թամամ է՛, էֆէ
ո՜հ ո՜հ.— | ոլտու է՛։

Փ՝ Վա՜շ զի անիրաւք ընկալան զհատուցումն անիրաւութեան իւրեանց.— Ո՛հ ո՛հ ապականեցան և կորեան, որք տարապարտ հալածէին զմեզ.— Եւն։

Հ. Զ՞ինչ է յորդորականն։

Պ. Յորդորական ասին միջարկութիւնք որք վարին 'ի խօսս ողոքելոյ, քաջալերելոյ, խրախուսելոյ, եւն. (որպիսիք են՝

Ո՛, դէ՛, հապա՛, օ՛ն, բե՛ր, հա՛, ա՛ծ, ե՛կ, Թո՛ղ | աէ՛, աէ՛ հա, աէէ՛, հո՛ռ, աէ՛հա, օղլու—ծօղլուանհօ, աէհա, ×ըմապող։

Որ՝ Ո՛, դէ՜՝ ածէք զմտաւ զքաջութիւն նախնեաց ձերոց.— հապա՜՝ զօրացարուք, զի վասն հաւատոյ մարտնչիք.— բայց է՛հ բե՛ր զճշմարտութիւն խոստովանել.— հա՜՝ ջանացարուք ուսանիլ զկարևոր գիտութիւնս, մինչ դեռ գոյ մեզ ժամանակ պարապոյ.— օ՛ն եկա՛յք և մեք՝ զի ընդ նմա մեռցուք.— և այլն։

Հ. Ո՞ր ինչ է սպառնականն.

Պ. Սպառնականն է այն, որ վարի իբր նշան բարկանալոյ, սաստելոյ, սպառնալոյ, եւն, (որպիսիք են բառքս՝

Ո՜յ, այի՛, ո՛ւլ, տի՛, տի՛ր.— | է՛յ, հա՛յ, ա՛խ՝ աէ՛՝ աէ՛՝ աէ՛՝ է հում, անէմ, ադա՛։

Որ՝ Ո՜յ անօպայ հրէայ, ուստի՞ եղև աղամ.— ա՜յ հնացեալ աւուրբք չարութե.— նա ասէ, այէ՜, չիք ինչ հնար, թէ կամիք, և թէ ոչ, բայց թէ մտանեմ.— ո՛հ դիւրապատիր մարմին երկրածին.— ո՜հ լի ամ նենգութեամբ.— ո՜հ դառն սեղան՝ լի լեղեաւ,— ո՛հ կերակուր՝ պատրաստեալ 'ի դիւաց, եւն.

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ ԿԱՐԵՒՈՐԱՑ·

Ա.) Նշանաւոր Քերականական Հարցմանց·

1.) Հաց.= Հ. ըստ Մասանց Խօսակցութե՟ զի՞նչ է՝ Հաց. պ. է Անուն.— Հ. ըստ Որակին. պ. Գոյական.— Հ. ըստ բաժանման գոյականաց. պ. նախ՝ նիւթական և երկրորդ՝ ընդհանուր.— Խ. էդ գոյականին պատշաճ ածականներ տուր. պ. հաց սպիտակ, սեաւ, մեծ, փոքր, ծանր, թեթև, բոլորակ, գնտաձեւ, քառակուսի, հաստ, բարակ, կակուղ, պինդ, քաղցր, դառն, հում, եփեալ, յագեցուցիչ, սնուցիչ, եւն.— Հ. ըստ Սեռին. պ. չէզոք.— Հ. ըստ Ձևոյն. պ. պարզ.— Խ. բարդէ՛. պ. հացագործ, հացարար, հացալից, հացակից, հացապակաս, հացավաճառ, հացերէց, հացեփեաց, հացկատակ, հացկերոյթ, եւն.— Հ. ըստ Տեսակին. պ. նախատիպ.— Խ. բաղադրէ՛լ շինէ. պ. անհաց.— Խ. ածանցեալ շինէ. պ. հացանոց, հացաւէտ, հացի, հացիկ, եւն.— Հ. ըստ Թուոյն. պ. եզական.— Հ. ըստ Հոլովոյն. պ. ուղղական.— Հ. կանոնաւոր է, զարտուղի՞, թէ պակասաւո՞ր. պ. կանոնաւոր.— Հ. ըստ Հոլովադասութեանց. պ. ըստ առաջնոյ պատկերի.— Խ. եզակի սեռականն ինչպէս կըլլինի. պ. հացի.— Խ. գործիականն, բացառականն ինչպէ՞ս. պ. հացով. 'ի հացէ.— Հ. էդ երեք հոլովները յոգնական թուումը ինչպէս կլինին. պ. հացից, հացիւք, 'ի հացից.—

2.) Ծանր. = Հ. ըստ Մասանց Խօսակցութե՞ զի՞նչ է՝ Ծանր. պ. է Անուն.— Հ. ըստ Որակին՝ Ածական.— Խ. գոյականներ զո՞ր էս ածականիս պատշաճ. պ. ծանր ոսկի, արծաթ, երկաթ, քար, հող, ջուր, թուղթ, փայտ, աւազ, օրէնք, մեղք, խօսք, ևն. — Հ. ըստ բաժանման ածականաց. պ. պարզ.— Հ. ըստ բաժանման պա՛րզ ածականաց. պ. դրական. — Խ. բաղդատական չինել. պ. ծանրագոյն. — Հ. ըստ Ձևոյն. պ. պարզ. — Խ. բա՛րդ չինել. պ. ծանրաբան, ծանրաբեռն, ծանրագին, ծանրալեզու, ծանրագնաց, ծանրախօս, ծանրակիր, ծանրամարմին, ծանրամիտ, ծանրաշարժ, ծանրատաղտուկ, ծանրացաւութի՛, ևն.— Հ. ըստ Տեսակին. պ. նախադաս.— Խ. ածանցել չինել. պ. ծանրաջար, ծանրաչան, ծանրակէ, ծանրոյ, ծանրութիւն, ևն.— Հ. ըստ Թուոյն. պ. եզական.— Հ. ըստ Հոլովոյն. պ. ուղղական.— Հ. կանոնաւոր է, թէ՝ զարտուղի, թէ՝ պակասաւո՛ր. պ. զարտուղի.— Հ. ըստ Հոլովադասութեանց. պ. հոլովվումէ Օ. պատկերի պէս։

Ծանօթ. Հարցանողն պարտի պահանջել 'ի պատասխանողէն ասել որոշակի, թէ իւրաքանչիւր հոլով զիա՞րդ ձևանայ՝ յիւրաքանչիւր թիւս իսկ. և այս հարկ է լինել 'ի վախճան հարցափորձի մէն մի հոլովական մասանց խօսակցութեան։

3.) Երկրորդ. = Հ. ըստ Մասանց Խօսակցութե զի՞նչ է Երկրորդ. պ. է Անուն.— Հ. ըստ Սեռակին. պ. Արականական.— Հ. ըստ բաժանման քանականականաց. պ. Թուական.— Հ. ըստ բաժանման Թուականաց. պ. Դասական.— Խ. դորա բացարձակ Թուականը ի՞նչ պէս կլինի. պ. Երկու.— Հ. ըստ Ձևոյն. պ. պարզ.— Խ. դորա բացարձակը բարդի՞ր. պ. երկաթիւ. երկալեզու. երկախօս. երկախումբ. երկածին. երկակենցաղ. երկկին. երկակշիռ. երկակողմանի. երկամանակ. երկանուն. երկաշաւիղ. երկավանկ. երկատեսակ. երկբան. երկբարբառ. երկբացիկ. երկբերան. երկգլուխ. երկդիմի. երկդուռն. երկթերթի. երկթեւեան. երկկանդուն. երկձայն. երկձի. երկմիտ. երկուշաբաթ. երկշաւիղ. երկոտասան. երկպառակ. երկփեղկ. եւն. Հ. ըստ Տեսակին. պ. ածանցեալ.— Հ. ըստ Թուոյն. պ. եզական.— Հ. ըստ Հոլովոյն. պ. ուղղական.— Հ. Կանոնաւոր է, թէ զարտուղի կամ պակասաւոր. պ. կանոնաւոր. — Հ. ըստ Հոլովադասութե՛ց. պ. ըստ Ա. պատկերի։

Ծանօթ. Նաև աստանօր պարտի, որ հարցաքննէն, պահանջել 'ի պատասխանողէն թէ՝ զի՞արդ ձևանայ այս տեսակ Թուական անուն 'ի փոխարկել մեր զայն յայլ տեսակ, օրինակ ի՞մ՝ զի՞արդ կերպաւորի Դասականս Երկրորդ 'ի կազմել զայն Բաշխողական, Կրկնական, եւն.

4.) Սա. = հ. ըստ Մասանց Խօսակցութե զի՞նչ է Սա. պ. է Դերանուն.— հ. ըստ Բաժանմանն դերանուանց, պ. Ցուցական.— հ. ըստ Որակին. պ. Գոյական.— հ. ըստ Տեսակին. պ. Նախատիպ.— խ. ածանցեալ շինի. պ. սորայ կամ սորայն.— հ. ըստ Թուոյն. պ. եզական.— հ. ըստ Դիմին. պ. մին կերպով առաջին դէմն է, բայց գործ է ածվում Երրորդ դէմունը.— հ. ը̅ Հոլովին. պ. ուղղական. հ. ըստ Հոլովադասութե՛ց. պ, Ն. պատկերն է ինքն։

5.) Գրեմ. = հ. ըստ Մասանց Խօսակցութե զի՞նչ է Գրել. պ. է Բայ.— հ. ըստ Սեռին. պ. Ներգործական.— հ. ը̅ Ձեւոյն. պ. պարզ.— խ. բարդիր. պ. աշխարհագրեմ, արձանագրեմ, խաւետագրեմ, գծագրեմ, կենդանագրեմ, կտակագրեմ, հրամանագրեմ, ճակատագրեմ, ճառագրեմ, մակագրեմ, մատենագրեմ, յիշատակագրեմ, նկարագրեմ, շարագրեմ, որդեգրեմ, ուղղագրեմ, պատգամագրեմ, պատմագրեմ, ստորագրեմ, սըրբագրեմ, տեառնագրեմ, տպագրեմ, փորագրեմ, եւն.— հ. ըստ Տեսակին. պ. Նախատիպ.— հ. ը̅ Թուոյն պ. եզական.— հ. ըստ Դիմին. պ. դիմաւոր.— հ. ըստ բաժանման դիմաւորաց. պ. առաջին դէմ։— հ. այս բայի անդէմ բայանուանքն ի՞նչպէս կլինին. պ. գրել, գրող, գրեալ, գրելի, գրելոց.— հ. ըստ Ժամանակին. պ. ներկայ.— հ. ըստ Եղանակին. պ. սահմանական.— հ. ըստ

Լծորդութն̃. պ. առաջին.— հ. ըստ Խոնարհ-մա̃նն. պ. կանոնաւոր է, և ըստ Ռ. պատկերին է խոնարհացնվում;

Ծանօթ.— Անջայայտ է ամենեցուն իսկ, զի ըղ-բացախօսութիւն մարդկային բարբառոյ կենդանի ձայնիւ՝ որպէս յայլ ա̃մ դիպուածս, նմանապէս և յայսպիսի հարցափորձս, անմարթ է՝ 'ի գրի փակել կոպաբաւ. և քաջ իսկ գիտեն ա̃մ՝ լեզուա-գէտ քերականք, թէ 'ի ժամու սոյնպիսի հար-ցափորձից՝ զի՞նչ ինչ արժան է պահանջել 'ի պատասխանողաց. սակայն կարևոր դատեցաւ ծա-նուցանել աստէն, թէ պատասխանողն պարտի գիտել և զայլ ա̃մ վերջաւորութիս կամ զպէսպէս կազմութիս մի և նոյն բառի ըստ մէն մի պարա-գայից ուրաքանչիւր հոլովական Մ՝ասանց Խօ-սակցութ̃, իմա բացայայտ՝ է, զոր ունի արդէն հարցանելն բառն յանդիման արարեալ նմա 'ի գի-տել զուրաքանչիւր հանգամանս նորին ըստ ա̃մ Պարագայից, որպէս յօրինակս տեսանի:

6.) Ռ.րկեալ. = հ. ըստ Մ՝ասանց Խօսակցութ̃ զի՞նչ է Ռ.րհեալ. պ. է Ը՝նդունելութի.— հ. առանձին անուամբ ի՞նչպէս են կոչվում այդպէս վերջա-ցեալ ընդունելութիներն. պ. Դ՝րադէմ.— հ. ըստ Սեռին. պ. Ներգործական. բայց հարկ է քննել թէ՝ ինչպէս խօսակցութիում է գործ ածած, ու-րովհետև կարելի է՝ որ չէզոքական էլ լինի.— հ. ըստ Ձևոյն. պ. պարզ.— հ. բարդեա. պ. ան-կարկեալ. առաջարկեալ, թէարկեալ, խնամար-

կեալ, հիմնարկեալ, ձայնարկեալ, յուղարկեալ. փոխարկեալ, քօշարկեալ եւն.— Հ. ըստ Տեսակին. պ. Նախատիպ.— Հ. ըստ Թուոյն. պ. եզական.— Հ. ըստ Հոլովոյն. պ. ուղղական.— Հ. ըստ Հոլովադասութեան. պ. հոլովուած ըստ Գ. պատկերի անուանց։

7.) Ա՛ան. = Հ. ըստ Մասանց Խօսակցութեան զի՞նչ է՝ Ա՛ան. պ. է Նախադրութիւն.— Հ. ըստ բաժանմանն Նախադրութեանց. պ. Հոլովառու.— Հ. զի՞նչ է՝ ըստ բաժանման հոլովառու նախադրութեանց՝ ըստ [illegible] մտածեալ. պ. Բնական.— Հ. զի՞նչ է՝ ըստ [illegible] մտածեալ. պ. պարզ.— Հ. զի՞նչ է՝ ըստ [illegible] քննելով. պ. Պատճառական.— Հ. ո՞ր հոլովոյ է խնդիր պահանջում այս հոլովառու նախադրութիւնը. պ. Սեռական.

8.) Ն[illegible]չափ. = Հ. ըստ Մասանց Խօսակցութեան զի՞նչ է՝ Ն[illegible]. պ. է Մակբայ.— Հ. զի՞նչ է՝ ըստ բաժանման մակբայից՝ ըստ [illegible] մտածեալ. պ. Յարմարական.— Հ. Խօսակցութեան Մասունքներից՝ որի՞ց է բերած յարմարցրած. պ. Բանականական անուններից.— Հ. զի՞նչ է՝ ըստ [illegible]. պ. Բարդ.— Հ. մակբայների որ տեսակից է՝ ըստ [illegible] մտածելով. պ. Բանականական։

9.) Գուցէ. = Հ. ըստ Մասանց Խօսակցութեան զի՞նչ է Գուցէ. Պ. է Շաղկապ.— Հ. զի՞նչ է ը բաժանման շաղկապաց՝ ըստ ներգործութեանն քննելով. Պ. Ընական.— Հ. զի՞նչ է՝ ըստ կազմութեանն. Պ. Պարզ.— Հ. զի՞նչ է՝ ըստ նշանակութեան նկատեալ. Պ. Սարանական:

10.) Ոհմբէ. = Հ. ըստ Մասանց Խօսակցութեան զի՞նչ է՝ Ոհ՛էէ. Պ. է Միջարկութիւն.— Հ. զի՞նչ է՝ ը բաժանման միջարկութեանց՝ ըստ ներգործութեան նոցին մտածելով. Պ. Ընական.— Հ. զի՞նչ է՝ ըստ նշանակութեանն նկատեալ. Պ. Զարմացական:

Ը.) Հարցական բառք՝ յարմարեալք ներդաշնակութեան ըստ երեք հոլովոց անուանց:

1. Ուղղական հոլովոյն:

Ո՞վ. Ի՞նչ. Զի՞նչ. Ո՞րպիսի. Ո՞րպիսի ի՞նչ. Զի՞նչ պիսի, հո՞րժ, ո՞վ, ի՞նչ չափ, ի՞նչպէս չափ, ո՞ր գործ, ի՞նչ արած:

2. Սեռական հոլովոյն:

Ո՞յր. Որո՞յ. հե՞որ. ո՞րմ. ի՞նչ չափի. ո՞րնի. ո՞ր չափի, ի՞նչէի, ո՞րքանի:

3. Սերջահոլով Տրականին:

Ո՞ւմ. Ի՞մ. ո՞րմ. հե՞որ. ի՞նչի. ո՞րեին. ո՞րմ համար:

4. Սկզբնահոլով Տրականին:

Ցո՞, Առ ո՞ Յի՞նչ, Ու՞ր, Առ ո՞վ, Առ ո՞ր, Ցո՞ր, Ընդ ո՞ր, Յո՞, Յո՞վ, Դէպ ՞ի ո՞ւր, Ցե՞րբ, Ցո՞րժամ, դէպ ՞ի ո՞ւր, ի՞նչ տեղով, ինչի՞ համար, ի՞նչ գործի համար, ո՞ր շրջով, ո՞ր ճանապարհով, ի՞նչով, ի՞նչ պատով, փը՞կէ ով, Ո՞րքը, եւն:

5. Գործիական հոլովոյն:

Որո՞վ, Իւ՞, ո՞ւմով, ի՞նչ պատով, ինչո՞վ, ի՞նչ անելով, ի՞նչ բան անելով, ո՞րտանով:

6. Պարառական հոլովոյն:

Զորո՞վ, Շուրջ զորո՞վ, Յո՞յր վերայ, Զի՞ւ, ո՞ւմ չորս կողմովը, ի՞նչի չորս շրջովը, ո՞ւմ վերայ, ի՞նչի վերայ, ո՞ր ժամանակ, եւն:

7. Հայցական հոլովոյն:

Զո՞, Զո՞վ, Զի՞նչ, Հո՞ւր, ո՞րին, ի՞նչքան ժամանակ, ի՞նչով, ի՞նչ բան, ի՞նչ գործ, եւն:

8. Բացառական հոլովոյն:

Յումմէ՞, Յորմէ՞, Ուստի՞, ո՞ւմ անէց, ինչէ՞ց, ի՞նչ պատէց, ո՞ր տեղէց, ո՞ր կողմէց, ի՞նչ պատճառէց, ինչո՞վ, եւն:

9. Պատմական հոլովոյն:

Զումմէ՞, Զորմէ՞, Վասն ո՞յր, Վասն որո՞յ, Յո՞յր վերայ, ի՞նչ պատէն համար, ո՞ւմ համար, ո՞ւմ վերայ, ո՞ւմ անէց, ի՞նչ պատէց:

10. Ներգոյական հոլովոյն:

Յորո՞ւմ, Յի՞նչ, Ու՞ր, ինչո՞ւմ, ի՞նչ պատում, ինչի՞ մէջ, ո՞ւմ անում, ո՞ր տեղը, ո՞ր տեղում, ի՞նչ անելիս, ի՞նչ գործ անելու կամ լինելու ժամանակում, ի՞նչ լինելիս, եւն:

ՎԱԽՃԱՆ

Առաջնոյ Մասին Համառօտութեան Քերականութեան:

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
С.С.Р.А Публичная Библиотека
7/XI-1922
ИМЕНИ А. МЯСНИКЯНА
Ա. ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ